MAGNI COSMI MEDICEI

VITA

MAGNI COSMI MEDICEI VITA

AUCTORE

ANGELO FABRONIO

ACADEMIAE PISANAE

CURATORE

PISIS MDCCLXXXIX.

EXCUDEBAT ALEXANDER LANDI
IN AEDIBUS AUCTORIS.

PETRO LEOPOLDO
ARCHIDUCI AUSTRIAE
MAGNO ETRURIAE DUCI &c. &c.

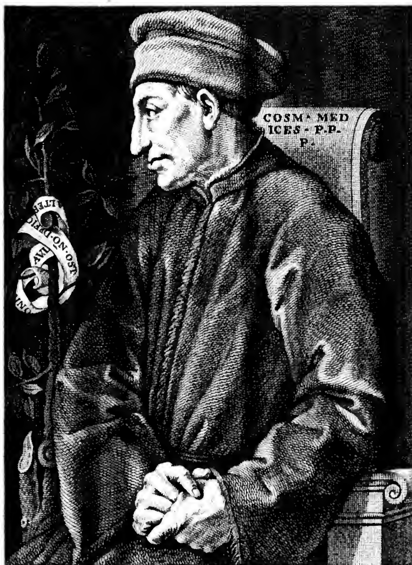
ANGELUS FABRONIUS

QUoniam a Te, Celſiſſime Princeps Regie, ſingularibus beneficiis auctus nil aliud poſſum munificentiae Tuae red-

dere quam ſtudia, ut ſic dixerim, in umbra educata, etiam atque etiam peto, ut quae de Coſmo Mediceo P. P. litteris mandavi aequo animo accipias. Hoc quoque in gloriam tuam cadet eos & patrocinio Tuo foviſſe, qui nequeunt niſi mediocria munera offerre. Cum vero in hoc ipſo opere ſaepe inciderit locus, ut de moribus, legibus, inſtitutis, quae vigebant in Republica Florentina, eſſet dicendum, quid majoribus noſtris defuerit de illa ſcientia, cui

propoſita eſt rectio civitatum & populorum felicitas, & quae ex multis & magnis rebus conſtat, facile quilibet intelligere poterit, cum tot ac tanta a Te ſapientiſſime juſſa ac ſcita cum veteribus conferet. Ac mihi quidem videtur ſaeculum hoc noſtrum hac re maxime ceteris praeſtare, quod philoſophia ſuppeditaverit Imperantibus certiſſima ac tutiſſima praeſidia ad bene & praeclare Rempublicam adminiſtrandam, quibus qui prudenter uti ſciverit, is

non modo inter homines excellere, ſed ad Deum, cujus imaginem & vicem in terris gerit, propius accedere judicetur.

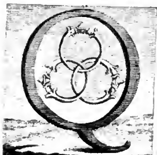

Pontormo pin. *Eredi sc.*

* ——————————————— *
* ——————————————— *

MAGNI COSMI MEDICEI

VITA

Ui de nostrorum temporum conditione queri solent, si memoria vetera repeterent, profecto aut nos beatos, aut saltem non omnino miseros esse judicarent. Scribentibus nobis de vita Cosmi Medicei, qui publico decreto Pater Patriae appellatus fuit, occurrunt statim pestilentiae, fames, domi civiles discordiae atque odia potentiorum, quae non tam in malorum, quam in optimi cuiusque fortunas ac vitam erumpebant, foris bella, in Catholica Ecclesia schismata, direptiones civitatum, vastationes agrorum, incendia, caedes, quae mala universam Italiam, sed praesertim Rempublicam Florentinam quasi fatali aliqua necessitate vexabant. In tanta rerum perturbatione & hominum perfidia atque iniquitate si quis exortus est ae-

qui et boni & omnis praeclarae famae amans, qui fortunae motus ratione ſemper gubernavit, & ſapientissimis conſiliis, amplissimisque bonis ſua & majorum induſtria partis incolumitati & decori patriae proſpexit, is profecto non laudem modo, ſed & admirationem poſteritatis habere debet, & dignus eſt, cujus geſta hiſtoriae monumentis commendentur. Multa de Coſmo Florentinarum rerum ſcriptores, Machiavellius & Ammiratus, ſeparatim etiam Silvanus Razzius tradiderunt; quod nullus tamen horum plane ſatisfecisse ejus ſtudioſis videatur, nos postquam in ipſius nepotis Laurentii Medicei vita declaranda ingenii periculum fecimus, quid in hujusmodi ſcriptione possemus iterum periclitandum putavimus. Utinam Etruriae commodo & gloria! Magnarum enim virtutum exempla in illuſtri poſita monumento vel ignavissimos ad illa imitanda excitant; & quod praeclara ac fortia ſuaviter jucundeque reminiſci ſolemus, & ad omnes gentes facile pervadunt, aeternitatem, immortalitatemque non modo iis, qui illa ediderunt, ſed etiam civitatibus, in quibus perpetrata fuere, peperisse videntur.

Tantus vir patriam habuit Florentiam, parentes vero Joannem Averardi cognomento Biccii Medicei F. & Piccardam Averardi Buerii F. Quod in lucem editus eſt an. MCCCLXXXVIII. die SS. Martyrum Cosmi & Damiani feſto, Cosmi nomen obtinuit. Familiae paternae, quae ex Mucellano agro Florentiam venit, an-

tiquitatem nobilitatemque plura monumenta declarant, illud in primis quod vel a XII. faeculo Medicei Ecclefiae S. Thomae, prope quam aedes fatis amplas habebant, patroni & cuftodes fuisse videntur (1). Praeftitit & nobilitate inter Florentinas Bueria familia, quae vel ab faeculo XIII. tenuerat fummos in libera civitate honorum gradus. Joannes, quamvis ea, quae faciebat, quaeque dicebat, multitudini praefertim jucunda effe volebat (populo enim nunquam non favit Mediceorum familia, cujus studiis ac suffragiis ipsa crevit) sequebatur tamen femper honefta et jufta confilia, & cum ei ante oculos obverfaretur exemplum Veri Medicei, qui paullo ante, feditione plebis facta, imperium in fuos tenere potuisset, nifi Reipublicae dignitatem fuae antetulisset, moderate fua auctoritate utebatur, & quantum poterat efficiebat, ut conspiratio & concordia omnium ordinum effet ad confervandam libertatem. Sed non femper ex Republica, ut decebat, fructus laetos & uberes, sed interdum magna acerbitate permixtos tulit. Quo illum moerore afflictum & profligatum effe oportuit cum plures fuae gentis a. MCCCXCVII. aut in exilium pulfos, aut morte affectos vidit, fic ut ad nihilum Mediceorum omnium auctoritas atque potentia veniffe videretur! Nihil ille non egit, ut amissa recuperaret, & cum divitiis abundaret, natura beneficus & liberalis esset, atque ex bonis factis magnam famam collegisset, poftquam legationes obivit ad Vene-

tos, ad Ladislaum Apuliae Regem, & ad Pontificem Max. Martinum v. quem Florentia Romam redeuntem etiam comitatus est, ſummum honoris gradum (Vexilliferum Juſtitiae appellabant) an. MCCCCXXI. obtinuit. Fortasse citius ad illum pervenisset, niſi obſtitisset Thomas Albitius Mediceis omnibus infenſiſſimus, cujus ſumma erat in Republica auctoritas, quo mortuo, ejus odii & potentiae heres fuisse videbatur Nicolaus, qui a loco, a quo oriundus erat, Uzzanius cognominabatur. Hic quidem nihil non molitus est ut Joannem ab illa dignitate excluderet, pluribusque verbis exposuit quanta a Mediceis timenda essent ſi priſtinam auctoritatem recuperarent, omnibusque jam exploratum eſse debere, non conquieturam plebem & omnia permixturam, ſi quisquam eorum fortunae & honorum muneribus ornatus extitisset, in quo ſpes ſuas collocare posset. Non divitias modo, ſed & vel ipſas virtutes Joannis, quae tamen omnibus manifeſtae erant, homo nobiliorum fautor eximius, invidioſe criminatus eſt: verum ei nihil ex ſententia ſucceſſit, quod ejusdem magis, quam Joannis nimia timebatur potentia. Hic quidem in obeundo magiſtratu ſumma prudentia ſe geſſit, & aperte civium commodis, & occulte ſuorum utilitati conſuluit. Gaudebat quod duos ſuſcepiſſet liberos Coſmum & Laurentium, in quibus magnam ſpem exiſtimationis, privatarumque rerum ponere ſe

posse intelligebat. Excellentis enim ingenii & singularis bonitatis signa vel ab ineunte aetate dederant. In Cosmi praesertim animo nihil agreste, nihil inhumanum apparebat. Per summos viros illum instituendum curaverat (2), & cum ab eo exigeret, ut multa legeret & edisceret, id studebat maxime, ut penitus inhaeresceren in ejus mente magnorum virorum & optimorum civium facta atque exempla. Quod ineuntis aetatis inscitia senum prudentia regenda est, domum suam saepe invitabat, qui magnum in Republica usum habebant, & sapientia valere putabantur: omnino nihil negligebat, tanquam bonus agricola, quod ad colendos teneros liberorum animos praeparandosque ad virtutem conducere posse videbatur. Laudes, quas de illis haberi audiebat ab Ambrosio Traversario Camaldulensi homine, cujus tum omnes suspiciebant ingenium, judicium atque virtutes, & ad quem, cum degeret in monasterio Angelorum, tanquam ad academiam quamdam flos nobilitatis et juventutis concurrebat, spem maxime in Joanne augebant, fore ut per illos non Mediceorum modo, sed & Florentinae Reipublicae gloria illustrior fieret. Ratio vero cum adolevit atque perfecta est in Cosmo, omnia cum illo, quae se cura aliqua afficiebant, & omnia de Republica consilia libentissime communicabat, neque periculum ab invidis extimescebat, modo factorum suorum gloriam cum illo partiri posset.

Accidit per illa tempora, ut Florentini pecunia, vi omnique arte Pisas occupare studuerint. Postquam urbem crudeli obsidione diu clausissent, haud recusandum putarunt, quominus illam quibusdam conditionibus a Joanne Gambacurta (3) acciperent. Obsides propterea dandi erant nobilissimi civitatis, fuitque in illorum numero Cosmus, qui ab ineunte aetate nihil tam concupivit, quam ut operam et studium navare posset Reipublicae. Neque minus laborabat ut paternam rem augeret, & facultates ad largiendum magnas compararet, quanquam id erat periculosum, quia non deerant, qui seditiosa atque improba oratione spargerent in vulgus, timendam Joannis potentiam, quod cum domi non solum, sed etiam apud finitimas civitates multos aere obstrictos haberet, plus privatus posset quam ipsi Magistratus. Inter eos, qui ejus fidei & arcae confidere videbantur, erat Balthasar Cossa Neapolitanus, qui Joannis XXIII. nomine de Pontificatu maximo decertabat cum Gregorio XII. & Benedicto XIII. Postquam Respublica Christiana diro schismate, quo nullum diuturnius extitit, vexata fuit, qui de ejus concordia laborabant, rem ad Costantiense Concilium detulerunt. Venit ad illud ipse Joannes, & secum habere voluit cum Leonardo Bruno Aretino aliisque multis itineris socium Cosmum, quod perutile rationibus suis fore speraverat. Aegre illum a complexu suo dimisit Lecta Contessina Alexandri Soz-

zi de Comitibus Bardi, & Millae de Comitibus de Ilcio Filia, quae paullo ante ei nupta fuerat. Sed facile erat Florentinis a ſuis laribus familiaribus vel in remotiſſimas regiones proficiſci, quando aut publica, aut privata ſuadebat utilitas. Homini jam collum in laqueum inſerenti quantum potuit ſubvenit Coſmus. Vidit enim hic ſtatim quanta timenda eſſent pericula Joanni Pontifici a Coſtantienſi Concilio, in quo dominabantur homines eidem infenſiſſimi, quae pericula non minus ſuum quam illius animum ſollicitum habebant. Poſt multas concertationes eo deducta res fuit, ut Joannes omni dignitate privaretur, cum Pontifex maximus an. MCCCCXVII. creatus fuiſſet Cardinalis Oddo Columna, qui Martini V. nomen ſibi adſcivit. Ex quo Joannes intellexit deſperandum eſſe de rebus ſuis, fuga ſalutem quaeſivit, & cum eo mutatis veſtibus fugiſſe dicuntur Coſmus omneſque, qui illius partium atque itineris comites fuerant. Venit tamen Joannes in poteſtatem Ludovici Bavariae Ducis, & non niſi magna auri vi, quae ſoluta fuit Venetiis a Joanne Mediceo ejuſque nummulariis ſociis, libertatem ſuam redemit (4). Studia Mediceorum curaeque de ſalute Joannis minime a Florentinis alienarunt Martini animum, quin immo ſignificavit per Leonardum Datum, qui univerſae Dominicanae familiae praeerat, & quem ob ſingularem in rebus agendis prudentiam ſuum legatum ad eos miſerat (5), ut omnia a ſe benevolentiſſimi

hominis beneficia exſpectarent, ſeque jam deliberaſſe ad eos venire, apud eos commorari (nam tum Roma, Ladislai Apuliae regis armis antea capta, in poteſtate erat ejus ſororis Reginae Joannae hujus nominis II.) eorumque conſiliis & opera res ſuas privatas & publicas adminiſtrare. Exceptus ea pompa iiſque laetitiae ſignis fuit, quae decebant ſummum Pontificem ampliſſima familia natum, & de cujus virtutibus magna percrebuerat fama. Sed nihil ei tam glorioſum & jucundum fuit, quam videre jacentem ad pedes ſuos & praeteritorum veniam efflagitantem in ipſa urbe Florentia illum Balthaſarrem Coſſam (6), qui adeo ſuperbierat fortuna, ut nunquam conquieturus videretur, niſi ampliſſimum, ad quem malis artibus aſcenderat, dignitatis gradum, dejectis aemulis, retinuiſſet. Id ſe feciſſe auctoribus Joanne & Coſmo Mediceis dicebat, quorum conſilii neminem potuiſſet poenitere. Non fuit hoc ſine multorum lacrimis & dolore. Nihil enim tam miſerabile quam ex beato miſer, & ex fortunato calamitoſus. Haec miſeratio & cohortatio Florentinorum facile obtinuit a Martino, ut Joannem Cardinalem crearet, eique primum in ampliſſimo Collegio locum concederet. Sed haec tanti non erant ut ſolarentur hominem, cujus mores ad nimiam ſemper ambitionem incubuerant. Itaque ſive doloris morſu, ſive morbi vi oppreſſus paullo post mortem obivit, & quod compoſuit teſtamentum ſatis declaravit quanti Medi-

diceos faceret. His enim praesertim mandavit, ut quae jusserat per eos ad exitum perducerentur. Quod tam praeclarum ille sibi dederat judicii & amoris sui testimonium, novendialibus exequiis, pompa & magnificentissimo monumento, quod magna ex parte a Donatello sculptore eximio elaboratum in Aede S. Joannis positum fuit, tanti viri non tam prospera quam adversa fortuna clarissimi memoriam honorandam curarunt. Non est tacendum propter celebritatem hominis, Franciscum Philelphum pro odio, quod habuit in Mediceos ac praesertim in Joannem & Cosmum, quem exilii sui ab urbe Florentia caussam fuisse putabat, improbum & furiosum adeo calumniatorem horum extitisse, ut quos origine cauponarios, carbonarios, aleatores, foeneratores, omnique labe foedatos dixit, veneno Joanni Pontifici mortem intulisse affirmaverit, quo illius bona atque pecunias occuparent (7). Quid inverosimilius & monstrosius excogitari & somniari unquam potuit? Ex annalium monumentis & ex Joannis ipsius testamento (8) cognoscitur falso etiam a quibusdam aliis propter civilia studia & obtrectationes domesticas Mediceorum familiae inimicis memoriae proditum fuisse magnas divitias ex hereditate Joannis illis obvenisse. Nihil sane sperare poterant ab homine adeo fortunae fluctibus jactato, ut dubitaverit, num quod in bonis habebat satis esset ad solvenda, quae scripserat, legata. Sed haec ut & alia hujusmodi (9) pluribus verbis confutare non

eſt neceſſe, quamvis tum eae eſſent artes Florentinorum, ut omnes vias pecuniae & noſcere & quaerere viderentur. Profecto Coſmus, ut erat frugi & integer vir, nil niſi rectum honeſtumque expetebat, & dum laborem pecuniamque ſuam hominum aut periculis calamitatibuſque ſublevandis, aut tuendis augendiſque fortunis impertiebatur, munire ſibi viam ad gloriam volebat, & propugnacula praeparare, quibus contra invidorum impetus ſe uſurum arbitrabatur. Ut vero facultatem exercendae liberalitatis haberet efficiebat induſtria, diligentia, ordo & parſimonia, quae maxime apta eſt naturae, rei familiari atque Reipublicae. *Quod ſi omnia mihi* (ajebat ipſe) *quae ad vitam cultumque pertinent, quaſi virgula divina ſuppeditarentur, non propterea de augendo patrimonio minus laborarem, quia ex omnibus officiis illud praeſertim colendum eſt, quod ad conjunctionem hominum, & ad patriam conſervandam ornandamque valet*. Tum vero ſe beatum putabat quando pietatis ſuae fructus a populo Florentino ferebat, cum non ſibi modo, ſed & liberis proſpiciendum esse diceret. Binos enim ſuſceperat, alterum nomine Petrum, qui lucem adſpexit an. MCCCCXVI. Kal. Quint. alterum nomine Joannem, qui in vitam quinquennio poſt Kal. Novemb. venit.

Cum majoribus rebus, geſtis jam minoribus quibusdam magiſtratibus, praeeſſe coepiſſet, an. MCCCCXX. poſt. non. Maii una cum Laurentio Ridolfio legatus

Mediolanum mittitur ad Philippum Mariam Vicecomitem Ducem, ut ei de pace per Nicolaum Atestinum Ferrariae Marchionem confecta gratularetur (10). Appetierat ille amicitiam Florentinorum, quod hanc utilem sibi fore speraverat ad recuperandas nonnullas Cisalpinae Galliae urbes, quae in potestatem Venetorum pervenerant, & ad Genuam occupandam, quae tum, Duce Thoma a Campo Fregosio, suis regebatur legibus. Quanquam nonnulli essent, & in his Ginus Capponius magnae auctoritatis homo, qui multis rationibus suaderent non esse e Republica favere praecipiti & effrenatae dominandi cupiditati, quae satis clare in Philippo apparebat, quin immo illam diu incensam comprimendam atque restinguendam, pax tamen ea praesertim conditione facta est, ne ille se immisceret bellis & negotiis, quae citra flumina Panarum & Macram, & juga Apennini gererentur. Sed haec pax minus fuit diuturna propter subdolum, inquietum & novarum rerum appetens Philippi ingenium. Cum ipse in ditionem suam redegisset Genuam & multa vicina oppida Florentinis commendata, de Sergiano aliisque oppidis, quae citra Macram sunt, sibi & Genuensibus pactus fuisset, Forum Livii, mortuo ejus Regulo Georgio Ordelaffio, ad suam potentiam dominatumque convertisset, licet is filium impuberem Thebaldum reliquisset, & alia hujusmodi moliri videretur, plerique Florentinorum censuerunt esse e Reipublicae dignitate

àmicorum injurias ulcisci, opem ferre Fregosio, cui recenti beneficio erant obstricti, quod per eum a Genuensibus C. florenorum millibus Liburnum emerant, & motus conatusque Philippi Ducis prohibere, ab eoque violatae pacis poenas repetere. Joannes & Cosmus Medicei in ea fuerunt sententia, proque ea vehementer pugnarunt, non arma capienda adversus Insubrium Ducem, nisi ille aperte bellum Florentinis intulisset, neque id facturum videri propter Reipublicae opes & foederatorum potentiam. Addebant etiam non conducere ad statum Reipublicae hujusmodi suscipere bellum, ex quo pericula metui, nullae sperari potuissent utilitates. Vicit tamen sententia eorum, qui ad arma vocabant, atque legati ad Pontificem, ad Caesarem, ad Neapolitanorum Regem & ad Venetos mittuntur, qui voluntatem Reipublicae proponant, & auxilia postulent. Delectus etiam tota Etruria habentur, magnaque pecunia plures conducuntur, qui praeclari armatorum duces putabantur. Pugnatum est in Aemilia ad Zagonaram, & quamvis per totam Italiam concelebrata fuerit Mediolanensium victoria, quorum impetum nostri fessi itinere & imbribus (erat enim tempus anni difficillimum) sustinere non potuerunt, tres tantummodo, quod mireris, vitam amiserunt. Nullus enim tum erat ordo, nullum imperium certum, & cum quisque Ducum suo consilio uteretur, ubi adduci rem in periculum videbant, sibi suisque militibus, quos ma-

gno vendebant, seu potius mutuabantur, fuga consulebant. Iis rebus Florentiam nuntiatis, magnus terror populum occupavit, ac si ipsi urbi hostis appropinquaret, jaciebatque ille licenter injurias in magnates, qui infelicissimi belli auctores fuerant. Ad illum placandum verba fecit Rainaldus Albitius, et postquam florentem Reipublicae statum cum adversariorum fortuna contulit, hortatus est omnes, ne animo deficerent, quaeque usui essent ad persequendum bellum pararent. Ipse etiam arcano cum familiaribus suis colloquitur de frenanda populi licentia, mutandoque propterea civitatis statu, quod cum fieri non posse intelligerent, obsistentibus Mediceis, quorum voluntate ac nutu ille regi videbatur, in partes suas illos trahere magnopere laborarunt. Joannes quidem multa graviter & sapienter dixit, quae idonea esse putavit ad illos de proposito deducendos; eam esse Reipublicae conditionem, eos Florentinorum mores ostendit, si plebs excluderetur a Senatu publicisque muneribus, perpetuis fluctibus agitatum iri civitatem, reminiscerenturque illum quasi Deum philosophorum Platonem, Titanum e genere statuere eos, qui ut illi caelestibus, sic hi adversarentur magistratibus, & iis, quae scita sunt in populorum institutis & legibus. Cetera inter Reipublicae iussa erat, ut stato tempore magistratus eorum nomina in urnam conjiceret, qui civium suffragiis adlecti rem publicam essent ad certum nume-

rum annorum adminiſtraturi. Horum cum bimeſtre munus eſſet, ita ſorte ducebantur, ut ſemel ſinguli honore et magiſtratu functi, ſpatium illud temporis univerſi implerent. Ne cui autem facultas eſſet, ubi eorum nomina, qui essent in magiſtratu futuri, apud populum manarent, ipsos donis & pecunia tentandi, & lege & jurisjurandi religione vetitum erat aperire cui ſors ducenda esset. Tum erat e ſcribis unus Martinus Lucae Martini filius Joanni Mediceo multis nominibus amicissimus, qui illi prodidisse accuſatur, qui minime ex ſententia illius Rempublicam essent adminiſtraturi. Haec caussa juſtissima viſa eſt removendi ipſum ex munere, & quemdam Paullum in ejusdem locum ſubſtituendi. Tum Joannes neque amicum, neque ſe ipsum deſeruit, & qua pollebat auctoritate effecit, ut ſuus illi locus redderetur, quae res quidem magnas turbas et rixas excitasset, niſi vis & timor belli Mediceorum adverſarios continuisset. His artibus ſuam rem bene gerebant et publicam, & cum recuſarent nihil quod ad tuendam patriae libertatem confirmandamque ſalutem pertineret, conſilia ſua aequis judicibus ab obtrectatione invidorum defendenda commendabant. Cum vero in eum caſum fortuna Rempublicam demisiſset, ut quam maxime egeret pecunia, novaque propterea imponenda essent tributa ad ſumptus belli faciendos, conſiliariis Mediceis, edictum fuit, ut quae antea ex capitum recenſione, ex cenſu in poſterum conficeren-

tur (11). Sic homines liberales & bonitate affluentes levare populum onere voluerunt, quod ſibi praeſertim ceterisque, qui bona & divitias habebant, impoſuerunt. Verum haec res cauſsa fuit multarum querelarum: nam nobiles a ſe exigi intolerabilia querebantur, plebs vero magnis clamoribus contendebat vitium praeteritorum tributorum corrigendum, quod divites pro fortunis, quas possidebant, non ſatis ſolvissent. Tantam licentiam repressit Joannes, nihilque praetermiſit, conſervans rationem inſtitutionemque ſuam, ut eſset concordia animorum ad civitatis decus ſuſtinendum & pericula removenda. Varia fuit fortuna belli, quod tot in Republica motus genuit, & pro quo a Florentinis expenſa fuisse dicuntur tricies uſque centena & quingena florenorum millia. Hujus cauſsa Coſmus plures legationes obivit, primum anno MCCCCXXIII. ad Lucenſes, anno poſt ad Bononienſes, ac demum exeunte an. MCCCCXXVI. ad Summum Pontificem, ut ei nuntiaret captam fuiſse Brixiam a Venetis Florentinorum foederatis, ut ejus iratum Florentinis ipſis ánimum placaret (nam an. MCCCCXX. ab iis diſceſſerat cum imprecatione malorum propter carmina quaedam quae tota civitate ad illum irridendum canebantur) (12) utque ei gratias ageret de ſtudiis pacis, ipſumque in voluntate hujus conciliandae confirmaret. Ad plures menses Coſmus Romae commoratus eſt, & qua erat in tractandis negotiis dexteritate plura a Pontifice patriae ſuae utilia & decora aut obtinuit,

aut extorsit (13). Erant & caussae privatae, ut quam gratissimus erga Pontificem cognosceretur. Nam hic paullo ante Joannem eiusque filios & nepotes Comites Montis Viridis (hoc nomen oppido, quod est in Dioecesi Firmana) creaverat (14). De pace tamen agi minime coeptum est nisi Aprili an. MCCCCXXVIII. quo tempore Cosmus erat e Decemviris Reipublicae unus. At quae confecta esse videbatur Ferrariae per Cardinalem S. Crucis Pontificis legatum, brevi turbata est perfidia Mediolanensium Ducis. Tandem ab hoc, armis aut defatigatione abjectis, aut victoria detractis, Florentini quae amiserant oppida in Aemilia recuperarunt, et Veneti non Brixiam modo, sed & Bergomum, harumque urbium agros latos & fertiles obtinuerunt.

Tranquillatis rebus externis, vehementiores domestici motus fuerunt caussa tributorum, aderatque semper Joannis Medicei prudentia ad illos compescendos, revocandosque ad officium, qui illorum auctores esse putabantur. Sed dum ille lumen animi, ingenii, consiliique sui cunctis civibus porrigebat, suo magis quam Reipublicae tempore extinctus est an. MCCCCXXIX. x. Kal. Martias; & hunc diem fuisse civitati luctuosum declaravit pompa funeris, qua ejus cadaver, comitantibus Magistratibus, Caesaris, Venetorum, aliorumque Principum Legatis, & tota Mediceorum familia, ad S. Laurentii deportatum est (15). Hae exequiae sumptui fuisse dicuntur publico aerario tribus flore-

no-

norum millibus; & ſane ſumptus nunquam melius poni poteſt quam in celebranda praeſtantium virorum memoria non ſolum ad factorum praemium, ſed etiam ad exemplum. Quod ſemper tetigit Joannem cura familiae non minus quam Reipublicae, cum eſſet morti proximus haec liberis ſuis dixiſſe fertur. *Nolo quis veſtrum exiſtimet me dolere, quod non diutius in hac vita maneam, in qua nihil ineſt niſi propagatio miſeriarum. Gaudendum potius quod mortem naturae debitam non vitia maturaverint, & quam vixi vita fuerit probata civibus, multis ſalutaris, nemini moleſta, vobiſque utilis, quos ampliſſimis fortunis locupletavi. Divitiae quidem opportunae ſunt ut utamini, opes ut colamini, honores ut laudemini, verum niſi temperantia, modeſtia atque juſtitia illas comitentur, in libera praeſertim civitate, in invidiam atque in diſcrimen facile poſſidentes adducunt. Ne vos igitur aut fortuna, aut popularis aura, aut dignitates e virtutis ſemita unquam dimoveant, beneficia & munera patriae non ambitioſe quaerite, delata ſic accipite, ut iis, a quibus accepiſtis, cumulate reddatis. Obverſetur vobis ante oculos ſemper multorum exemplum, qui in ſumma mala praecipitati triſte rerum humanaram ſpectaculum idcirco praebuerunt, quod nimia & extraordinaria concupiſcentes, fines aequabilitatis & legis tranſire minime dubitarunt. Utinam emori fortunis meis honeſtus exitus ſit, ne ſi majora, Deo & homini-*

bus volentibus , obtinuissem, potiorem curam familiae, quam Reipublicae habuisse judicarer.

Etsi ab ineunte aetate eam vitae rationem inierit Cosmus, ut nullum detrimentum existimationis unquam fecerit, semperque virtutum laude creverit, non parum tamen oratione patris arrectus fuit ad magna & praeclara gerenda, praesertim cum intelligeret omnium ora in se esse conversa, aequos bonosque favere, nobilitatis principes locum invadendi quaerere. Non sane facilis negotii erat dignitatem & famam servare, cum illi essent Florentinorum mores, isque Reipublicae status, ut magnae divitiae, gratia & studium populi suspiciones & invidiam crearent, jurgia, discordiae, simultates, exilia, proscriptionesque bonorum omnia miscerent, honorum cupido non tam nobiles quam vilissimos quosque servilibus artibus addictos vexaret, audacia, largitio atque avaritia saepe pro pudore, pro abstinentia & pro virtute vigerent. Accedebat, quod eodem tempore, quo pax non solum utilis, sed etiam necessaria esse judicabatur mercaturis faciendis, quibus non modo creverat, sed pene sustentabatur Respublica (nam cuncta fere maria terraeque patebant Florentinorum industriae) bellum & facile susciperetur, & obstinate gereretur, & saepe amicitiae atque inimicitiae non ex commodo publico, sed ex re privata potentiorum aestimarentur. Neque mediocris erat cupiditas ac studium dilatandi imperii, quod omnibus

Principibus insitum atque innatum esse videtur. Ad haec tempora munivit se Cosmus, & quod ei maxime curae erat Reipublicae incrementum, mente, consilio ac etiam pecunia ejus commodis utilitatique serviebat. His subsidiis captum per ea tempora Marradium fuit (16), quod Aemiliae oppidum tum erat in ditione Manfrediorum, qui dominabantur non Faventiae modo, sed & in omni Amonis valle. Horum opera & militibus saepe usi sunt Florentini propter locorum vicinitatem & hominum fortitudinem, sed incidebant saepe caussae querelarum, & justam adeo querendi se caussam habere judicarunt de Ludovico Manfredio, ut non solum oppido vicinaque arce, quam possidebat, ipsum spoliaverint, sed etiam publica in vincula conjecerint. Egit ille saepe cum Cosmo aliisque Mediceis, ut tanta calamitate liberaretur (17), sed horum aures ejusdem questibus & luctui obsurduisse videbantur. Neque multo post Tredotium, alterum Aemiliae oppidum, quod habuerat Guelfus Guidius Comes perduellionis accusatus, in potestatem Reipublicae venit. In tantis motibus, quibus agitabatur Italia, & in tanta multitudine imperantium, cum pleraeque civitates ac etiam oppida suos haberent dominos, suscipiebant Florentini vicinorum praesertim patrocinium, sicque sibi viam muniebant, ut quos tutati fuerant, levissimam vel ob caussam vi oppressos imperio coercerent. In iis ipsis fluctibus, quibus jactata est Ge-

nuenſium Reſpublica per Fregoſios, Adornios & Fliſchios mira fuit Coſmi dexteritas, ut nonnulli eorum ſuarum fortunarum & jurium ſibi Florentinos defenſores adoptarent, & tanquam patronos implorarent (18).

Sed his nihil erat potius, quam ut Lucenses in ditionem ſuam redigerent, ſpecie dimovendi a Republica foedum & inimicum ſibi hominem Paullum Guinigium, qui tyrannidem occupaverat. Qui Lucenſis belli auctores erant (erantque ceteros inter Rainaldus Albitius atque Coſmus, qui hac una in re conſenſiſſe videntur) etſi cum multis multa ſaepe egerant, tamen in rem fore credentes populum appellare & cohortari, talem habuerunt orationem, qualem convenire praeſentibus Reipublicae temporibus ſunt arbitrati. Nicolaus Uzzanius magna conſtantia, pluribuſque verbis redarguit hujuſmodi conſilium, ut vel odium concitare velle videretur in eos, qui illius duces erant. Sed vicit ſententia illorum, qui Lucenſibus, nulla aequitatis & fidei, qua ſemper fuerant illi in Florentinos, habita ratione, bellum indici & inferri debere contendebant (19). Itaque creatis Decemviris Baliae (ſic enim illos vocabant, quibus omnis cura rerum, quae ad bellum pertinebant, mandabatur) quam maximas poſſunt copias comparant, & magna ſpe praemiorum Nicolaum Fortebraccium inſignis hominem audaciae & rei militaris gloria clarum, qui per eos dies, excurſione facta in Lucenſium agrum, plura il-

lorum castella improviso occupaverat, in partes suas trahunt. Exercitus posteaquam in plura oppida irrupit, Lucam obsedit, quam non armis modo, sed & aquis Auxeris, quod flumen propter urbem fluit, consiliario & auctore magni nominis architecto Philippo Brunellesco, expugnari posse Florentini sperabant. Sed res longe aliter, quam rati fuerant, evenit. Lucenses ira et metu anxii legatos Mediolanum miserunt, qui Philippum Ducem edocerent quanto in periculo res eorum essent, rogarentque ne cunctaretur sibi opem & auxilium ferre ob eam maxime caussam, quod ipse facile civitatis imperium, dejecto Tyranno, obtenturus esset. Quanquam is paullo ante nunciantes Florentiam legasset (20), velle se Reipublicae amicitiam, ne quid ab se hostile timeret, nihilo tamen minus, vel quia id simulaverat, quo improvisus gravior accederet, vel mobilitate & perfidia ingenii pacem atque bellum mutare solitus, plenos bonae spei ab se Lucenses dimisit. Interea mandat Nicolao Picininio (21), & Francisco Sfortiae, qui ejus stipendia merebant, quique summam bellicae virtutis opinionem habebant, ut in Etruriam, sed diversis itineribus, proficiscerentur. Hos non ab se missos, sed dimissos fuisse juravit, quod alere eorum milites diutius non poterat. Florentini repentino eorum adventu commoti suis rebus timere coeperunt, quas ut tutarentur, exercitum ab obsidione revocarunt. Tum facta conjuratio fuit

adverſus Guinigium, traditusque cum liberis in cuſtodiam Sforziae mittitur Mediolanum ad Philippum Ducem, & cui inimici propter dignitatem pepercerunt, inventus eſt amicus, qui ei mortem afferret. Profecto ſi Piciniinius et Sfortia, cetcrique, qui Lucenſibus favebant, conjunctis viribus & concordi animo dimicaſſent, magna clades et calamitas Florentinorum Rempublicam oppreſiſſet. Sed horum artes et pecunia valuerunt ad removendum periculum Sfortianorum, quorum diſceſſu ii, qui Deum homineſque teſtabantur, ſe arma non cepiſſe contra Lucenſium libertatem, neque ut iis periculum facerent, ſed uti res ſuae ab injuriis inimiciſſimi Tyranni tutae forent, ſpem & voluntatem incepta perficiendi recuperarunt. Et cauſſa juſtiſſima Florentinis viſa eſt ad perſequendum bellum, quia Genuenſes Petram Sanctam et Motronum ceperant, quod ipſis conſentientibus Lucenſibus, quibus illa oppida parebant, feciſſe arbitrabantur. Potiti ſunt etiam aliorum locorum, quae ſunt in ora maritima, quaeque Florentinis erant commendata. Quod videbant igitur nomine pacis, quam petebant Lucenſes (22), bellum involutum eſſe, nihilque non timendum eſſe ab Inſubrium Duce, qui dominatum, quem occupaverat Genuae, ad Etruriam uſque dilatare cupiebat, ſibi providere, novos conſcribere milites, Venetos alioſque ſocios ad ſubveniendum ſollicitare, pecuniam mutuari, & omnia ea parare, quae bello eſſent aut

opportuna, aut neceſſaria. Eluviones, peſtilentia, qua Florentia affligtabatur, & propter quam, praeter illam diſſenſionum civilium cauſſam, Cosmus cum ſua familia autumno an. MCCCCXXX. Veronae fuit (23), & annonae caritas pericula portendere putabantur. Porro in eo bello nulla ferme res proſpere ceſſit, & quae domi alebantur a Mediceorum adverſariis civiles diſcordiae, & ii qui foris aut militiae imperium, aut ſummum rerum judicium habebant (Commissarii vocabantur) quibus gloria et dignitate Reipublicae privata utilitas potior erat, omni praeclaro facinori moram atque impedimentum afferebant. Dimicatum etiam infeliciſſime fuit cum Picininio ad Auxeris ripas, victique Florentini ex praelio Piſas aufugerunt.

Jam multa oppida Piſanorum natura & viribus parum munita in hoſtium poteſtatem venerant, & novo foedere juncti Lucenſibus, ipſo inſtigante Philippo Duce, Senenſes & Jacobus Appianus Plumbini Regulus, ferro ignique ipſi Florentiae urbi minitari videbantur. Inter timorem, dubitationem ac moras Coſmus hortabatur populum ad vindicandos eorum perditos conatus, monebat ne Rempublicam ſeque deſereret, multa ſuperba, crudelia Mediolanenſium Ducis exaggerabat, levitatem mobilitatemque Senenſium carpebat, Appianum ut hominem ingratiſſimum, quippe altus educatuſque is fuerat in ſinu Reipublicae, cui moriens pater illum commendaverat, accuſabat, pror-

ſus intentus omni modo plebis animum accendebat. In his rerum anguſtiis magnum & ſapientem virum illum fuiſſe judico, cum inter abjectionem animi conſtantiam magnitudinemque, inter ambitionem temperantiam, & inter ſaevitiam moderationem prae ſe tuliſſet. Dum Picininius multitudinem, quam ſecum duxerat, crebris excurſionibus & oppidorum vaſtatione locupletabat, & Aretinis, quorum in agrum venerat, terrorem inferebat, juſſus eſt a Mediolani Duce in Ciſalpinam Galliam redire, ut ditionem ſuam a Venetorum armis defenderet. Facile enim fuit Florentinis his ſuadere, pro veteri odio quod habebant in Genuenſes & in Philippum Ducem, ut terra marique bellum pararent, dum ipſi interea, indignante licet Fortebraccio, magna mercede ad ſe ſe vocatis Nicolao Tolentinate, & Michaelotto Attendolo Cutiniolenſi, quorum nobile erat nomen, et laus rei militaris maxima, ad exercitus vires augendas omnem curam intendebant. Vario marte pugnatum eſt tum in Ciſalpina Gallia, tum in Etruria (24), tum in Tyrrheno mari; & inſignis fuit virtus, quod fortaſſe miraberis (nam Florentini magis ingenii acumine ſolertiaque, quam militari virtute celebrabantur) Ramundi Mannellii in pugna navali, quam prope Portum Delphini conſeruerunt Florentinorum & Venetorum naves cum Genuenſium claſſe. Profecto ſi victoria ii uti ſciviſſent (25), magna rerum facta fuiſſet converſio in univerſa ditione

ne Genuensium. Sed hoc decebat magis Florentinos, & conveniebat magnis sumptibus, quos fecerant, & motibus, quos excitaverant, ut quoniam ab Etruria discesserat victrix illa manus Picininia, inceptum conatumque Lucae subjiciendae ad exitum perducerent. Verum dum tempus teritur excursionibus & latrociniis, & discessu Fortebraccii (26) exercitus vires infirmantur, de pace agi coeptum est per Summum Pontificem Eugenium iv. qui Martino v. an. mccccxxxi. successerat. Hac eadem de caussa Martinus ipse, paullo ante quam moreretur, illum prudentissimum pacificatorem Nicolaum Albergatum Cardinalem, legatum ad Florentinos miserat; sed quia non ignorabant hi non amico in se esse animo Pontificem, & quia ad gloriam Reipublicae pertinere arbitrabantur vindicare hostium conatus, ea responderunt, quae non magnam spem concordiae afferebant (27). Submissius se se gesserunt cum Eugenio, quem multis nominibus sibi amicum & benevolum fore confidebant. Itaque & legatos ad eum misere, & quae ipse hortabatur pronis auribus auscultarunt.

Sed non mediocre studium, quod Pontifex aperte significabat erga Mediceos, Florentinos et Venetos suos (nam ipse familia Condulmeriorum, non illa patricia, sed tamen honestissima Venetiis natus erat) magis ab his avertit Senenses ceterosque, quibus prohibere Lucenses a periculo cura erat. Remoratus est etiam spes

Florentinorum Sigismundi Caesaris in Italiam adventus, qui idcirco ſe veniſſe dicebat, ut Romae coronam a Summo Pontifice acciperet, utque pacem Italiae redderet. At ſuſpicioni maleficii materiem dabant legati ad eum missi ab Mediolanenſium Duce, atque odium, quod habere videbatur in omnes eos, qui illi inimici infenſique essent. Acriter ab eo reprehenſi Florentini per litteras Lucae id. Junii an. MCCCCXXXII. datas, quod injustum bellum ſuſcepiſſent, neque ad ſe legatos miſiſſent, uſi ſunt excuſatione temporis & necessitatis (28) exacueruntque ſtilum ad exagitandum infidum Mediolani Ducis ingenium, quod per eum nihil earum rerum ratum fuisset, quae conſtitutae fuerant, quando pax Ferrariae convenit, quodque hoſtiliter ſemper ſe gesserit in Rempublicam, usque eo, ut hujus ad Sabaudiae Ducem Legatum (erat hic Pallas Stroctius) quod nomen apud omnes vel barbaras nationes ſanctum inviolatumque ſemper fuiſſet, retinere & in vincula conjicere non dubitaverit. Litteras etiam dederunt ad Romani Imperii Electores (29), ut ſe excuſarent in eo, in quo accusabantur a Caesare, non quod hunc pecuniae omnisque rei egentem admodum timerent, ſed quia verebantur, ne injuria fieret Florentinis, qui mercaturam faciebant in Pannonia aliisque Germaniae regnis. Eodem tempore hortati ſunt Pontificem, videret ne quid Caeſar Romae turbaret ſuo & Baſileenſis Concilii nomine, cujus artes & machinationes cum ipſi Pontifici in pri-

mis, tum bonis omnibus ſuſpectae eſſe debebant (30). Ceterum Florentinis facile fuit Caeſari, Pontifici ceteriſque ad pacem hortantibus probare, ſe ab hac minime abhorrere, cum hujus rei cauſſa Ferrariam, quae urbs veluti quoddam pacis templum facta eſſe videbatur, ineunte vere anni MCCCCXXXII. Coſmum atque Pallantem Stroctium miſiſſent (31). Pax tamen non convenit niſi exeunte Aprili inſequentis anni, ea inter ceteras conditione, ut Florentini et Lucenſes ea omnia recuperarent, quae tempore belli amiſerant. Haec res maxima laetitia affecit populum Florentinum, quod tandem a continuis bellis conquieverit, per quae multum infirmata ac diminuta eſſe videbatur Mediolanenſium Ducis potentia.

Reconciliata pace, quod plurimum in civitate poterat Coſmus, auctor fuit ut leges ferrentur ſalutares ad coercendam voluptatem, & feminarum luxum, ne quid a faciendis nuptiis cives abduceret, & ad continendam Hebraeorum avaritiam (ſtatutum enim eſt quantum foenoris capere poſſent) qui ſaepe Florentia expulſi, poſtremo an. MCCCCXXX. propter peſtilentiam revocati fuerant. Cautum etiam ne ſerperet ſuperſtitio, quae religionem imitatur (32). Quanquam praeteriti belli ſumptibus, propter quos, querente licet Romano Pontifice (33), ne immunia quidem fuerunt clericorum bona, magnis in anguſtiis eſſet publicum aerarium, ea tamen erat fortuna Reipublicae, ut faci-

D 2

le priſtinum robur recuperaret. Florebat ipſa mercatura (34), & illa praeſertim quaeſtuoſiſſima permutandi pecunias, cum Florentini menſas haberent in praecipuis Europae urbibus, & incredibili eſſent ſolertia ad omnem mercedem & lucrum; mercabantur ab exteris quod ſtatim venderent; tota Europa ſpargebant opera tum lanea tum ſerica, quae ſingulari artificio texebant, ornabantque argento & auro, quorum nendorum artem non multo ante aut per ſe repererant, aut ab aliis didicerant eorum cives Georgius Nicolai Dantis, & Thomas Dominici Borghinii FF.; ex vinis, quae vetuſtatem & navigationem ferebant, aliiſque terrae fructibus non parum lucri faciebant; devehebant ad nundinas & praeſertim ad illas Belgicas tum ſuas tum aliorum merces, & ex ultimis terris, & ex omnibus provinciis exportabant ea, quae eſſent aut ad uſum meliora, aut ad ſpeciem pulcriora, aut ad luxum ornatiora; quae dum faciebant nullo neque periculo, neque incommodo deterreri videbantur, quo ſe et patriam ditarent. Luxuria & ignavia, peſſumae artes iis, qui eas coluere, quaeque plurimis imperiis ruinam attulerunt, minime officiebant Reipublicae: ii enim erant mores Florentinorum vel ditiſſimorum, quod me de Coſmo praeſertim praedicare judicabis, ut in re domeſtica continentiae & moderationis, in publica dignitatis laudem quaererent. Illi ipſi ſumptus, qui in adminiſtratione Reipublicae fiebant, erant moderati,

ut cernerent omnes civitatis dignitatem et decus servari, pompae & vanitati nihil tribui (35). Merito etiam hac ipsa de caussa celebrabantur Florentini, quod adeo florerent apud eos artes illae, quae ad graphicen pertinent, & praesertim pictura, sculptura atque architectura, ut has tanquam a magistris ceteri ab illis discerent. Cui enim incognita sunt nomina Dellii, Robbiae, Ghiberti, Masolinii, Masaccii, Donati seu Donatellii, Brunelesehii, Michelotii, Joannis Faesulani, &, ut de multis aliis sileam, Albertii, qui non praeclari artifices modo, sed & nobilissimarum artium aut inventores, aut restitutores, aut perfectores putantur? Nec minus studia & artes illae colebantur, in quibus non tam libera quaedam animi delectatio, quam utilitas quaeritur necessaria. Itaque magna mercede Florentini ad se vocabant eos, qui in medicina & juris prudentia excellere putabantur, nec facile illos ab se se discedere patiebantur, cui rei argumento esse possunt, quae de Panormita Venetis et Bononiensibus (36), de Sermoneta Senensibus (37) responderunt; & si ex urbe egredi & in exilium proficisci jusserunt Franciscum Philelphum Tolentinatem, cui publice Dantem interpretanti maximos honores atque beneficia contulerant, fuit haec justissima poena illius turbulenti, iracundi & ad omnem sermonem liberi ingenii (38). Praeeunte omnibus exemplo suo Cosmo, comparabantur, exscribebantur rari et pretiosi codices, hu-

jusque rei caussa longae suscipiebantur peregrinationes, multi excitabantur ad scribendam historiam, ad colendas poesin, eloquentiam ceterasque humaniores litteras, neque Italicas modo, sed & Latinas ac Graecas; & cum ante alios omnes florerent Leonardus Brunius, Carolus Marsuppinius Aretini, Ambrosius Traversarius Camaldulensis monachus in Aemilia natus, Poggius Bracciolinius e Terranova, Nicolaus Niccolus Florentinus, hi omnes nullo non honore, qui solus alit artes (omnes enim gloria incenduntur ad studia, jacentque ea semper, quae apud quosque improbantur) afficiebantur, praedicatore maxime ac teste Cosmo, in cujus amore ac studio conquiescebant. His de caussis multi Florentiam (tum enim silebat Gymnasium Pisanum, cum crudeliter nimis de florentissimae urbis exitio atque interitu cogitassent Florentini) tanquam ad mercaturam bonarum artium confluebant, in qua tot ornamenta in ingenio & industria posita lucebant adeo, ut nulla Italicarum urbium cum illa aequari posset. Si quid improbandum erat in tot viris ingenio & doctrina praestantibus, illud erat unum, quod non effugiebant crimen invidiae & obtrectationis, quibus vitiis cumulata esse videbatur illa eruditissima & florentissima natio.

Sensit id Cosmus, qui, etsi universa Respublica pluris illi semper fuerit quam Vexilliferatus ceteraque liberae civitatis munia, & majore semper cura illam

administraverit, quam haec petierit, & virtute, liberalitate atque innocentia infinitas suas tutari divitias studuerit, & benefacta sua pluribus processerint, non effugit tamen suorum malevolentiam, cujus acriores morsus ipsa pax, qua civitas fruebatur, efficiebat. Tempore etiam belli Nicolaus Barbadorius egerat cum Nicolao Uzzanio de pellendo ex urbe Cosmo, quod unum ad libertatem tuendam, ad concordiam civitatis, jugendosque Patribus plebis animos maxime conducere ajebat. Multis precibus rogavit eum, ut consensu bonorum, qui libertatem civium in suam hominem ambitiosum convertisse servitutem conquerebantur, vinci se pateretur, remque auctoritate sua, qua certe maxime pollebat, ut nemo ei par poneretur, aut perficeret, aut saltem adjuvaret. Quanquam Uzzanius esset mirificus nobilitatis fautor, ac propterea Mediceis infensus, quia tamen valebat sapientia ac prudentia, ea attulit, quae dehortabantur Barbadorium a suscepto consilio, quod non solum periculosum, sed etiam stultum propter civitatis mores, Reipublicae statum, & copiam eorum, qui Mediceis favebant, esse dicebat. Contulit etiam inter se mores & facta Cosmi & Rainaldi Albitii, a quo minime dubitabat tantam invidiae flammam praesertim accendi, ut probaret multo majora ab hoc mala timenda, cujus audacia, atque ambitio non solum argumentis, sed etiam certis testibus tenebatur, quam ab illo, qui ad summam

amplitudinem pervenerat beneficentia atque liberalitate; tanta vis est probitatis & virtutis, ut eam etiam in inimico diligamus. Haec atque alia hujusmodi valuerunt ad frenandum Barbadorii furorem, neque multo post Uzzanius, vir sane plenus fidei & consilii & caritatis in patriam, ex hac vita migravit. Sed compressum odium, & vis improborum in Cosmum magis erupit, cum, sublato e vita Uzzanio, Albitius Reipublicae administrandae principatum obtinere se posse speravit, & cum creati ii magistratus fuerunt, qui Mediceis inimici esse putabantur. Praeerat omnibus dignitate Bernardus Guadagnius, cum quo, vel antequam Vexillifer declararetur, saepe questus fuerat Albitius de injuriis, quae per Cosmum, ejusque amicissimos consiliarios Averardum Mediceum & Puccium Puccium, viros, ut ipse ajebat, versutos, fallaces, depeculatores, & ad omne facinus paratissimos, primariis civibus inferebantur. Hic igitur & sua sponte motus, & lingua Albitii, quasi flabello seditionis, ventilatus, ubi summum honoris gradum adeptus est, non dubitavit publicam caussam suscipere, & cunctantibus collegis, adversus Cosmi aliorumque Mediceorum potentiam de summa Reipublicae referre. Cum autem aliis criminibus, tum maxime Lucensi bello, cujus fuerat suasor, & propter quod Respublica Florentina insignes calamitates & clades perpessa fuerat, in odium offensionemque vocabatur. Is itaque eo tempore, quo de-

declinandae, aut ſaltem levandae invidiae cauſſa rus conceſſerat, in judicium venire jubetur. Quanquam ſuaderent amici & propinqui ne pareret, ipſe tamen recte factorum conſcientia fretus, judicium ſubire minime recuſavit. Cum igitur in Curiam veniſſet, ſecum nihil afferens niſi animi coſtantiam et fortitudinem, in carcerem arctiſſimum contruditur. Quod ubi auditum eſt, plebs atque neceſſarii Coſmi aeſtuare, plures ex vicino apennino ad vim faciendam parati in urbem introire, & ille praeſtantiſſimus belli dux Nicolaus Tolentinas, qui ſtativa in Etruria habebat, appropinquare cum ſua manu Florentiam, ut opem amico ferret, & tantam invidiae flammam ab ipſo averteret. Qui Coſmi vitae nullum conflari periculum volebant, vi minime rem gerendam putarunt, confidentes haud paſſuros Patres, quem virtutis gloria ad caelum extulerat, eumdem inimicorum perfidia oppreſſum ad ſupplicium rapi. Porro Novemviri ſibi maxime invidioſum fore cenſentes, ſi tantus civis, paucorum ſolum ſuſpicione reus factus, nec publico judicio damnatus interiret, mandant Friderico Malavolto homini ſide & nobilitate ſpectatiſſimo, ut ejus corpus & carcerem cuſtodiat. Tentatus hic quidem fuit, ut ipſe aut mortem pararet Coſmo, aut ab aliis parari ſineret, ſed nihil unquam generoſo & fideli homine indignum ſe facturum conſtanter reſpondit. Quod illam Coſmus ſibi, tanquam Tantalo ſaxum, impende-

re arbitrabatur, suum malum gemebat, & innocentiam suam superis commendabat. Ab omni etiam ferme cibo totum quatriduum abstinuit, timens ne in eo lateret venenum. Tum Malavoltus cohortatus est eum, ut bono animo esse vellet, cum & in Curia, & in urbe amicissimi cives, quibus illius salus cordi foret, minime deessent. Ut vero omnem veneni suspicionem tolleret, cum eo se coenare velle dixit, quod & fecit, delibatis singulis dapibus, & convivium hilarante homine faceto & dicaci cognomento Farganaccio, qui se ipsum ad coenam invitaverat. Quod hic erat Vexillifero familiaris, cum eo colloqui secreto concupivit Cosmus, idque facile a Malavolto impetravit. Vehementer etiam atque etiam ipsum rogavit, ut salutem suam Guadagnio commendaret, addiditque precibus promissa & dona, cum ei syngraphum dedisset, quo jubebatur Praefectus Xenodochii S. Mariae Novae centum supra mille florenos eidem de sua pecunia solvere. Postridie scurra Guadagnio mille florenos detulit, reservavitque sibi, ut jusserat Cosmus, centum, quod munus sane plus valuit ad placandum Vexilliferi animum, qui saepe pecunia egebat, quaque corruptus ab inimicis Cosmi antea se se & dignitatem suam venalem habuerat, quam ipsa bonitas aequitasque caussae (39).

Interea Albitius multitudinem hominum cogit atque secreto armat, & liberae jam voces multorum in foro audiebantur, qui severe vindicandum in homi-

nem contendebant, quo superstite tyrannidem existere necesse erat. Facile fuit hos compescere, propositumque per Novemviros, uti nova, sicuti loquebantur, crearetur *Balia* ad anni usque exitum duratura, quae ducentis & amplius civibus constaret, cujusque eadem potestas esset in administratione Reipublicae, ac universi populi Florentini. Hac creata, dictae a nonnullis gravissimae de Cosmo fuerunt sententiae, sed Vexillifer vota caput illius deposcentium, magnamque judicii exspectationem ad suum arbitrium elusit, decretumque ut ille in exilium Patavium proficisceretur (40). Eductus e custodia Cosmus, in qua septem & viginti dies fuit, quia non ignorabat tumultuari adversae factionis principes, & graviter de lata sententia queri, ad conciliandos sibi Patrum animos hanc orationem habuisse dicitur. *Si spes ulla ostenderetur fore ut calamitate mea jungerentur plebis & optimatum animi, non exilium solum, sed & ipsa mors gratissima & optatissima mihi esset, quod haec naturae debita, si reddatur pro patria, laudem pariat immortalem. Verum, proh dolor! adeo degeneravimus a majoribus nostris, qui parvo contenti liberae civitatis munia locupletibus cum plebe communia esse voluerunt, ut in quibusdam neque potentiae modus sit, neque reliquarum cupiditatum, quas nullus honor, nulla fortuna vel improbe parta minuit, sed auget potius atque inflammat. Quod his obviam iverim, & populi jura defenderim, non crimini, sed laudi*

dandum mihi esse arbitror. Verum quia voluntate vestra, Patres amplissimi, cogor exulare a patria, quae mihi vita semper carior extitit, & cui me totum tradideram, nolo quis vestrum mei misereatur sed temporis: vel si intra barbaras nationes, omni spe reditus adempta, amandarer, ibi & patriam mihi esse judicarem, quod nunquam deponerem pristinum studium vobis gratificandi, & bene de meis civibus merendi. At quia non magis pietas, quam bona existimatio mihi cordi esse debet, nolite, quaeso, pati ut mihi vis inferatur ab iis, qui forum complent, & obsident Curiam armati, quique nisi meo sanguine placari non posse videntur. Si per eos mortem occumberem, multi sane existimare possent, me vitam nefario aliquo scelere foedasse, etsi mihi nullius culpae conscius sim. Vos etiam omnium meorum in Rempublicam studiorum & officiorum testes esse potestis, nec vos modo, sed & ipsum Deum Optimum Maximum testem appello, quod neminem bene de Republica sentientem laeserim, quod nihil unquam oneris recusaverim (si onus est id appellandum, quod cum laetitia feras ac voluptate) ut commodis utilitatique patriae servirem, quod neminem ab illius studio & caritate abduxerim, multos illi e contrario conciliaverim, & vel oppida in publici aerarii angustia mea pecunia illius ditioni adjunxerim. Si igitur nullum factum dictumque meum contra utilitatem communem (etsi quaedam contra voluntatem nonnullorum fuerint, nec semper bene coeptis faverit fortuna) vere re-

ferri potest, cur insimulabor majora me concupivisse, quam privatum civem deceat? Quis vestrum ignorat me nunquam in Curiam nisi accitum venisse, nunquam petiisse honores, ac sponte delatos sic accepisse, ut non inutilis esse judicarer, studuerimque semper civium animos sociare non divellere, atque omnes aequitate eadem continere? Quid multis? Omnia mihi laeta fuerunt, quae a vobis in me profecta sunt beneficia, & quantum meae vires tulerunt, iis ut responderem laboravi; ipsumque exilium, quod multis calamitosum videbitur, in benefactorum numero reponam, quod per illud pejora mala ab hominibus teterrimis mihi parata vitaverim, & quod sperem illud mihi, ut & aliis multis praeclaris civibus, gloriae fore. Reliquum est, ut Deum immortalem precer, ut vos incolumes, Rempublicam florentem servet, meque, qui communem caussam, populi jus, vitam meam omnesque meas fortunas in vestra fide ac religione depono, fortem & costantem in optima ratione vitae semper esse velit. Dum haec diceret Cosmus, eminebat in eo patrius amor, seque ipsum solabatur, cum conscientia bonae mentis, tum lacrimis ejus vicem dolentium: Noctu exeunti e Curia stipatores ex praetoria cohorte dati sunt, qui eum adversus inimicorum gladios protegerent, inviolatumque ad Etruriae usque fines deducerent. Exilii poena una cum Cosmo mulctati fuerunt ejus frater Laurentius, Averardus Mediceus, Puccius & Joannes Puccii, qui, si postremum excipias,

omnium ejus consiliorum participes esse solebant, aliique plures e Mediceorum praesertim familia. Non idem tamen exilii locus, neque idem exulandi tempus omnibus praescriptum, neque una de Cosmo lata sententia fuit; qui quidem primo per annum, mox per quinquennium, postremo per decennium Patavii exulare jussus est. Decretum etiam ut Medicei omnes, filiis tantummodo Veri exceptis, inter magnates perpetuo haberentur, quo decreto ab omnibus publicis officiis & muneribus excludebantur: nam ad haec tantummodo admittebantur cives, qui in artium collegia essent relati, quae viginti & unius numerum explebant, ex quibus septem, quod liberaliores erant, majores artes placuit appellari.

Discessu Cosmi, qui accidit v. non. Octobris an. MCCCCXXXIII. & qui victi fuerant, & qui vicisse putabantur, magno in timore esse coeperunt. Illi tegebant dolorem, quem & necquicquam, & non sine periculo ostendissent; hi irati increpabant Patres, quod siverint se ad lenitatem & misericordiam adduci, quando res ipsa severitatem flagitabat. Albitius praeter ceteros denuntiabat populo Florentino servitutem, sibi suisque pericula & mala, quod e vivis minime sublatus fuisset Cosmus: ajebat satius fuisse rem non inchoare, quam inchoatam ad exitum minime perducere, cum in judiciis de majestate quidquid remissum est, id omne in Reipublicae perniciem verti ne-

cesse sit, nec videri eos damnari, qui cum capite plectendi sint, exilio mulctentur, sed provocari potius, cum in iis injuriae memoria animi vim atque iracundiam, & domesticae copiae vires ad injuriam persequendam, consilium magnitudo ingenii suppeditare videatur: hoc unum se his periculis remedium arbitrari, mutationem status civitatis, sic ut nemo amplius studio & suffragio plebis, quae omnia venalia habere solet, viam sibi ad obtinendum principatum munire posset. Tum quo quisque asperius in Cosmum locutus esset, eo spes gratiae major erat, & donati praemiis omnes ii fuerunt, qui illius pellendi e patria suasores auctoresque fuerant. Ceteros inter Vexillifer Praefectura Pisarum auctus fuit, & quod ipse aliquando, ejus fratrumque filii, quia debitam propter tributa Reipublicae pecuniam ad diem non solvissent, inter aerarios relati, privatique propterea fuerant jure ferendi suffragia, gerendique magistratus, quod cerni in speculo dicebatur, ut hac nota liberarentur decretum fuit. Visum est etiam ad praesentem rem pertinere, ut augeretur potestas illius magistratus, quem vindicem criminum majores nostri esse voluerant. Sic enim facilius ii contineri posse putabantur, qui Cosmo favebant.

Hic, qui maximo semper animo fuerat in prospera fortuna, non minori fuit, quod difficilius est, in adversa. Suadentibus ut ex itinere in patriam rediret,

hoc boni civis respuere fidem respondit, cui Magistratuum jussa aeque sacra ac Dei esse debebant, vimque armorum ad ulciscendos externos hostes reservandam. Ipso in itinere vidit multorum in se studia atque officia, ut haec calamitatem suam non modo levarent, sed etiam honestarent. Ferrariae Marchio Nicolaus Atestinus, qui ut in custodiam Cosmum traditum fuisse audiverat, deprecatores ejus salutis Florentiam miserat, transeunti per Mutinam urbem aliaque ditionis suae loca singulares haberi honores jussit. Veneti vero, qui eadem de caussa, tribus primariis civibus ad Florentinos legatis, mirifici fuerant ejus dignitatis desensores, non secus ac si ejusdem calamitas ad decus Reipublicae pertineret, tanto studio, amore, animo ingredientem eorum urbem prosecuti sunt, ut is non exul, sed de inimicis nobilem triumphum agens ad eos venisse videretur. Cum Senatoribus, qui obviam illi processere, erat Laurentius Mediceus, qui paullo ante Venetias exulatum venerat. Postridie Cosmus Ducem, ceterosque, qui primi erant in administratione Reipublicae, adiit, omnibusque gratias egit, quod eorum studio atque auctoritate, dum vi, ferro, metu, minis obsessus tenebatur, ex capitis periculo ereptus fuerit. Quod vero hoc beneficium singularibus honoribus cumulaverint, tanti id se putare affirmavit, ut nihil gloriosius haberet, quod posteris relinqueret, omnisque aetas sibi futura esset ad eorum erga

ga se divina merita praedicanda atque recolenda. Biduum Venetiis fuit, quod venerat tempus, quo esse Patavii jubebatur (41). Comitem itineris habuit primaria nobilitate hominem Jacobum Donatum, a quo magnificentissimo hospitio acceptus fuit. Decreverant enim Veneti, ut in illa urbe non tanquam peregrinus & exul, sed tanquam civis, & patriae suae legatus amplissimus haberetur. Nec minori voluntate ac studio ii se se gesserunt in Laurentium, ut patroni ac tutores vitae, fortunae, memoriae, nominis Mediceorum constituti esse viderentur. Ipsorum etiam auctoritate, cum hac de caussa legatum Florentiam misissent Andream Donatum, obtentum est, ut Cosmus ubi vellet commoraretur, dum non egrederetur e Venetae ditionis finibus, & ab urbe Florentia centum & septuaginta millibus passuum abesset. Itaque, exeunte an. MCCCCXXXIII. sedem suam Venetiis collocavit, qua in urbe ita se vivere ajebat, ut patriam minime requireret. Venit ad eum aliquando, dum familiae suae praefecturam gerebat, vir ille summus & singularis Ambrosius Camaldulensis, qui obstupuit adeo ob beneficia & honores, qui impertiebantur Mediceis Fratribus, ut quas de iis ad communes amicos dedit litterae, plenae essent laetitia, gratulatione et praeconiis Venetorum, qui dum malum eorum gemebant, & iratorum hominum, non constantis Senatus judicium aperte detestabantur, ad dignitatem suam pertinere judicarunt, ut iidem

a se se non modo perliberaliter, sed etiam ornate cumulateque tractarentur (42).

Etsi cavebat Cosmus, ne extra modum lautus & sumptuosus appareret, quia tamen illum quidquid excelsum & magnificum erat delectabat, ut Venetiis monumentum aliquod existeret grati animi sui, liberalitatis & amoris in litteras, suis sumptibus bibliothecam Benedictinorum, qui incolunt monasterium ad S. Georgii, usus Michelottio architecto, aedificandam curavit (43). Excipiebat satis splendide qui domum suam ventitabant, & multi sane fuerunt, qui ex vicinis urbibus Venetias profecti sunt, ut magnum virum fluctibus Reipublicae exclusum in alienis terris jacentem videre & solari possent. Et si vir amplissimus, cui nihil erat quod roganti concedi non debere videretur, pro aliquo supplicavit, fuit semper ejus rogatio gratiosa; sed videbat ad vitandum vitium arrogantiae, ne tam gratia, quam caussa rogandi valeret, quapropter, dum multi ejus officiis & misericordia laetati sunt, nemo injuria doluit. Hae artes, & frequens commemoratio beneficiorum, ac declaratio amoris erga parentes & custodes suos, & sensus illius de Republica, de qua saepe consultus fuit propter conjunctionem, quae jamdiu erat Venetis cum Florentinis, mirifice omnium ordinum animos in ipsum confirmarunt. Sed tanta honoris aura minime quidpiam imminuit de caritate patriae (44). Extant enim litterae eorum, qui gubernacula Reipublicae tra-

ctabant, ex quibus conjici poteſt illos doctos fuisse a Cosmo de iis rebus, quas ſcire maxime intererat (45) & gratiſſima iisdem fuiſſe amantissimi civis officia. Quamobrem vel ii, qui exiſtimabant illum vel debilitata virtute, vel fracto animo esse propter calamitatis magnitudinem, ſe vehementer errare intellexerunt. Tum Cosmus ſperare coepit fore, ut in ſe mutarentur nonnullorum voluntates, nec deerant ſane amici, qui allicere alienas, retinere partas, placare turbatas magnopere laborabant. Fuit & in illorum numero magnus ille jurisconſultus Antonius Minuccius e Prato Veteri, qui quod multa audacter fecerit, ut Cosmus redderetur patriae & ſuis, ampla domo, pecunia, aliisque praemiis ab ipſo donatus fuit. Jam populus minime obſcure Cosmi deſiderium oſtendebat, ac palam multi dictitabant actum fore de Republica, ſi ii, qui in illa verſati erant utiliter, & quorum exiſtimatio gravis habebatur, improborum irae atque libidini devoverentur. At qui illi ex animo erant amici ad utilitatem ipſius pertinere arbitrabantur, in tanto impetu ſtudiorum & motu temeritatis modum, conſilium & rationem adhibere, ne qui aliena peccata ſe punituros profitebantur, facile ipſis peccare liceret. His de rebus omnibus diligentissime Cosmum certiorem faciebat Angelus Acciajolius, qui veteres cum Mediceis fratribus inimicitias, multis, ac praeſertim Franciſco Barbaro & Minuccio inſtigantibus, plane donaverat Reipublicae (46); cum

qua illorum rem & caussam conjunctam esse intelligebat. Is, ut quod nuntiabat amicis laetius esset, affirmabat illos brevi ad suos redituros, si Nereum Capponium sibi conciliassent, & bellum aliquod commoveretur, unde ipsis patriae et consilio & pecunia, sicuti antea fecerant, juvandae facultas daretur. Interceptis litteris, non defuit caussa severi exercendi judicii, quo decem annorum exilio Acciajolius summa in familia natus, & animi satis magni & consilii damnatus est. Saevitum etiam est eadem de caussa in ignobilem quemdam artificem, nomine Silvestrum, qui, quod periculo suo juvisset Cosmum, elatus postea ad nobilitatem & gloriam fuit.

Interea tempus ab studiosis Cosmi exspectabatur, dum Reipublicae clavum tenerent homines aequi & in ejus partem propensi. Id evenit KAL. Septembris an. MCCCCXXXIV., quo die renunciatus fuit Vexillifer Justitiae Nicolaus Cocchius, Priores vero (sic enim vocabantur, qui secundum post illum locum tenebant) Joannes Capponius, Lucas Pittius, Petrus Dinius, Fabianus Martinius, Simeon Guicciardinius, Thomas Redditius, Balthasar Chiaruccius, ac Nereus Bartolinius. Hi, quorum plerique de turbato per optimates civitatis statu antea aperte questi fuerant, ut magistratum iniere, tantum animi addidere Cosmianis, ut hi non solum libere, sed etiam ferociter de adversariis loquerentur. Tum Albitius diffidere rebus suis coepit, neque erat dubium quin

is, qui superbum se praebuerat in fortuna, huic ipsi tandem cedere ac succumbere deberet. Sed quia illum nunquam deseruit audacia, ad estrema descendere minime dubitavit. Cogit armatos, laudat promptos, dubios confirmat, segniores castigat atque incitat. Completur forum S. Apollinaris tumultuantibus, qui non solum Albitium amentiae ducem habebant, sed etiam Rodulphum Peruzzium atque Nicolaum Barbadorium. Multum confidebat Albitius Joanni Guicciardinio & Pallanti Stroctio, sed ille domi se continuit, hic cum duobus tantummodo famulis, nec equo vectus, nec armis tectus in forum venit. Eorum vocibus & concursu perterriti Novemviri vocant ad se se primarios quosdam viros, qui quo minus cupiditatis & studii habere videbantur, eo plus auctoritatis habebant. Hi quidem nihil non egerunt, ut rem ad otium deducerent; hortantur Albitium ceterosque illius factionis, ut ab armis discedant, de revocando ab exilio Cosmo nihil actum affirmant, seque Reipublicae non defuturos pollicentur. Superbe ad illa respondit Albitius; si qui Cosmum respicerent, & ejus gratiam sequerentur, ut superioribus fecerant temporibus, neque omnis iis, qui tum Rempublicam administrabant, abrogaretur potestas, se profecto sibi suisque consulturum. Quando hac tempestate jactabatur civitas, commorabatur in ea summus Pontifex Eugenius IV. qui praesidio Florentinorum tectus, atque ab iis

liberalissime invitatus, paullo ante in Etruriam fugerat, ut pericula, quae ei a Romanis ipsis, a Nicolao Fortebraccio aliisque adversariis impendebant, vitaret (47). Suae hic dignitatis & paterni in Cosmum animi esse putavit, si se in istam pacificationem interponeret. Vocatis igitur ad se se Albitio aliisque factionis principibus, per Joannem Vitelleschium Recanati Episcopum, cui non tam Pontifex, quam Cosmus ipse plurimum tribuebat, eos amantissime adhortatus est, ne finerent patriam crudelibus lacerari discordiis & nullum publicum consilium esse, spopondítque perpetuam suam in libertate Reipublicae & illorum salute tuenda curam. Si qua fides esset Philelpho (& nullam certe meretur in iis, quae de Cosmo affirmavit) tum Albitius eam orationem habuit apud Pontificem, qua nihil eloquentius, nihil accommodatius ad tempora, nihil opportunius ad patefacienda exagitandaque Mediceorum vitia ac crimina, & ex qua totum ferme secundum librum operis *de exilio*, de quo supra mentionem fecimus, ille composuit. Albitius quidem studuit ab se se removere suspicionem criminis, de quo haud injuria a Pontifice ipso aliisque multis accusabatur, egisse se cum Insubrium Duce, qui semper infidus & adversus Florentinis fuerat, de prodenda illi patria; & dum vim, potentiam, factiones, divitias, clientelas, affinitates Cosmianorum proferebat, adesse diem affirmabat, quo funditus universa Respublica es-

ſet evertenda. Quod multi ex Mucellano agro, ex alpibus, & ex Aemilia Florentiam convenerant armati, civitatem & Mediceos defendendi caussa, ut ii numerum fere trium millium explerent, minime auſi ſunt Albitius, ejus Filius Ormannus & Rodulphus Peruzzius egredi e coenobio Dominicanorum, quod S. Mariae Novellae dicitur, in quo habitabat Pontifex. Ceteri, qui illos comitati fuerant, nocte intempeſta, mutatiſque veſtibus, huc illuc aufugerunt, atque arma poſuerunt.

Haec priuſquam acciderent, Coſmus Venetiis Florentiam miſerat Antonium Martellium, qui non modo privatorum negotiorum, ſed etiam conſiliorum de Republica fidelissimus ſocius illi erat, ut exploraret Novemvirum animos, quos ſane in amicum propenſissimos invenit, quare illi ſignificavit, ut maturaret ab urbe proficiſci. Ita diſceſsit a Venetis ſuis III. kal. Octobris an. MCCCCXXXIV. una cum fratre Laurentio (non venit cum iis Averardus Mediceus, quia febri laborabat) ut omnes dicerent, illum unum esse dignum principatus in patria ſua, ſignificarentque ſe illi amicissimos fore. Poſtridie cum veniſset Ferrariam, ita acceptus fuit, ut nemo honoratius, nemo prolixius. Nam Nicolaus Ateſtinus Marchio non modo omnem ſuam operam, ſed & milites ultro illi obtulit. Cum magno horum comitatu, ſumptus faciente itineris ipso Nicolao, per Mutinenſes montes ingreſsus eſt in Etruriam co-

dem post annum die, quo ab illa discedere coactus fuerat. Subsedit in Careggiano, ita jubentibus vel potius suadentibus Novemviris. Nam quamvis factum fuisset decretum, CCCL ferme civibus suffragia ferentibus, & praesentibus Episcopis, qui in aula erant Pontificis, de illo in patriam & in pristinam dignitatem restituendo, illudque honorificentissimis sane verbis perscriptum (48), non convenire tamen putabatur praesentibus Reipublicae temporibus, ut magnus populi motus fieret, quod sane evenisset, si quem tantopere desideraverat ingredientem urbem vidisset. Quia tamen exspectabatur, magna hominum multitudo compleverat vias, cujus declinandae gratia noctu & per devia in Curiam venit (49). Omnino illum sic patria accepit, ut lucem salutemque redditam sibi ac restitutam arbitraretur; & dum Cosmus gravi & eloquenti oratione magnitudinem beneficiorum, quae cives sui in se, fratrem atque liberos suos contulerant, persequebatur, seque ad Rempublicam bene gerendam incensum ostendebat, tanta eluxit significatio laetitiae & voluntatum omnium, ut non solum ei calamitatem detraxisse, sed etiam dignitatem auxisse viderentur. Etsi homini nihil est magis optandum, quam prospera, aequabilis, perpetuaque fortuna, secundo vitae sine ulla offensione cursu, tamen si Cosmo tranquilla omnia & pacata processissent, nunquam ad tantam amplitudinem pervenisset, ut non solum ipse perpetuo esset

ſet moderator & rector omnium de Republica conſiliorum, quaſi omnia unius viri arbitrio gererentur, ſed etiam ut poſteris ſuis viam ſterneret, qua ad civitatis imperium pervenire poſſent. Eſt quidem magnus in hoc hominum conſenſus, qui de rebus horum temporum ſcripſerunt, nulla unquam in civitate, quae amissa jura libertatis uni homini permiſiſſet, quemquam vi & armis, ſicuti Coſmum in ea, quae libera eſſet, & quae de libertate retinenda maxime laborabat, auctoritate gratiaque praeſtitisse. At ne quis eum inſimulare poſſet nimiam potentiam appetere, obſtabant ſumma hominis gravitas ac prudentia, & praeſertim ars moderate & ſcienter utendi fortunae bonis, potentium gratia, & amicorum ſtudiis, ut pari ac aequo jure cum ceteris frui, & communi conſenſu & conjuncta cura cum omnibus civibus incolumitati & incremento Reipublicae conſulere videretur.

Profecto magni interfuit ad ejus auctoritatem augendam confirmandamque poena, quae ſumpta est de iis, qui ad illius perniciem conſpiraverant. Vel antequam ipſe redderetur patriae, pulſi in exilium fuere Rainaldus Albitius, ejusque filius Ormannus, quem conſuetudo & diſciplina a paternis vitiis degenerare non ſiverat, Rodulphus Puccius cum liberis ejus & Donato fratre, Rainaldus Janfiliazzius, Rodulphus Peruzzius, Andreas Rondinellius, Petrus Ardinghellius, Zenobius Belfredellius, Matthaeus Benitius, Attavianus Pe-

pius, Guido Balduinettus, Nicolaus Barbadorius & ille Pallas Stroetius, qui inter ſuos excellebat ingenio & doctrina, & in litteratos homines ſtudio, quorum nonnullos ita alebat domi, ut non ſecus ac liberos diligere videretur. Ad illius calamitatem levandam (hominis dignitas & virtus facit, ut de eo pauca ſeparatim dicamus) non mediocriter conduxit bonitas & beneficentia Thomae Calandrinii Sergianenſis, qui ex inſtitutore filiorum ejusdem Cardinalis, neque multo poſt Pontifex Maximus Nicolai V. nomine creatus, tanta liberalitate ſe ſe geſſit in eos, quos erudiverat, ut plura a parente proficiſci minime potuerint. Omnino bonus vir & mitis ingenii erat Pallas, & quamvis nunquam in patriam, quam maximis ornamentis affecerat (50), redierit, per quinque & viginti annos (tot enim poſtea vixit) ejus commodis, quantum potuit, ſuaeque gloriae ſervivit (51). Eminuit & ejus patientia cum exilii nuntium accepit, diſſimilis hac quidem in re, ut & in aliis multis, Albitio, qui dira in Coſmum ejusque fautores evomuit, cum quibus ſibi vel abſenti perpetuum bellum fore palam ferebat. Jecit & voces ſtomachi & querelarum plenas in Pontificem, ſe ipſum acriter reprehendens, quod ejus promiſſis fidem habuiſſet. Poſt reditum in patriam Coſmi, exilii poena mulctati fuerunt alii cives, qui ſuſpicionibus novarum molitionum materiem dederant, unde propagatio multarum nobilium familiarum, quae longe lateque di-

ſperſae ſunt, quaeque ortu Florentinae dicuntur. Saevitum etiam tum esset in cervices nonnullorum, niſi pro iis interceſſiſſet Pontifex; & Cosmus ipſe gloriatur ſe ſe egiſſe, ne morte afficerentur Franciſcus Guadagnius aliique plures, qui tamen multorum maleficiorum judicio convicti, aeternis tenebris vinculiſque mandati fuerunt. Sed non propterea omnem a ſe ſe culpam amovit. Dediti enim poſtea ad ſupplicium fuerunt Antonius Guadagnius Filius Bernardi illius, cujus officia, quamvis pretio redempta, ſalutaria fuerant Coſmo, Antonius Pierozzius, Michael Joannis, Coſmus Barbadorius, & Zenobius Belfredellius, atque hi quatuor capti Venetiis ab illius civitatis Senatu, ad quem tanquam ad aram confugere ſe poſſe ſperaverant, irae Coſmi ſe ſe donatos fuiſſe haud injuria queſti ſunt. Horrere ſoleo dum reminiſcor tot aut nobilitate, aut gestis magiſtratibus claros viros (non libuit omnes, quod longum & ingratum fuiſſet, nominare) unius hominis cauſſa, aut praeſenti morte, aut turpi exilio, aut foedo carcere, aut graviſſima mulcta, omnique privatione honorum & civilium jurium poenas dependiſſe Reipublicae, & iſtud tenebricoſum tempus vitae Coſmi latere vellem. Is quidem aliquid habuit excuſationis, non omnino juſtae, ſed quae probari poſſe videtur. Ajebat enim ſe nihil crudeliter commiſisse, dum ſummum dignitatis gradum tenuit, & quae ante & poſt id tempus cenſuerunt Ma-

giſtratus ſcelerum vindices, praeſentibus Reipublicae temporibus & concordiae conveniſſe. Profecto moderatio tuendae libertatis, dum aequari velle ſimulando ita ſe quiſque extollit, ut deprimat alium, in difficili eſt; cavendoque ne metuant, homines metuendos ultro ſe efficiunt, & injuriam a nobis repulſam, tanquam aut facere, aut pati neceſſe ſit, injungimus aliis. Verum ſive Coſmus ipſe, ſive ejus ſtudioſi exercuerint iracundiam in victos, quorum turbulenta & temeraria conſilia factaque patebant, nihil tyrannice actum ab homine arbitrabimur, qui nec poteſtate, quam ſummam habuit, neque legibus, neque divitiis, neque gratia, neque gloria unquam abuſus eſt, ut imperium exerceret in liberos cives. Si quis illa, quae ipſe ſecutus eſt, conabitur carpere, dicat eumdem nihil fortasse tale cogitantem, patriae ſuae ſervile jugum parasse, dum nimium familiae ſuae utilitati dignitatique, conſulens publicae, proſpexit; quanquam eo tempore, quo Medicei dominatum occuparunt Florentinorum, ii eſſent horum mores, iſque Reipublicae ſtatus, ut nec vitia, nec remedia pati amplius poſſe viderentur.

Hic publici conſilii dominus, quo reſtituto, ipſa civitas reſtituta eſſe videbatur, cum ineunte an. MCCCCXXXV. renuntiatus fuiſſet Vexillifer Juſtitiae, facile obtinuit, ut novum decem annorum foedus Venetos inter & Florentinos Summumque Pontificem

iniretur. Id quidem maxime conducere Reipublicae rationibus putavit, quae mala timebat a Mediolanensium Duce, cum quo nisi infida pax esse poterat. Hic aegre ferens desecisse ab imperio suo Genuenses, qui illius atrocitatem indignitatemque pati haud potuerant, cumque urbis recuperandae facultatem & spem amisisset, statuit omni vi vexare non populos modo, qui erant in ditione Genuensium, sed & eos, qui iisdem finitimi erant, eorumque libertati favebant. Inflammabant etiam superbum & ambitiosum animum voces Rainaldi Albitii, qui cum illum convenisset, non destitit instare, suadere, orare, ut bellum inferret Florentinis, cum quibus ajebat nullam sanctam esse posse societatem, Cosmo, viro omnium teterrimo, Rempublicam administrante. Addebat etiam, si nulla essent civium odia in hunc, quae tamen maxima erant, facile opprimi civitatem posse, aut saltem cogi, ne opem & auxilium ferret Genuensibus. Tum glorians ipsi Cosmo significavit *gallinam incubare:* cui ille: *male id posse extra nidum*, quod salsum responsum omnium sermone vulgatum laudatumque fuit. Huic vigilanti & multa in posterum providenti opportunissimum visum est, si Franciscum Sfortiam rationibus Reipublicae magis atque magis adjunxisset. Hic non solum in Etruria natus ex concubina, quando ejus pater Mutius Attendolus, qui Sfortiae cognomen ex corporis vi, & animi audacia traxit, stipen-

dia Reipublicae merebatur, sed etiam Florentiae altus atque educatus amabat Florentinos, charosque habebat, eisque saepe utilem operam praebuit. Nam fortis animus & magnus, & summa rei militaris scientia erat in eo. Tanti hominis virtus tum maxime necessaria esse putabatur, quia mortem non multo ante obierat perfidia Mediolanensium Ducis, cujus in potestatem venerat, Nicolaus Tolentinas, qui quantus imperator, & quam firmus & fidelis amicus fuisset Florentinorum, declaratum est pompa funeris & monumento, quod in principe Aede faciendum ipsi curarunt (52). Pretio igitur & spe sollicitarunt Sfortiam, ut & copias, quas secum habebat, & quae sub Reipublicae signis militabant, duceret ad repellendos hostes (53). Ex his quidem nullus magis formidandus erat quam Nicolaus Piccininius, cujus semper fuerat insidiosa amicitia, & periculosa iracundia. Hic ex Parmensi agro cum magna manu in Etruriam descendere jussus ab Insubrium Duce, non modo Sergiano, quae tum civitas in dominatu erat Thomae Fregosii, sed & aliis Florentinae ditionis oppidis, quae non longe a Macra erant, potitus est. Vim quoque ejus aut timuerunt, aut experta sunt multa Pisani agri oppida, & universa fere Apuana Provincia, in qua Malaspinae praesertim dominabantur. Profecto singularis fuit virtus Sfortiae in ejus motibus conatibusque prohibendis, quodque his favere videbantur Lucenses, inde Cosmus oc-

casionem arripuit eorum infidelitatem increpandi (54) novumque adversus eosdem bellum suadendi, in quo non de dignitate modo, sed etiam de salute Reipublicae decerni affirmabat. Verum quia verebatur, ne cui obtrectatorum nimis pertinaciter Lucensibus infensus videretur, utebatur excusatione periculorum, quae & Florentinis & universae Italiae a Picininio imminebant, sic ut illi qui faveret, communis hostis esset habendus. Hac de caussa missi legati fuerunt ad Summum Pontificem, qui a Florentinis xiv. kal. Majas an. mccccxxxvi. discesserat, ad Venetos, aliosque Italiae Principes, quibus etsi curae erat, ne in Etruriae visceribus pestis illa Picininia diutius moraretur, reprehendendum tamen videbatur Lucense bellum, quod aut ab ira & odio, aut ab dilatandi dominii cupiditate susceptum esse apparebat.

Inter haec Cosmus, cui & patriae libertatis, & dignitatis suae, & poenarum ex inimicis satis erat, quia nihil admissum iri arbitrabatur, quod domesticam tranquillitatem turbaret, milites eos dimisit, qui custodiebant Curiam & Forum, quique conscripti fuerant, ut civium licentiae resisterent. Sed quamvis confideret iis, qui in civitate erant, vigilabat tamen ne sibi insidiae fierent ab absentibus; & sane miraberis Franciscum Philelphum, qui quondam amplissimis honoribus & praemiis, ut ipsius litterae testantur, a Florentinis et Mediceis omnibus decoratus fuerat, de

illo, Carolo . Marſuppinio, et Hieronymo Matthaei filio Forocorneliensi, qui Florentiae operam dabat medicinae, per Graecum ſicarium occidendis cum exulibus, qui Senis erant, conſenſiſſe. Comprehenſus Florentiae ſceleſtiſſimus homo cum fuiſſet, et omnium conſiliorum fontes aperuiſſet, abſciſſae ei manus fuerunt, decretumque ut lingua abſcinderetur Philelpho ipſi, ſi unquam in poteſtatem Reipublicae deveniſſet (55). Dum vero Coſmus ſpondebat perpetuam ſuam in libertate tuenda curam, et vigilantiam et fidem in bellicis et civilibus officiis, facile conſequebatur, ut quae ipſe expetebat, omnium ſuffragiis comprobarentur. Neque tum adeo ſors dominabatur in mandandis Magiſtratibus, ut ad regendam adminiſtrandamque Rempublicam ii vocarentur, in quibus aliqua maleficii reſideret ſuſpicio; nam cum in hac re modum quemdam et ordinem adhibendum cenſuiſſet Coſmus, patriae, ſuique rationibus mirum in modum proſpexit. Sane tum is erat Italiae ſtatus, eaque temporum conditio, ut ſi Florentina Reſpublica inteſtinis diſcordiis lacerari perrexiſſet, neque unus vir plus quam ceteri omnes conſilio et auctoritate valuiſſet, aut ad interitum occaſumque ipſa ruere, aut magnam partem priſtinae dignitatis et virium amittere coacta fuiſſet. Haud dubie aſpirabant ad Italiae imperium Veneti et Inſubrium Dux; Neapolitanum regnum morte Joannae Reginae, quae ſine liberis deceſſerat, vacuum fra-

Alphonſus Aragoniae Rex & Renatus Andegaviae Dux armis petebant, horumque factiones omnia miſcere velle videbantur (56); Romanus Pontifex fortunis pene omnibus ſpoliatus, coactuſque vagari in alienis terris, nullum ferme locum habebat ubi tutus ab inimicis consisteret; non modo eminebant, sed etiam dominabantur in illius ditione Braccianorum & Sfortianorum factiones, quarum Duces Nicolaus Fortebraccius, et Franciſcus Sfortia civitates & provincias armis subegerant & in potestatem suam redegerant; Genuenses & Bononienses omnia implebant ſanguine, dum de tuenda libertate laborabant; quantae demum infidelitates in amicis, quanta facilitas ferendi bella ex bellis, ac foedera pacisque conditiones negligendi, violandi, rumpendi! In his fluctibus egebat sane Respublica Florentina scientissimo gubernatore, qui obviam iret temeritati & audaciae ambitiosorum, parta conservaret, & agris & urbibus patrium imperium augeret. Omnino talis vir erat Cosmus, ut non dubitem, quin, ſi illius vita in diversa tempora incidisset, eas exhibiturus fuisset virtutes, quae omnibus, vel dissimilibus, temporibus convenissent.

Vigilans hic moderator, mala aliena suam putans esse occasionem, non lenivit, sed inflammavit odium, quod habebat Pontifex in Puppii Comitem, & quia ipse rem ad arma vocaverat, quorum dux erat vir ad omne facinus audacissimus Joannes Vitelles-

chius, qui paullo ante Archiepiscopus Florentinus creatus fuerat, non diffidebat Cosmus, si huic res bene procederet, fore ut victoriae fructus in bonum Reipublicae converteretur. Haec quidem tum in possessionem venit Prati Veteris, qua in re Cosmus humaniter se gessisse ajebat, ne oppidum Casentini nobilissimum ferro ignique vastaretur. Caussa hujus Pontificii belli fuit Burgus S. Sepulcri, quod oppidum in Etruriae finibus situm quia possederat Nicolaus Fortebraccius, illo sine liberis mortuo, sibi Puppii Comes dotis nomine (eidem enim nuptum dederat filiam) deberi contendebat. Dum jure & armis disceptabatur, Cosmus obtinuit, ut oppidum, tanquam si depositum esset apud Rempublicam, ab illa gubernaretur; quod vero non multo post illud Pontifici reddere coactus fuit, ejusdem acquirendi neque spem neque voluntatem dimisit. Interea nactus occasionem adjungendi ad Florentinorum imperium oppidum, quod S. Cassiani (57) arx dicitur, in Aemilia situm, hanc minime dimisit, & quo occultior atque tectior esset ista cupiditas in aliena bona invadendi, jura & monumenta proferebantur, & vel illa, quae propter vetustatem obsolevisse videbantur. Movit & utilitas Florentinos, ut Petram Sanctam, quae tum a Genuensibus possidebatur, obsidebaturque a Mediolanensibus, a vastatione defenderent, & dum negotium publicum sedens in puppi agebat Cosmus aut in propulsandis periculis, aut in augenda

patriae fortuna, interim neque ſuum, neque amicorum negligebat. Certabat interdum utilitas cum honeſtate; hanc in rebus privatis ſemper ſervavit, illam in publicis maxime ſpectavit; & ſane ii tum erant mores imperantium, ut nihil tam commune eſſet quam aliena jactura ſuam rem amplificare. Quod non eo dico, ut judicem, quae non ſunt aequa & honeſta natura, ea fieri aequa & honeſta temporibus, ſed ut aut neceſſitatis, aut gloriae, aut patriae caritatis excusatione Cosmum a poſterorum reprehensione, atque injuriis defendam.

Quod hunc tangebat maxime cura Lucensis belli, de qua omnes civitatis ordines una & mente & voce conſenſerant ſive Lucensium odio, cujus tamen nulla ſatis juſta cauſſa reperitur, ſive ſtudio ignominiae delendae, quae ſuperiore bello videbatur inusta Reipublicae, nulla non arte ſollicitabat Franciscum Sfortiam ad incepta perficienda. Nihil opportunius potuit accidere diſceſſu Picininii, qui in Cisalpinam Galliam vere an. MCCCCXXXVII. rediit, diminutum exercitum, quem collegerat ex hominibus deſperatis, ex agreſti luxuria, ex ruſticis mediaſtinis ſuppleturus. Tum captus fuit Mons Caroli, Viaregium cum aliis caſtellis, quae ſunt in ora maritima, Carraria, Moneta, Aventia, & recuperatum quoque fuit Sergianum, & nonnulla Apuanae Provinciae oppida, eaque Dominis, ad quos pertinebant, reſtituta. Lucensis vero ager, ma-

turis jam frugibus, non modo vastatus sed pene exinanitus fuit; sed quantam licentiam habebant hostes ad depopulandum atque rapiendum, tantum habebant animi, qui in civitate erant, ad defendendam libertatem. Manus illa Sfortiana semper fuit victrix in capiendis oppidis, ut nulla pene superessent Reipublicae, sed quas adhibuit vires, & quas comparavit machinae ad expugnandam civitatem aut ferro aut fame, in irritum cecidere. Rediit interea in Etruriam per montes asperos, qui sunt in finibus Lucensium, Picininius, verum quia omnem ferme ad urbem aditum tum fossis, tum vallis, tum castellis praecluserant Florentini, ad oppidum Bargam divertit, non tam loci natura, quam defensoribus munitum. Id positis castris cum obsideret, militesque nil hostile timentes (xxx enim passuum millia Franciscus aberat) custodias obirent negligentius, eos impeditos & inopinantes aggressus est Petrus Brunorius, quem Sfortia praefecerat levis armaturae peditatui, magnum eorum numerum concidit, reliqui se se fugae mandarunt. Eo in praelio, accepto vulnere, captus est Ludovicus Gonzaga Mantuanorum Ducis Filius, qui, adversante patre, multis sane Cosmo nominibus & ob acceptam etiam ab eo pecuniam obstricto, arma adversus Florentinos sumpserat. Tum instare apud Florentinos coeperunt Veneti, ut quoniam multa bene processerant, & non solum sperare, sed etiam confidere possent se tandem Luca potituros, Franciscum ad

ſe mitterent, quo conjunctis viribus Mediolanenſem agrum depopularentur, cogerentque Ducem domeſtico fatigatum bello curam ſervandae Lucae abjicere (58). Quod erat fama id quaeri, ut obſidione Luca liberaretur, neque Florentinorum rationibus conduceret talem dimitti belli ducem, hujus & ſuorum nomine ea reſpondit Coſmus, quae magnam voluntati Venetorum difficultatem afferebant. Haud negari tamen iis potuit, quin Franciſcus ſaltem Regium Lepidi peteret (59) ac Parmenſem popularetur agrum, quo illius defendendi cauſſa Picininius ab oppugnatione Bergomi, quam inſtituerat, evocaretur. Neque ſane res aliter evenit. Sed cum ipſe magnum collegiſſet exercitum, ſeque magna copia earum rerum, quae ſunt ad bellum neceſſariae, inſtruxiſſet, palamque jactaret ſe ad ſolvendam obſidionem Lucenſem iter ſuſcepturum, ejus minis & terrore plurimum commoti ſunt Florentini. Vehementer itaque egerunt cum Venetis, ut Franciſcum Lucam reverti ſinerent, quod conceſſere, ſatis ſibi factum exiſtimantes, quoties belli moles a ſe ſe in Etruriam transferretur. Franciſcus igitur, ſuperato per Mutinenſes montes Apennino, Lucam rediit. Secutus diverſis itineribus Nicolaus montium, qui interjacebant, jugis appropinquavit. Quanquam autem peditatu plurimum poſſet Franciſcus, tamen veritus tum hoſtis omnium verſutiſſimi inſidias, tum belli fortunam, intercidebat obſepiebatque interim loca ſingula,

per quae Nicolao transitus daretur: quo tamen tutius obsisteret hosti, augeri copias suas a Florentinis enixe postulavit. Sed cum in promptu nulli essent equites, a Venetis petunt, ut Guidonem Antonium Manfredium cum equitibus quingentis auxilio mittant. Facile id impetratum est, quod offensiones ab injuria, & a zelotypia natae coegerant & Manfredium ipsum, & alios mercenarios Duces missionem a Venetis poscere. Tum Sfortia a Florentinis atque a Venetis sibi ex aequo promissa stipendia efflagitare. Nulla mora a Florentinis, adnitente Cosmo, satis ei factum est: denegabant Veneti nullam aliam ob caussam, nisi quod ad eos, ut primum vocatus fuerat, non venerat, atque recusaverat Padum transire, ut propius Mediolani Ducem premeret atque urgeret.

Non una erat caussa, quare is nimium opprimi Philippi potentiam nollet, illa in primis, quod magna in spe erat fore, ut ille sibi in matrimonium daret unicam filiam nomine Blancam, per quam licet ex concubina genitam jus in Insubrium imperium succedendi obtineret. Hoc significasse Philippus visus est, cum ad ipsum oratores in Etruriam misisset, qui praeter omnium opinionem benigne accepti & comiter dimissi fuerunt (60). Id cum aegre paterentur Florentini, intelligerentque, si Veneti perseveranter promissa stipendia solvere recusarent, illum se sibi consulturum, ne amitterent virum, in quo spes omnis erat Reipublicae,

ineunte vere an. mccccxxxviii. deliberarunt Venetias legare Cosmum, cujus laudes memoria omnium civium inclusas, & auctoritate etiam publica testatas aditum ad id, quod quaerebatur, patefacturas confidebant. Venetus homo (sic enim a suis Cosmus appellabatur) honorificentissime acceptus fuit, ductusque in Curiam in hanc sententiam disseruisse dicitur. *Si ad vos, Patres amplissimi, feriendi foederis caussa venirem, multa fortasse mihi facienda verba essent, ut id ad communem utilitatem spectare probarem: sed quoniam jamdiu amicitia juncti sumus, & mirifice semper nostri sensus cum in pace, tum in bello congruerunt, nunc id sperare & moliri debemus, ut vincula, quae multi nequicquam solvere conati sunt, arctius astringantur. Quae inde ad vos pervenerint emolumenta nos non solum aequo animo, immo vero etiam gaudenti ac libenti reminiscimur, & tum Deo immortali gratias agimus, tum nobis ipsis gratulamur, quod & nostris auxiliis florentissimi imperii vestri fortunam non modo defendere, sed etiam amplificare potuistis. Si adeo nos movit vestra utilitas, ut pro ea maximas inimicitias suscipere & summma pericula adire minime dubitaverimus, nulla ne vos cura tanget urbis nostrae, quae hujusmodi nunc implicatur bello, quod geri pro dignitate populi Florentini, & perfici quam primum oportet? Si hercle nulla alia caussa, saltem perfidia & iniquitas Lucensium vestros animos excitare & inflammare deberet. In pace nunquam fidi fuerunt; saepe*

agros nostros depopulati sunt; Etruriam omnem adversus nos concitare voluerunt, hodieque id moliuntur; & ne ullus sceleribus modus esset, opem & auxilium ferre Picininio minime dubitarunt, cujus effrenatus & praeceps furor universae Etruriae servitutem minitabatur. Quid aliud fuit resistere tam capitali hosti, nisi a vobis amovere pericula, quae semper procreata sunt ab eo, quem Mediolanensium Dux armasset? Fuit igitur caussa communis belli inferendi, & multo labore multisque impensis eo jam deducta res esse videtur, ut brevi illud confici posse confidamus, si constans & stabilis erit amicus Franciscus Sfortia, ac firmam invictamque manum ob negata a foederatis stipendia abducere ab Etruria minime cogetur. An mediocre discrimen opinionis atque detrimentum secuturum ex hac re putatis? Fundamentum enim & gloria imperiorum est fides atque constantia promissorum, quae si exsolvere vel iis denegabimus, ex quibus maximos fructus tulimus, frustra implorabimus hominum auxilium, & amicitiae in graves inimicitias convertentur. Adest Deus testis foederis, quod inter nos & Sfortiam vestrum non modo sapientissimum judicium, & utriusque Reipublicae utilitas, sed & temporum vincula conjunxerunt, & ipse ultor erit violati. Nostra profecto mens est a nobis avertere infamiam & poenam, cum non justitiae modo, quam praesentibus Reipublicae temporibus convenire arbitremur, minime adigere hominem, quem fortuna & virtus in amplissimo statu collocavit, ad aliena subsidia

dia

dia quaerenda. Indiget ille pecunia, & nisi illi promissa solvatur, sane confugiet ad opem Mediolanensis Ducis, cujus hoc fatum esse videtur, ut in vestram perniciem maxime incumbat. Ille ne continebit impetus suos, cum omnium strenuissimos & potentissimos Duces Picininium & Sfortiam in sua potestate habebit? Quae tum opes ac vires ejus odiis obsistere poterunt? Nostis quae separatim egerunt, & quanta in conversione rerum ac perturbatione eorum caussa universa Italia versata fuerit. Non me latet Sfortiam atque Florentinos culpari a vobis, quod ille toties requisitus Padum cum sua manu trajicere recusaverit. Justas quidem & magnas se habere caussas affirmabat, sed nulla justior, quam quod verebatur ne, si longius abfuisset, Piceni possessionem sua virtute partam retinere minime posset. Nos quidem adeo commovit vestra postulatio, ut etiamsi ejus discessu non debilitaretur modo, sed et pene evanesceret spes Lucensis belli conficiendi, prece & obsecratione vehementi obtinuerimus ab eo, Regium Lepidi saltem concederet, & cum Legatis vestris de communi salute consentiret. Gaudentes sane illum in Etruriam redeuntem vidimus, postquam vos illius virtutis fructum haud mediocrem cepistis, nec minus vos laetari decet pro magna & veteri & utili necessitudine, quod per eum de finitimis nostris, qui semper infidi fuerunt, triumphare possimus. Satis multa haec essent non iniquis, nimis etiam multa vobis, quos aequissimos esse confido. Restat, si vestri imperii ulla vos cura tan-

git, ut circumſpiciatis omnes procellas, quae impendent, niſi providetis, ne nimium augeatur intoleranda Inſubrium Ducis potentia. Si ſecus conſulitis, nos quidem rationibus noſtris proſpiciemus, & qui fide & officiis erga vos clari fuimus, fortaſſe non minus celebrabimur virtute, prudentia ac vigilantia, qua dignitatem Reipublicae adverſus hoſtes & foedigrafos ſumus defenſuri. Excepit ejus orationem, ita jubente Senatu, Foſcarus Princeps, vir (ut multi ſemper ſunt apud Venetos) facundus & promptus. Is poſtquam honorificentiſſime Coſmum appellavit, ut quam gratiſſima ejus legatio eſſe cognoſceretur, & multa de praeſenti rerum publicarum ſtatu diſſeruit, ut ſummam Senatus ſapientiam non modo in praevidendis, ſed etiam in repellendis periculis probaret, concluſit, *huic nunquam in animo fuiſſe aut retardare, aut impedire de Lucenſibus victoriam; credere ſe eo conſilio mercenariis militibus ſtipendium a majoribus conſtitutum, ut illorum opera, qui aurum impenderent, uterentur; verum Sfortiam, cui Florentini tantopere conſultum vellent, non modo Venetis militaſſe, ſed ſuam etiam operam, tunc cum maxime opus fuit, obſtinate denegaſſe; quare illum ſibi haberent, illi pecuniam ſolverent, qui ex ipſo fructus aut percipiebant, aut ſperabant: ſi vero Florentini Venetos deſererent, ut Sfortiam ſequerentur, fore ut tam infidi conſilii eos poeniteret, daturoſque & ſuperis & hominibus, per quos olim ſervati eſſent, meritas violati foederis poenas.* Prorſus

ex his dictis non videbatur esse dubium, quin Venetorum consilia longe alio spectarent, quam optabant Florentini. His tamen alterum post Cosmum legatum mittere Venetias placuit (fuit hic Julianus Davanzatius) cum quo minus comiter, quin etiam superbe actum est. Cosmus, postquam aliquot dies Venetiis fuit, Ferrariam ad Pontificem profectus est.

Desperato Venetorum auxilio, id consilii animique habituri Florentini videbantur, quod iis Sfortia effecisset: meminisse illum rogabant quos sumptus impendissent, quot labores sustinuissent, quot adiissent pericula Lucensis belli caussa, ut ad illud mature perficiendum inflammarent. Cum ipso quoque, quod miraberis, Insubrium Duce egit privatim Cosmus, ut eumdem a ferendo auxilio Lucensibus revocaret; sed quocumque se verteret, quoscumque imploraret, doluit aut imminutam gratiam suam, aut auctum studium erga eos, qui quidquid se pati malle, quam Florentinis servire liberis dictis & fortibus factis ostendebant. Quoniam igitur tempori cedendum erat, nec sperari poterat unquam desertum iri Lucenses a Mediolanensium Duce (61) & vires Reipublicae opponendae erant Picininio, qui, capto Aureolo Florentinorum in Aemilia oppido, universam Provinciam terrore compleverat, facile ad conditionem pacis Sfortia Florentinorum animos adduxit. Haec prima lex sancita fuit, ut Lucensibus decem annorum induciae a Florentinis daren-

tur, hique sex millibus passuum ab urbe retinerent omnia, quae ipsis tempore belli ademerant. Hujus pacis arbiter Sfortia se ultorem fore promisit injuriarum, quae ab his vel illis inferrentur. Percussum inde foedus inter Sfortiam ipsum & Philippum, quod inter ceteras illam habuit conditionem, ut neque Picininius (62), neque alius, qui Philippo militaret, Florentinos armis lacesseret, quippe quorum Sfortia, ut antea, stipendia merebatur. Multa praeterea alia Francisci nomine ita adjecta fuerunt, ut nulla Venetis justa de Florentinis querendi caussa daretur. Cautum enim antea fuerat, ne unquam hi de pace agerent, illis inconsultis, quibus & pacis & belli arbitrium permisisse videbantur. Tulit eam pacem Venetus iniquo animo, & Picininius etiam iniquiore ob eam maxime caussam, quod Sfortia & foederis & propinquitatis vinculis cum Philippo conjunctus (hic enim ei filiam desponderat) tutam ad Insubrium imperium obtinendum sibi munivisse viam videbatur. Nec sibi admodum laetandum esse judicarunt Florentini, quod erepta sibi fuerit spes & potestas subjiciendae Lucae, quo cupiditatem infinitam cum immani crudelitate jampridem intenderant.

Dum haec agerentur, Cosmus commorabatur Ferrariae apud Pontificem, neque a suis modo civibus & a Fratre Laurentio (63) diligentissime de omnibus rebus certior fiebat, sed etiam a Sfortia, quocum

quasi societatem quamdam omnium consiliorum inierat, & de cujus fortuna vehementissime laborabat. Atque ille quidem, etsi suae praesertim utilitati consuluit in iis, quae egit cum Mediolanensium Duce, minime tamen ab officio atque a fide, quam Florentinis debebat, discessisse videtur, quod eos a proposito oppugnandae Lucae, atque a periculo convertendi propterea in se ejusdem Ducis arma removerit, postquam Veneti contra foederis religionem omnem de sociorum rebus curam abjecerant. Nullum enim tum consilium magis salutare erat, cum Florentini sine illis & sine Sfortia pares hostibus esse non possent. Id quidem cavendum semper omnibus iis erit, qui armorum fortunam tentandam putant, & exempla haec vere pro documentis habenda, ne ita externis fidant auxiliis, ut non plus sui roboris suarumque proprie virium in castris habeant. Post haec turbator ille Italiae Picininius, cum Ravennam, quae in Venetorum fide erat, Forum Cornelii & Bononiam, quae tum urbes parebant Pontifici, armorum vi obtinuisset, omnem impetum belli in Cisalpinam Galliam transtulit, ut expoliaret Venetos Bergomensi, Cremonensi & Brixiensi agris, & in hoc porro bello multa ille animose & fortiter gessit. Alterum vero illud fulmen belli Franciscus Sfortia in Apuliam transiit, tum ut reviseret confirmaretque eorum oppidorum atque urbium populos, quos pater illius suam in ditionem redege-

rat, tum ut Renato Regi auxilio esset, cujus partes ipse cum suis omnibus adversus Alphonsum Aragonensem defendendas susceperant. Tali modo Florentina Respublica a metu bellorum respirare coepit, & in hac tranquillitate studuit aut pecuniae, aut opibus, aut gloriae, omnem urbanarum rerum motum gubernante Cosmo.

Approbantibus cunctis, negotium ei datum fuerat, ut alliceret Pontificem ad transferendum Ferraria Florentiam oecumenicum Concilium. Suadendo, monendo pollicendoque gratum id singulis privatim, gratum universo Senatui fore, moverat jam Eugenii animum, atque optima spe ad suos redierat. Hanc confirmavit pestilentia, qua conflictari Ferrarienses coeperunt. Itaque Florentini suorum negotiorum semper bene gerentes Ferrariam legatum miserunt Laurentium Mediceum (64) (rediisset & Cosmus, nisi sortitione facta, iterum exeunte an. MCCCCXXXVIII. renuntiatus fuisset Vexillifer Justitiae) ut desiderium & voluntatem Reipublicae proponeret, & pactiones quasdam cum Pontifice ipso conficeret. Vel quando Basileae Concilium convocatum erat, egerant vehementissime, ut suam urbem Patres tanquam sedem deligerent, qua nulla opportuniorem esse dicebant vel propter salubritatem aeris, vel propter abundantiam & copiam omnium rerum, quibus vitam sustentamus, vel propter loci commoditatem, quoties ex Graecia,

aliisque remotis regionibus vocandi Patres essent (65). Sed alia spectabant, qui Basileam convenerant, qui cum prope bellum indixissent Eugenio Pontifici, hunc amplissimi sacerdotii usurpatorem appellabant. Non fuit tamen sine Florentinorum & praesertim Cosmi utilitate ipsum Basileense Concilium. Foenerabantur per mensarios, permutabant, & Concilii etiam nomine exigebant pecunias, & quod non mediocris erat apud omnes opinio Cosmi fidei, auctoritatis & gratiae, saepe ab illo conventu de magnis rebus mandata habuit, in quibus exequendis etiam atque etiam videbat, ne ab se Pontificis animum abalienaret (66). Quoniam vero hujus esse putabatur Concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere, vel nova convocare, non sine caussa Eugenius Basileenses Patres temeritatis (67) damnavit, et Graecos, qui se ad Concilium venturos promiserant, Ferrariam propter opportunitatem loci accedere jussit. Vel dum Martinus v. Pontificatum maximum gerebat, actum fuerat de conjungendis Graecis cum Latinis, qui plurimis in rebus jamdiu inter se diffidebant. Quod tum perfici non potuit, studiose diligenterque curavit illius successor Eugenius, & postquam diu disceptatum est de loco, quo haberi Concilium debebat, qui primum vocati fuerant Bononiam, mox Ferrariam convenerant, demum se se ad Florentinos, ineunte an. MCCCCXXXIX. & vocibus Ambrosii Traversarii, & pestilentiae metu commoti

translulerunt. Hi domos fatis amplas Patribus aſſignarunt; ut eſſet copia omnium rerum, quae ſunt ad vitae uſus neceſſariae, ſtuduerunt; & pecuniam, quantam ad alendos Graecos, qui ſupra quingentos erant, & illorum itineris expenſas ſolvendas Coſmus Eugenio pollicitus fuerat, tantam dari placuit. In illo apparatiſſimo ſpectaculo, quo ſummum Pontificem primum, deinde Joſephum Patriarcham Coſtantinopolitanum, ac triduum poſt ipſum Graecorum Imperatorem Joannem Paleologum ejuſque fratrem Demetrium cum magno eorum comitatu civitas excepit, primae ſemper partes fuerunt Coſmi, qui ſe non elegantem modo, ſed & magnificum (nam ut oderat privatam luxuriam, ſic publicam magnificentiam diligebat) videri voluit. Noſtrum non eſt referre quae egerint, quae in diſputationem vocaverint Patres, quid ſit illud de quo inter se convenerint, & quae fecerint decreta, quaſque tulerint leges. Rerum & verborum diſcrepantiae, quae jamdiu inter Graecos & Latinos magno cum Eccleſiae detrimento fuerant, illo oecumenico Concilio ſublatae omnino fuiſſe viſae ſunt; de qua animorum concordia cum ſcriberet Coſmus ad Franciſcum Barbarum veterem amicum ſuum, ajebat in illa procuranda fuiſſe viros diſertiſſimos, & prope divinos Beſſarionem, & Iſidorum Theſſalonicenſem, & cum a Cardinali Caeſarinio & a Beſſarione ipſo recitata fuiſſent capita, de quibus omnes convenerant, non ſolum, ipſis dicentibus, amicum

cum quiddam & dulce resonasse, verum etiam spectantes audientesque laetissima voluptate perfusos fuisse. Armeni etiam, Rutheni aliique, qui ad Concilium venerant, formulam Catholicae fidei consentaneam ab Eugenio Pontifice habuerunt; sed quae sancte & communi omnium, si unum excipias Marcum Ephesium, voluntate praescripta fuerant, Graecorum ipsorum aliorumque levitate & malitia postea magna ex parte violata fuere (68). Octo & amplius menses fuit Florentiae Graecorum Imperator, qui saepe declaravit quanti faceret Cosmum, & quam grata sibi ejusdem & omnium Florentinorum fuissent officia (69). Ea propter dimidia ex parte minuit vectigalia, quae Florentini mercatores, qui negotiabantur Bizantii reliquisque in urbibus, quae erant in ditione sua, solvere consueverant, iisque donavit amplam domum, quam in ipsa urbe Byzantii obtinuerant Pisani, dum florebant libertate & commercio. Quem omni honore vivum prosecuti fuerant Florentini Patriarcham Costantinopolitanum, mortuum prid. id. Junii, quatuor & viginti dies ante quam Concilii acta publicarentur (erat enim senectute confectus) (70) magnificentissimis exequiis & sepulcri monumento decorarunt. Quae dum agebantur Florentiae, non continuerunt temeritatem atque insolentiam suam Basileenses Patres. Usque eo lapsi sunt, ut postquam compositas atrocissime diras imprecati fuerunt Eugenio, Pontificem Maxi-

mum creaverint Amadeum Sabaudum, quem ex eremo ad amplissimae dignitatis onus Felicis v. nomine suscipiendum vocarunt. Haud miraberis vel illi cum Cosmo aliquid commercii fuisse (71), quod hujus auctoritas multum apud omnes valebat, conjectique in ipsum erant omnis pene Europae oculi.

Inter haec minime quievit Insubrium Dux, qui quoties ponebat arma, non pacem facere, sed bellum diferre videbatur. Angebat ingentis spiritus virum cura recuperandae Brixiae, omnique ratione vexandi Venetos, cum quibus sibi perpetuum bellum fore ostendebat. In magna rerum perturbatione, maximisque periculis, quae impendebant Reipublicae a Philippi & Picininii manibus, quae, cum prospere multa gessissent, ad omne facinus paratae esse videbantur, Veneti Sfortiam & Florentinos, quos paullo antea superbe nimis despexerant, respicere coeperunt. Ea de caussa missi ad utrosque legati fuerunt, omnibusque precibus exoratus est Cosmus ab Andrea Donato (hic enim, ut pote Florentinis acceptissimus, a quibus paucos ante annos in civitatem receptus Florentiam venerat) ne officia sua veteribus amicis, qui nunquam non ejus virtutem honorarunt, denegaret. Ancipiti contentione distrahebatur Sfortiae animus. Apud illum poterat plurimum spes obtinendae Philippi filiae, quae sibi per foedus pacta fuerat. Sed quia ille trahebat nuptias, & alias deinde alias morae caussas afferebat, quasi verbis elu-

dere generum vellet, huic jam ardebat animus, & cumulatum ejus cor ira fuit, cum a Troilo, cui omnia credere solebat, quemque ad sollicitandas nuptias Mediolanum miserat, audivit sibi non nisi verba ab homine sine dubio versuto & callido data fuisse. Accedebat ad id angustia pecuniae, quam promissam a Philippo minime retulerat, nec tantam a Florentinis exigebat, quanta satis esset ad sustentandos retinendosque in fide milites, praeteritarum rerum recordatio, & recens suspicio. Nam ejus aemulus Picininius, dum magnopere suos ad Brixiam oppugnandam hortabatur, ac quidam interim diceret, quid esset quod vitam suam telis hostium objiceret, cum urbem ipsam & cetera non sibi, sed Sfortiae, qui futurus esset Philippi haeres, parari non ignoraret, respondisse fertur: *Pergeret ipse, pergerent & alii Brixiam expugnare, qua capta, prius in Piceno futuri essent, quam calamistratus ille sponsus se affuturos suspicaretur. Tum ibi ego*, inquit, *sponsa, & vos ephebi saltatores eritis*. Haec ut rescivit Sfortia, consuluit Cosmum quid sibi agendum esse censeret, communique consilio Venetis adesse, & quae ab iis proponebantur, conditiones minime respuere deliberarunt. Renovatum itaque, Eugenio quoque Pontifice hortatore, quinquennale foedus fuit Florentinos inter, Sfortiam & Venetos ea inter ceteras lege, ut Sfortia ipse summum copiarum imperium haberet (72), ut ei quotannis penderentur ccxx nummum aureo-

rum millia, quorum tertiam partem solverent Florentini, ut quae ipse a communi hoste armis abstulisset praeter Cremonam, quam Veneti sibi destinasse videbantur, retineret, utque foederatae Respublicae Picenum, quod tum erat in ejus ditione, ab inimicis defenderent. Vocati alii in foederis societatem fuere, quo superbiens Sfortia a timore Philippi, quod desperabat ab amore ac fide, facile obtinere se posse confidebat. Quia non satis constabat qua ratione gerendum esset bellum, quamque viam tenere debuisset Sfortia, Veneti significarunt Florentinis legatum opus esse ad se mitti virum prudentem, cum quo quae vellent de Republica loquerentur. Haec legatio data est Nereo Capponio, amplissimo civi, qui in Senatum admissus, eloquenti sane oratione studia & beneficia Florentinorum in Venetos commemoravit, affirmavitque licet paria & mutua non semper fuerint officia, suos tamen praeteritorum memoriam obliterasse, mandavisseque jam Sfortiae, ut Padum transiret, & ubi hostium arma validiora essent, eo quanta maxima posset celeritate contenderet, quamvis timendum esset, ne si ille longius ab Etruria discederet, in hanc impetus armorum converteretur. Extremum orationis fuit: *moriamur milites, dum morte nostra illa furia & pestis Italiae Philippus aut in perpetuum extinguatur, aut saltem reprimatur*. Nullus unquam legatus tam libenti Senatu exauditus est, ac Capponius & propter

fummam hominis dignitatem, & propter fpem, quam fecum afferebat fore, ut ex maximo, in quo verfabatur Refpublica, difcrimine eriperetur. Tota hac in re haec duo maxime fpectavit Cosmus, ut Philippus ac Veneti haberent quod timere, & quod fperare poffent, ille a Sfortia, hi a Florentinis, qui dum non folum fidis, fed etiam infidis amicis beneficia impertiebantur, magnitudine quadam animi celebrari volebant. Plurimum etiam intererat & ad fua confervanda, & ad aliena obtinenda augeri potentiam Sfortiae, in cujus fortuna totius hujus belli difcrimen pofitum effe videbatur. Multae profperae res, quaedam adverfae laetitiam & luctum mifcuere. Recuperata Verona, periculo deditionis Brixia liberata, in Ladronia valle victus ac fusus exercitus Piciniinii, qui culeo inclusus, ac tanquam vilis farcina ad fallendos hoftes a milite deportatus mortem vitavit; quae priufquam acciderent ad Benacum lacum magnum fane detrimentum Veneti accepere, eorumque classis ferme deleta fuit. Mediolani Dux, quo propius in fpem venerat redigendi in potestatem fuam Veronam & Brixiam, eo plus ira exarfit in Florentinos, quibus unice tribuebat, quod profpere incepta fua in irritum cecidissent. Jussit itaque Picininium ultorem effe doloris fui, & copias suas in Etruriam trajicere. Venisse cum eo dicuntur quidam Florentini exules, qui nullum audaciae finem ftatuentes, laetantesque in patriae trepidatione, fignificarunt Cofmo, *fe non dormi-*

re; quibus ille, *credere se quidem, quod eos somno privasset*. Pro certo pollicebatur hoc Rainaldus Albitius Philippo atque confirmabat, simul ac Piccininius ad Etruriam accessisset, futurum motum populi Florentini, cui intolerabile erat servire homini omnium impurissimo, conjuraturosque contra Rempublicam Casentini Comitem, Joannem Vitelleschium Cardinalem, qui ad summum imperium, quod exercebat in Pontificis copias, adjungebat etiam crudelitatem, calliditatem & superbiam naturae, aliosque Regulos, qui in Aemilia dominabantur. Quod nihil tam commune erat iis temporibus, quam infidelitas in amicis, desciverunt a Republica Malatestae, interceptaeque litterae fuerunt Joannis Vitelleschii ad Piccininium, quae quamvis arcanis notis scriptae essent, satis firmam tamen criminis suspicionem dabant. Tum Cosmus quasi reprehendere & subaccusare visus est Pontificem, quod tot beneficia in hujusmodi hominem (fuerat enim primum Notarius Apostolicus, & Recanati Episcopus, mox Patriarcha Alexandrinus, ac demum Cardinalis & Archiepiscopus Florentinus) congesisset, quodque ei in primis fidem habuisset, atque ipsum admonuit suae dignitatis & aequitatis esse poenas ab ipso nefarii sceleris repetere. Hac de caussa Florentia Romam missus est Lucas Pittius, qui rem ita egit cum Praefecto arci S. Angeli, ut per dolum Vitelleschius ex Urbe jam jam discessurus comprehenderetur. Vulnus accepit in

capite, quia enſe, quem ſemper geſtabat, ſe ſe ab arcis militibus defendere voluit. Dum vulneri medicina adhibebatur, aderat Pittius, qui adeo ſpecillum manu compreſſit, ut laeſum cerebrum ſtatim mortem attulerit. Tam foedo homine liberati Florentini & Pontifex, Piciniini impetus se se facilius compressuros ſperabant.

Due viae ſunt, ſane anguſtae & difficiles, ab Aemilia in Florentinum agrum, altera per Vitis, altera per Amonis vallem. Ab illa repulit Picininium Nicolai Piſani virtus, hanc eidem aperuit timiditas atque ignavia Bartholomaei Orlandinii, qui si copiis, quas a Republica acceperat, defendisset Marradium oppidum natura munitiſſimum, omnem ſane hoſti ad Mucellanum agrum aditum interclusiſſet. Itaque Picininius, cum, resistente nemine, Apenninum ſuperasset, caſtra ad Puliccianum (id caſtello nomen eſt) poſuit. Minuit profecto ſpem, quam obtulerat ſuis, potiundae urbis Florentiae, ut immensae ejus divitiae victoribus praemium eſſent, fortitudo, qua ejus impetus ſuſtinuerunt ignobilis caſtelli defenſores. Quod dum oppugnabatur, praedae cupiditas longius milites evocabat, neque ex occulto insidiandi, & diſperſos circumveniendi ſingulis deerat audacia. At in ejusmodi difficultatibus quantum diligentia provideri potuit, proviſum eſt; & quamvis hoſtes vel ad loca urbi propinqua excurrerent, & omnium civium animi ad ulciſcendum arde-

rent, visum est potius, dum externa auxilia non advenissent, ut in nocendo aliquid omitteretur, quam cum aliquo detrimento militum noceretur. In urbe ipsa contra spem Piciniii & exulum Florentinorum, qui cum illo venerant, erant omnia pacata. Nam plebs eam voluntatem, quam semper habuit erga Cosmum, retinebat, magistratus ab ejus fidelibus amicis gerebantur, & si qui erant paullo infensiores, occultabant & dissimulabant iracundiam suam vel propter metum, vel propter patriae caritatem. Verens Sfortia, ne quid durius accideret, magnis itineribus contendere Florentiam deliberaverat, sed Veneti multa pecunia, multisque precibus obtinuerunt ab eo, ne prospere incepta desereret, & ne quid concederet Insubrium Duci, qui nulla alia de caussa Picininium jusserat transducere copias in Etruriam, nisi ut eum a Cisalpina Gallia abduceret. Homini virtute praestantissimo, cujus opera eximia in hoc gerendo bello extitit, singulares honores, cum Venetias de communibus foederatorum rebus consulturus venisset, habiti fuerunt, de quibus sic scribebat ad Cosmum, ut paratum semper auxilium suum ad ejus voluntatem futurum ostenderet, cum nulla occupatio, nulla utilitas posset esse tanta, ut interrumperet iter amoris & officii sui. Interim in Etruriam mille equites misit, & Petrum Joannem Paullum Ursinium aliosque ad comparanda subsidia sollicitavit. Tum Picininius desperans posse se magnum

gnum aliquid efficere, dum in Florentino agro conſiſtebat, poſtquam ea loca, in quae incurrit, vaſtavit, iter ad Caſentinum direxit, invitatus ab illius regionis Domino Franciſco Guidio. Hunc licet Florentini multis beneficiis firmiſſimum reddere ſtuduerant, detorſit tamen adeo aut in Albitium amor, aut in Coſmum odium, ut quidlibet perfidioſum atque nefarium committere non erubuerit. Indignationi cauſſam dediſſe a multis creditur repulſa, quam tulit, cum Gualtradam filiam ſuam pulchritudine & caſtimonia illuſtrem in matrimonium duci a Petro Coſmi filio concupiviſſet (73). Sed ii erant mores Florentinorum, ut domeſticas nuptias externis anteponerent, neque dubitabat Coſmus, quin ſibi invidioſum futurum fuiſſet, ſi ſe ſe cum viro potente affinitate devinxiſſet. Acceſſit eodem Nerei Capponii aliorumque amicorum conſilium, qui affirmabant nihil tam conducere ad retinendam populi benevolentiam, quam aequalitatem quamdam fortunae, & pares honorum gradus. Sed quaecumque fuerit cauſſa odii Guidii in Coſmum, nullam ejus perverſitas atque improbitas (quin dicam ſtultitia?) excuſationem habere potuit, effecitque ut illum conſilii ſui, quanquam ſero, poenituerit.

Interea creverunt opes animique Florentinorum. Ad eas copias, quas habebant, tria millia equitum & quingenti pedites, qui militabant Pontifici, adduntur. Dux eorum erat Ludovicus Scarampius Patriarcha

Aquilejenſis, quo & medico uſus fuerat Eugenius, ſed Simonetta magni nominis miles adjutor ad res gerendas datus erat. Verum magis quam hos, timebat Picininius Sfortianos milites, atque adfuturum Sfortiam arbitrabatur, poſtquam multas gloriosas victorias in Ciſalpina Gallia conſecutus fuerat. Multa jam ipſe ceperat oppida Caſentini, quae in ditione erant Reipublicae, de Cortona & Peruſia patria ſua opprimenda cogitaverat, qua in re cum minime ei ſors faviſſet, & erepta quoque ſpes fuiſſet ſubjiciendi Tiphernates, extremam belli fortunam, antequam ipſe in Ciſalpinam Galliam revocaretur, aut Florentinis ſubſidio veniret Sfortia, periclitari deliberavit. Convenerat noſtrorum exercitus ad Anglarium oppidum, quod ad Apennini radices poſitum duodecim millibus paſſuum a Tipherno, prope quod erant hoſtium caſtra, diſtat. Hunc inopinantem aggredi ſe poſſe Picininius ſperabat, praeſertim cum ab exploratoribus certior factus fuiſſet, poſt meridiem milites inermes aut ſub pellibus deſidere, aut longius a caſtris digredi ad conquirenda militiae & aeſtus ſolatia. Itaque cum expeditis copiis in eum locum citatim contendit; ſed ubi Michael Attendolus, qui praeerat Sfortianis, cujuſque maxima erat vigilantia, & rei omnis militaris peritia, a ſummis caſtris ſubitum excitari pulverem proſpexit, ſuſpicatus quod erat, omnes ad arma vocavit. Acies tripartito diſpoſita eſt, prima juxta Tyberis ripam, ut late-

ra hostium feriret, secunda ad pontem, ut venientes exciperet, tertia dextrorsum in ascensu collis, ut aut victis, aut submotis subsidio veniret. Sfortiani, qui erant in fronte, paullulum cedere coacti fuere, tantus fuit impetus hostium. Captus ab his fuit Nicolaus Pisanus, & parum abfuit quin Attendolus ipse caperetur. Superato ponte, angustias invenerunt, quas fossae, aggeres, & collis ipse faciebant, cumque nec facile moveri, nec fessis recentes succurrere possent, & undique a nostris, quibus apertae erant viae, premerentur, regredi ultra pontem coacti fuere. Ancipti praelio diu & acriter ibi pugnatum est. Sed cum diutius fessi laboribus, aestu & itinere nostrorum impetum sustinere non potuissent, & illud quoque iis accessisset incommodum, ut subito magnus exortus ventus pulvere obcaecaret dimicantium oculos, fugae se se dederunt. Toto hoc praelio, quo ab hora quarta usque ad octavam pugnatum est, multa Picininius edidit exempla virtutis, sed in eo peccasse videtur, quod fatigatos duodecies mille passuum itinere milites acre certamen conserere coegit. Ipse, aegre mille equitibus collectis, ad Burgum S. Sepulcri confugit. A nostris LX milites occisi, cccc vulnerati, plurimique tum equites, tum pedites capti fuerunt. In his Astorres Manfredius, Ludovicus Parmensis, Romanus Cremonensis, Sacramorus Vicecomes, Danesus & Antonellus a Turre, qui duces erant & praefecti cohortium. Fugerunt alii, cum adjuvarentur

ab ipſis victoribus, qui tum facile parcebant hostium vitae, ut ſuam ſervarent. Si valuiſſet ſapiens conſilium Nerei Capponii & Bernardi Medicei, qui ductores erant Florentinarum copiarum, & ipſius Michaelis Attendoli (74), victores in reliquias exercitus Picininii invasissent, omnemque ei poteſtatem tranſeundi in Aemiliam facile ademissent, ubi tuto aliquandiu eſſe potuit, & nova moliri, quae ipſis ſollicitudinem attulerunt. Sed perpauci tum erant, qui victoria uti ſcirent, & quae parta fuit apud Anglarium die SS. Apostolorum Petri & Paulli festo, magna laetitia populum Florentinum complevit, non ſecus ac ſi ex crudeli incendio Etruria liberata, & manus illa Picininia, in caede nostrorum jam ſaepe victrix, plane deleta fuiſſet. Ea propter ſupplicationes decretae, munera templis oblata, vota ſoluta, & donati amplissimis praemiis ſuerunt, qui victoriae ipſius auctores fuiſſe putabantur, inter quos Legatus Pontificis Ludovicus Scarampius Patavinus, Cardinalis & Archiepiſcopus Florentiae, postulante Coſino, creatus est. Qui de his rebus ſcripſerunt, ajunt temerarium conſilium cepiſſe Picininium adoriendi exercitum loci natura munitum, cum tam valeat nihil in praeliis, quam loci opportunitas: addunt, ipſum etiam in eo erraſſe, quod iter ad Caſentinum ſuſcepiſſet; nam ſi in Pratenſi, aut Pistorienſi agro ſubſedisset, plurimum ſane vexaſſet Florentinos, qui in maxima caritate annonae inde magnam commeatuum partem petebant.

Cosmus, postquam liberata patria Picininii metu fuit, egit cum suis de puniendis iis, qui fidem Reipublicae deseruerant, et cum hoste tam nefario conjuraverant. Ea propter Anfrosina a Montedolio, quae uxor fuerat Bartholomaei a Petramala, spoliata fuit Monterchio, Valialla & Monteagutello (haec castellis nomina) eaque ad imperium Reipublicae adjecta. Severius etiam actum cum Francisco Guidio, Puppii Comite, qui perduellionis reus factus, postquam vi, ferro, fame omnique metu domi obsessus fuit, tandem exulare cum liberis ab ea regione, quam majores ejus tenuerant post quadrigentesimum, quam in Italiam cum primo Othone (ut ferunt) venerant, annum coactus fuit (75). Genus illi perantiquum ac nobile, quod multi praeclari viri, praesertim quando in universo Casentino & in valle Arni superiore dominabantur, illustrius fecerant, dignitas atque opes satis amplae; sed virum nimis fortunae blanditiis fretum majorum rerum cupiditas praecipitem egit, qui dum aliena concupivit, suis omnibus amissis, patria extorris inopia consenuit, posteris futurus documento, fidem cunctis, sed praesertim potentibus,. & in rectis consiliis constantiam servandam. Nova etiam lata sententia fuit adversus exules Florentinos, qui Picininii partes secuti fuerant, ut omnis illis spes reditionis in patriam auferretur (76). Haec res maxime offendit Rainaldi Albitii animum, qui odium implacabile, quod in Co-

ſinum habebat, ſaturare cupiebat, tantaque iracundia commotus ille fuisse dicitur, ut Anconae, dum coenabat, ſubitam mortem obierit. Laetitiam, quam cepit Coſmus ex tot rebus bene ac feliciter geſtis, plurimum minuit Laurentii fratris mors, quae accidit Kal. Octobris an. MCCCCXL. Amaverat eumque ſemper habuerat virum ſibi fideliſſimum, omniumque conſiliorum, fortunarum periculorumque ſocium, qui cum ex Junipera Cavalcantia unicum ſuſcepiſſet filium (huic Petri Franciſci nomen, ex quo ferus ille Etruriae regnator Coſmus I. originem duxit) eum fratri in tutelam commendavit. Nullius fortasse privati hominis exequiae, ac Laurentii, majori pompa cohoneſtatae fuerunt. Proſecuti ſunt funus non magiſtratus modo civitatis cum populi vexillis, ſed et externorum Principum legati, magna pars aulae Pontificis ejuſque fratrum filii. Novem uſque Cardinales, multi Epiſcopi, omnis praeterea flos nobilitatis poſtridie in Baſilicam S. Laurentii omni apparatu ornatam convenere, & mortui laudes Latina oratione celebravit Poggius Bracciolinius, cui maximam eloquendi vim omnes tum concedebant. Si Philephum audis non tam corporis (77) quam animi in Laurentio erat deformitas, & inſatiabilis alienorum appetitio; & homo impotentiſſimus ardenſque odio non minus ei, quam Coſmo dat crimini, quod omnia Florentinorum vectigalia parvo pretio redempta haberent, propterea quod illis licentibus con-

tra liceri auderet nemo; & his rebus non modo, ſed & graviſſimis uſuris, & damnatorum poenis facultates maximas tum ad largiendum, tum ad obſtringendos aere alieno amicos ſibi comparaſſe ait, omnia demum honeſta neglexiſſe, dummodo potentiam conſequerentur. Verum, qui ſine ira & ſine invidia judicabant, probum virum fuiſſe Laurentium, ſatis eruditum, ad largiendum ex fructibus ſua induſtria partis propenſum, prudentem & gravem, & in obeundis patriae muneribus experientiſſimum & diligentiſſimum affirmarunt (78). Magnum ſane detrimentum ex illius interitu cepit Coſmus, quoniam in eam fortunam devenerat, ut in adminiſtrandis ſuis & publicis rebus fidelibus adjutoribus indigeret. Quam neceſſitatem reſpicienti dolendum etiam fuit ob mortem, quae anno ante acciderat, Ambroſii Traverſarii Camaldulenſis Monachi, quem fraterne ſemper dilexerat, cujuſque prudentia, fide ac religione ſaepe in conſilio capiendo uſus fuerat. Interdum etiam ab eo quaerebat oblectationem animi & curarum levamen, quaſi mercedem amoris exigens aut ſermones, aut epiſtolas plenas litteratae ſenectutis, aut ſcripta, quae ad inſtituendos homines profutura ſperabat. Ex his commemorandas putamus interpretationes cum vitarum, quas Graecus homo Diogenes Laertius expoſuit Graecorum philoſophorum, tum ſermonum S. Ephraim Syri, non tam propter praeſtantiam utilitatemque operis, quam

propter laudes, quas, dum illas Cofmo nuncupavit, eidem tanquam litterarum omniumque nobiliffimarum artium patrono munificentiffimo impertivit. Sed fortasse nos quaefita ab aliis laude minime indigere judicabimur, cum fuis virtutibus fuifque gloriofis factis magnum fuisse virum Cofmum videamus.

Hic quamvis Etruria liberata fuiffet armorum metu, non quiefcendum tamen putavit, quod Picininius Mediolanum regreffus magnam armatorum vim ad nocendum collegerat. Egit itaque vehementer, ut delectus haberentur, uti ex cenfu locupletum nova tributa exigerentur, ut focii & amici effent Malateftae, & ut ftipendia darentur militibus Pontificis, qui in fumma erat anguftia pecuniae. Propter hanc ipfe vendenda cenfuit Nicolao Ateftino Ferrariae Marchioni Bagnacavalli & Maffae Lombardae oppida, ut et Florentinis viginti quinque mille florenorum pretio Burgum S. Sepulcri conceffit. Solvit hanc pecuniam Cofmus ex fuo aerario Reipublicae nomine, quod negotium a fe perfectum fuiffe vehementiffime laetatus eft, quia & fibi honori & Reipublicae magno emolumento futurum minime dubitabat (79). Vigilans & acutus gubernator omnes captabat occafiones, quibus Florentinorum imperium augeret, neque multo poft Porciani (80), Dovadulae (81) aliorumque minorum oppidorum dominatum occupavit. Magnum audaxque consilium fufceperat Tiphernum ha-

habendi, ſed in hoc minime ei favit fortuna. Subſidio veniebat omnibus, qui illud requirebant, habuitque aliquando in poteſtate arces, quae Aſſiſio impendent, quaſi pignora pecuniae, quam ipſi Eugenio Pontifici mutuam dederat (82). Omnino videri volebat tantas eſſe ſuas facultates, tantam auctoritatem, ut merito ad eum legationes concurrerent, ejus gratiam atque amicitiam publice privatimque expetentes. Non dubito autem, quin ad opinionem, quam de eo omnes habebant, augendam praeter poteſtatem ſummam, quae ei a libera civitate permittebatur, plurimum valuerit Franciſci Sfortiae amicitia. Huic ſumma tribuerat Reſpublica Florentina, & ut gratus erga praecipuum auctorem fortunae ſuae cognoſceretur, omnia ex voluntate Coſmi facere videbatur. Iſthaec ſtudiorum & conſiliorum conſenſio quo eruptura eſſet fortaſſe praevidebant Veneti, eaque propter pacem cum Philippo Vicecomite eſſe nolebant. Sed hic deſeſſus tot bellis, periculis, quae impendebant, perterrefactus, & irritatus quibusdam Picininii aliorumque Ducum intolerabilibus poſtulatis, Sfortiam, cui omnia proſpere in Ciſalpina Gallia eveniebant, paterni juris defenſorem, & quaſi proprii patrimonii propugnatorem concupivit. Miſit itaque ad eum ſecreto Antonium Guidobonium Derthonenſem, cui ſummam rerum omnium fidem habebat, iſque nocte intempeſta introductus in tentorium Ducis hunc hortatur, ne opibus ac nervis ad com-

munem perniciem utatur, Philippum ei in matrimonium filiam suam, & dotis nomine Cremonam, & maximam partem Cremonensis agri & Pontremolum daturum affirmat, quae Picininius, Sanseverinas, Vermius, Talianus insolentissime peterent ostendit, quae Philippus intelligeret proponit, ac monet, ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet, & omnia sibi a soceri voluntate polliceatur, qui eum pacis arbitrum statuebat. Hujus orationi ita respondit Franciscus, ut se propensum ad ignoscendum & ad pacem faciendam ostenderit. Quapropter a Philippo Eusebius Caimus mittitur, qui quae proposuerat Guidobonius, scripto ac jurejurando firmaret. His nocte confectis in castris, quae posita erant ad Martinengum, cum postero mane multi salutatum Ducem, ut fit, venissent, ad Maripetrum Venetorum legatum aliosque conversus Sfortia, subridens inquit: *pacem nuncio vobis, viri clarissimi: nulla de bello & armis mentio amplius futura est: paci & otio unice consulendum.* Hic nuncius, ut res nova & minime exspectata, omnes stupore complevit, quaerebantque inter se unde tam subita in Sfortia facta fuisset voluntatis commutatio. Secutum inde Imperatoris edictum, ut ab armis milites & ab injuria abstinerent, quod idem Philippi legatus Picininio aliisque ducibus praecepit. Haud potuit occultare dolorem suum Picininius, & dum Martinengo in Laudensem agrum copias suas ducebat, multa de fortuna & Philippo que-

ſtus dicitur, quod ſe claudum, ſenem, atque inopem perdidiſſent. Sfortia, relictis caſtris, Venetias concessit, perſonam arbitri & amici geſturus. Honores, qui ei tributi fuerunt, Regi magis, quam Duci convenire dixiſſes, & quoniam conſilio non multum uti licebat, omnes & factum & virtutem & fortunam ejus laudarunt, & latas ab eodem pacis conditiones ratas habuerunt. Communi animo atque conſilio has quoque confirmarunt Florentini, & legatos ad Sfortiam miſerunt Angelum Acciajolium atque Nereum Capponium, qui ei de ſuo ſtatu gratularentur, & gratias agerent, quod caverit, ut ſibi redderentur Mutilum, Oriolum, & Montesaccus, dum viciſſim redderent Aſtorri Manfredio Faventinorum Domino Fovazanum & Calvanellum, quae oppida in Aemiliae provincia poſita ſunt. Sed majoris momenti ceterae pacis leges fuerunt. Decretum enim eſt, ut Philippo in Brixienſem & Bergomenſem agros nullum jus eſſet, ſed illud Veneti obtinerent: Cremona cum ſuo agro dotalis Franciſco concederetur: Romanengium cum omnis Abduanae terrae oppidis Veneti Philippo redderent: Piscariam ipſi Lunatumque retinerent: reliqua, quae intra Matuanae provinciae fines eſſent, Gonzaga reciperet, ita tamen, ut ipſe, praeſidio educto, Leniacum cum portu Venetis cederet: Ripam, Turbulas ac Penetram, quae loca jure belli ſua Venetus feciſſet, haberet: haberet & Ravennam; & Eugenius poſt biennium a

Picininio Bononiam recuperaret: Quanquam Principum legati, qui convenerunt Cremonam, ubi nuptias plenas dignitatis & laetitiae celebravit Sfortia, uno ore omnes de iis conditionibus consenserint, Eugenius tamen Pontifex se illa minime accepturum declaravit, quod iis sacra Romanae Ecclesiae jura violarentur; & illud quoque vetus suum in Franciscum odium inflammasse dicitur, quod audierat secreto pactos fuisse Sfortiam ipsum & Picininium, ut quae in Pontificia ditione jam possidebant, & quae in posterum acquisivissent, mutuis auxiliis, quasi optimo jure parta defenderent. Ne unius dissensione utilis Sfortiae & Reipublicae Florentinae pax turbaretur magnopere sane Cosmo laborandum fuit, qui ita rem egit cum Eugenio, ut ejus auctoritas & consilium magno esse momento apud ipsum esse videretur.

Nae eum dolorem, quem a Republica capiebat Pontifex, consolabantur Cosmi amicitia, Florentinorum artes, quibus studebant diu apud se illum retinere, quod sane ipsis & utile & gloriosum erat, & legationes eorum, qui Graecorum exemplum secuti cum Romana Catholica Ecclesia fide & caritate jungi postulabant. Ceteros inter cum magno comitatu venerunt a Cyriaco Aethiopiae Rege legati, qui quamvis multa & magnifica jactarent, ut summa amplitudine digni putarentur, summisse tamen supplicarunt Pontifici, ut se suosque in fidem Romanae Catholicae Ecclesiae re-

ciperet (83). Quae ille praescribebat sancta, augusta & religiosa erant, paterna caritate complectebatur omnes, qui ad se confugiebant, ac monitis praeceptisque sapientissimis in recta voluntate confirmabat; sed spei & studio eventus rerum minime responderunt. Nam perfidia nocentium iterum distracti animi Romani Pontificis auctoritatem abjecerunt, & illam Orientalis & Occidentalis Ecclesiae conglutinatam concordiam disjunxerunt. Sed non minori curae esse videbatur Eugenio quemadmodum Christianae Reipublicae rebus consuleret, quam quemadmodum inimicorum suorum injurias persequeretur. Quanquam, ut diximus, auctore Cosmo, quaedam pacis conditiones inter illum & Sfortiam convenerint, quia tamen nihil tam optabat, quam ut recuperaret Picenum, quod in ditionem suam redegerat Sfortia ipse, & facile ad mutationem consilii impellebatur, illud sperabat ac moliebatur, ut caussa novi belli oriretur. Hanc dedit Renatus Andegavensis, qui, recuperata libertate a Burgundiae Duce, a quo in praelio captus fuerat, cum in Neapolitanum regnum venisset, hoc spoliare Alphonsum Aragonensem conabatur. Multis praeliis cum illo infelicissime dimicavit, & quia in amicitia Sfortiae illius ambitio non mediocriter nitebatur, hunc vehementissime rogavit, ut quoniam omnia quieta erant in Cisalpina Gallia, ad se se cum suis copiis sine mora veniret, ut sua jura tenere, et communis hostis injurias (nam

& Sfortia ipse privatus fuerat illis urbibus & oppidis, quae in Neapolitano regno ex paterna hereditate possederat) ulcisci possent. Id haud occultari potuit Alphonso, qui cautus erat in periculis, & fortis in contentionibus, quare litteras dedit ad Mediolani Ducem, quibus ab eo pro jure amicitiae suae petebat, ut generum in Cisalpina Gallia retineret, dum ipse rationibus suis plane prospexisset. Vir ille suspiciosissimus, qui semper existimabat aliquid ab amico esse violatum, & pacis inimicissimus, facile in eam mentem inductus est, ut eodem tempore Sfortiam & generum & hostem videret. Itaque & nunciis, & litteris, & cohortationibus Pontificem ad recuperandum Picenum inflammavit, seque ejus caussae tum pecunia, tum militibus non defuturum pollicitus est. Tantos sibi spiritus sumpsit Eugenius, ut rejectis pacificis Cosmi consiliis, egerit cum Picininio de trajiciendis ejus copiis ex Bononiensi in Perusinum agrum, quo propius Sfortiae, qui in Piceno commorabatur, molestae essent. De occupando etiam Fulgineo, in quo dominabatur Curradus Trincius, qui cum Sfortianis propinquitatis vinculis conjungebatur (ejus enim filia nupta erat Leoni Francisci Fratri) deliberavit, & frustra laborem suscepit Cosmus tum sua sponte, tum magnis Francisci aliorumque precibus excitatus (84), ut illum ab hoc consilio deterreret. Addebant Pontifici animum victoriae Alphonsi, qui, capta Neapoli, nullum reliquisse locum,

videbatur Renato, ubi tuto poſſet conſiſtere. Venit hic Florentiam, ſperans poſſe ſe placare Pontificis iram. Optime ac liberalissime egerunt cum eo Florentini, qui ei & victum quotidianum ſic praebuerunt, ut Regi non afflicta, ſed florenti fortuna (85). Verum quanta in iis comitas, tanta in Pontifice duritas fuit, & cum ſumma esset omnium rerum amissio & deſperatio recuperandi, Rex Liburni conſcenſa Genuensi navi, in Provinciam rediit. Jam Picininius Tudertum, Belfortem, Sernanum & Montemfortinum ceperat, & quando pugnam commissurus esse videbatur cum Sfortia, qui in ejus caſtra cum exercitus vi invadere deliberaverat, ecce litterae a Bernardo Mediceo, qui nunciabat ſe effeciſſe, ut hi Duces ab armis diſcederent, & complexu et oſculatione pacem renovarent. Ficte ac ſimulate quidem. Nam paullo poſt Picininius Tolentinum cepit, inde rurſus in concordiam reducitur, mox ad arma rediit, expugnatis Assisio & Gualdo, ut ſuperbe illudere velle Sfortiam videretur. In tanta hominum perfidia & iniquitate ita ſe gessit Coſmus, ut aut concordiam in Italia conſtitueret, qua nihil utilius videbatur, aut Rempublicam ſumma cum dignitate defenderet, cujus fortunam, beneficiis, quos poterat, ſibi conciliando, adjuvabat. Jam Eugenius Pontifex declaraverat velle ſe Florentia abire, quod cum aegre ferret Coſmus, nulla non arte, prece atque officio de illo retinendo laboravit. Verebatur

enim, ne ille absens facilius circumveniretur ad constituendam cum Alphonso Aragonio amicitiam, parandamque Sfortiae ruinam. Sed quae dixit, ut probaret nullum ei magis tutum locum fore, quam in Etruria, et vanam fore spem, quam in Alphonso posuisset, nihil tetigerunt Eugenium, qui ineunte an. MCCCCXXXXIII. a Florentinis discessit, auxilia ab iis imploraturus, quorum opes et gratia valuissent ad vindicandos Pontificiorum bonorum usurpatores.

Superbiens Alphonsus florentissimi regni possessione, nihil tam optabat, quam ut in suum locum, tanquam heres aliquando succedere posset ejus filius Ferdinandus, in quo mirifica indoles virtutis apparebat. Genuerat ipsum ex concubina, quae res ne ejus consiliis officeret, delinire omnibus modis optimatum, & magistratuum animos studuit. At necesse erat quae ipsi statuissent, firma ac rata esse Romani Pontificis auctoritate et consensione, apud quem summum illius regni imperium esse minime ambigebatur. Itaque postquam hac de re frustra egerat saepius cum Felice V., reconciliare sibi multis de caussis infensum Eugenii animum, fovere ejus desiderium de recuperando Piceno, eique de suis studiis atque opibus prolixe polliceri (86). Harum rerum ad fidem faciendam Picininium Anxurem venire jussit, ut cum eo de ratione belli administrandi deliberaret. Hominem non generis nobilitate, sed audacia et virtute clarum accepit

cepit honorificentiſſime, & in nomen familiae ſuae adſcivit. Confirmavit illi ſe prima aestate in Picenum cum exercitu venturum; direptor ille interea & vexator eſſet Provinciae, & viam victoriae ſterneret. Videns Sfortia quanta ſibi impenderet tempeſtas, Venetos & Florentinos ad auxilium ſibi ferendum ſollicitavit. Suſpenſum autem habebat Coſmum cogitatio tum officii erga veterem & fidelem amicum, tum periculi Reipublicae, ſi ſe hujuſmodi bello miſcuiſſet. Sed dum pendebat animi, ſubveniendum fuit Bononienſibus, qui, duce Hannibale Bentivolo, comprehenderant Franciſcum Picininium, qui patris nomine regie, ſeu potius tyrannice, iis dominabatur, ſeque in libertatem vindicaverant. Auxilia Florentinorum & Venetorum liberarunt periculo Bononienſes, quod iis conflabatur ab armis Mediolanenſium Ducis, & tum apparuit non quieturas foederatas Reſpublicas in Sfortiae ſociorumque diſcrimine. Jam de adventu Regis fama perferrebatur; & quamvis Sfortia ſecundis aliquot praeliis virtutem Picininii ſuperaſſet, ſe parem tamen eſſe non poſſe intelligebat maximo exercitui, ſuperbissimo delectu conquiſito, & multis victoriis & ipſius Regis praeſentia elato. Poſtquam ille metuere coepit, & multa jam loca Piceni amiſerat, & confugere Fanum Fortunae apud Sigſmundum Malateſtam generum ſuum coactus fuerat, multum de odio ſuo dimiſit Philippus, mox odium in commiſerationem

N

convertit (nihil enim illo erat mobilius) & prece humili ab Alphonſo petere, ut parceret genero, parceret filiae, in quorum fortuna aetas ſua jam ingraveſcens maxime conquieſcere debebat. Principio Alphonſus fidem datam Pontifici objecit, mox ſe vinci paſſus eſt, & ad ſuos cum exercitu rediit. Supererat Picininius, ſed ejus virtus conſenuiſſe videbatur; quapropter cum pugnam paullo poſt diſceſſum Regis ad Montelorum, quod oppidum eſt in agro Piſaurenſi, commiſiſſet, turpiſſime a Sfortiae & foederatorum copiis victus eſt. Tum Sfortia non ſolum amiſſa in Piceno recuperavit, ſed & aliis civitatibus, quae erant in ditione Pontificis, potitus eſt. Profecto niſi exercitum mittere in hiberna coactus fuiſſet, hujus belli reliquias oppreſſiſſet. Sed renovatum illud fuit primo vere inſequentis anni. Nam cum Picininius, homo ſane inſtaurandis reparandiſque bellis natus, ſubſidiis Alphonſi Regis & Pontificis magnum iterum collegiſſet exercitum, hujus imperium dedit Franciſco Filio, cujus virtuti magnopere confidebat. Sed hic quoque a Sfortia victus eſt (87), qui dum omnia militis & ducis officia in pugna ſane acerrima exequebatur, propius nihil eſt factum, quam ut occideretur. In maximo captivorum numero fuit Pontificis Legatus, qui agnitus a Sfortianis, multis oneratus fuit injuriis. Tum Coſmus, qui nulla in re defuerat Sfortiae, dum bellum gerebatur, quo facilius in victoriae

possessione confirmaretur, consilium eidem plenum prudentiae & fidelitatis dedit, ut pacem cum Pontifice faceret. Scripsit & ad hunc, quae saluti ejus conducere arbitrabatur, & quae non aliena esse putabat ab illius dignitate. Verum nihil tam movit Pontificis animum, quam Nicolai Picininii mors, qui utrum dolore atque iracundia, quod prospere omnia procederent Sfortiae, quodque ipse frustra tot belli labores sustinuerit ob fraudes & fallacias Philippi Ducis, an veneno sublatus fuerit, adhuc ambigitur. In pace, quae Perusiae conciliata est exeunte an. MCCCCXXXXIV. Sfortia magnam Piceni partem sibi pactus est, quodque erant quaedam aliae conditiones, de quibus inter se Eugenii & Sfortiae legati minime convenerant, communi consensu deliberarunt, ut in hanc rem arbitri essent tres Cardinales, Cosmus & Nereus Capponius, quorum prudentia & aequitate omnis sublata fuit discordia (88). Eodem tempore Florentini foedus cum Venetis ad decennium confirmarunt, & in fidem suam receperunt Fridericum Feltrium magnum porro virum, qui omni prudentiae genere praestitit, quique in Urbiniani Comitatus possessionem tum venerat.

Ceterum nequaquam ex rebus foris feliciter gestis tantum gaudium fuit, quantus dolor Cosmo, quod domi pullularent iterum odia & discordiae invidorum, qui ajebant ipsum minime habere respectum ad magistratus & ad bonos, eamque sibi viam patefacere ad

opes ſuas amplificandas, atque exercendam potentiam, quam virtus liberi populi ferre non poſſet. Omnes hi aut vinculis, aut exilio, aut privatione publicorum munerum poenas Reipublicae dependerunt, & ne deeſſet materia in ſuſpectos ſaeviendi, in occulto gliſcentia per indicium protracta fuerunt facinora. Ne vero timor in futurum eſſet, plurimum minutus fuit numerus eorum, qui adminiſtraturi eſſent Rempublicam, & ut urbi ac Coſmo a bonis ſatis eſſet praeſidii conſultum ac proviſum eſt. Qui huic proximus dignitate poteſtateque erat Nereus Capponius, quamvis interdum in alia voluntate eſſet, omnia tamen facta Coſmi & probare & laudare videbatur, reminiſcens caſus multorum, quibus fatale fuerat odio atque diſſidio ab ipſo diffidere. Fuit vero Coſmus non veris tantum virtutibus mirabilis, ſed arte quoque quadam ab juventa in oſtentationem compoſitus, ut jam inde ab initio praeparaverit animos ad potestatem & dominatum omnium rerum sibi concedendum. Quia vero felicitas rerum geſtarum populi benevolentiam rectoribus Rerumpublicarum, ut res adverſae odia, conciliant, omnia ſe Coſmo debere populus Florentinus judicabat, ut ſi quid irati de illo gravius ſentirent, illi adverſus Rempublicam facere viderentur. Tantum ſtudium aequabat ejus diligentia & vigilantia in procurandis populi ipſius negotiis, qui quidem nunquam majores res geſſit, nunquam majori gloria, po-

tentia atque auctoritate fuisse videtur, quam Cosmo Rempublicam gubernante.

His temporibus magnopere de potentatu inter se Bononiae contendebant Cannetolorum & Bentivolorum familiae, cum principes essent illius quidem Baptista, hujus Hannibal. Sequebatur hic gratiam Florentinorum, ille Mediolanensium Ducis, & cum eo egit de occidendo Hannibale, eidemque tradenda civitate. Mortem quidem aemulo intulit (89), quo audito, magnus totius populi motus factus est, addebantque huic animum Florentinorum & Venetorum Legati, qui Bononiae commorabantur. Antequam Cannetolis subsidio venire potuerint Mediolanenses, ii caesi fugatique fuerunt, & occisus quoque fuit eorum Dux, postquam in sepulcro aliquot dies latuerat. Nae Bononienses quidem magno desiderio tenebantur, ut aliquis Bentivolorum Hannibali propinquitate conjunctus existeret, qui gubernacula civitatis prehenderet. Hunc esse in Etruria affirmavit Franciscus Guidius, narrans Herculem Bentivolum Hannibalis patruelem, dum erat Puppii apud se se, filium nomine Sanctem viginti annos ante ex adolescentula Cascesii cujusdam uxore genuisse, huncque facie & moribus patri simillimum esse. Hac re audita, confestim ad Cosmum & Nereum Capponium missi homines fuerunt, qui eos rogarent, ut quid verum esset cognoscerent, & in voluntate socios et vicinos adjuvandi permanerent. Co-

ſmus ex Caſentino ad ſe adoleſcentem acceſſit, eique quae vellent Bononienſes, quae ſperare, quae timere deberet oſtendit. Poſtremo admonuit, ut ſe ipſum perſpiceret, totumque tentaret, & ſi animum Bentivolis dignum gereret, qui teſtis foret generoſae ſtirpis, Bononiam quanto citius proficiſceretur; ſi vero nihil eſſet in eo niſi imbelle atque timidum, haud dubitaret ſe humili ortum esse parente, & vitam in ignoratione hominum, et in humili aliqua arte exercenda degere. His verbis, qui nullius animi eſſe principio viſus eſt, adeo commotus dicitur, ut nullum periculum ſe recuſaturum, omniaque ſe velle, quae Coſmo atque Nereo libuiſſent, affirmaverit. Hi quaſi nobiliſſimum Bentivolorum nomen illi reſtituiſſent, ne ad contumeliam honorem dediſſe viderentur, ornatu comitatuque plus quam privatum hominem deceat, ad Bononienſes ſuos eumdem ire juſſerunt. Adventus ejus plenus laetitiae fuit, ejus vero vita plena decoris, ac fidei pietatiſque erga auctores fortunae ſuae (90), et raro Bentivolis exemplo, lucis uſuram ipſi natura, non vis inimicorum eripuit. Porro maxima ſemper Cosmum cura tetigit Bononiensium propter vicinitatem urbis, & quia maxime intererat Reipublicae, ne oppreſſione eorum libertatis inimicorum, aut aemulorum nimium augeretur potentia, & quae illam ſequitur audacia. Egit quoque cum Eugenio Pontifice, ne pro juribus Sedis Apoſtolicae in illam

urbem gravius aliquid constitueret, & annuo tributo contentus esse vellet, neque illo admodum magno, quod ob civiles discordias (91) agricultura deserta fuerat, & mercatorum industria omnino conquieverat. Tanta vis erat malorum, ut homines quidvis perpeti, quam non solari praesentem calamitatem spe libertatis mallent, cujus desiderium vel ipsa studia Florentinorum et Venetorum augebant. Eodem tempore fidem etiam Florentinorum obtestatus est Genuensium Dux, secreto ad Cosmum misso fideli homine Joanne Caleschio. Verebatur enim ne novae calamitates importarentur a Mediolanensium Duce, cujus fides (et promissa quidem fuit Genuensibus libertas in conditionibus pacis, quae per Sfortiam paullo ante facta fuerat) facile in perfidiam convertebatur.

Hic fallax et insidiosus homo quaerebat jam caussam, quae impelleret Pontificem ad renovandum bellum cum Sfortia. Commemorat hunc in acerbissimum odium venisse Sigismundo Malatestae, quod fautor et adjutor fuerat Friderici Feltrii, ipsius impetus, importunitatem, direptiones bonorum, quae juris Romanae Ecclesiae essent, redarguit, offert se, et pollicetur non sua modo, sed et Alphonsi Regis subsidia, si expellere e Piceno sacrilegum usurpatorem voluisset. His artibus instauratum est bellum, ejusque caussa semel atque iterum Sfortia Florentiam venit consulturus Cosmum de suis rebus, et subsidia pecu-

niae a Republica imploraturus, ſine quibus reſiſtere tantis hoſtibus minime potuisset. Auri argentique reconditas venas in ſinu Reipublicae dixisses, tam facile ipſa habebat, quo amicorum ſaluti communibuſque fortunis ſuccurreret. Tum ſigna Pontifex irati Florentinis animi dedit, eo uſque ut a Romanis violata dignitas fuerit Bernardi Medicei, qui legatus mittebatur tum ad Pontificem ipſum, tum ad Neapolitanorum regem ad deprecandam pacem (92). Quanquam Florentini cum Sfortiae hoſtibus haud aperte bellum gererent, attamen & ſibi quoque impendentem procellam timere debuerunt. Venerat enim ad occupandum Pontremulum Aloyſius Vermius, qui caſtra poſuerat inter Fornovum & Caleſtanum, & venire quoque cum magna equitum manu nunciabatur Bartholomaeus Coleonius, nobiliſſimus ſane Dux, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. Tota etiam Ciſalpina Gallia bello ardebat, & Franciſcus Picininius ſtudio inflammato ad occupandas Cremonam & Bononiam rapiebatur. Tum Florentini exiſtimantes non tantum ad fidem ſuam, ſed etiam ad ſalutem ſociorum pertinere, communi animo conſilioque rem gerere, quam maximas potuerunt copias contraxerunt, quarum imperium Guidoni Antonio Manfredio & Simonettae dederunt. Cum vero a Coſmo quaereret Sfortia, quid ipſe maxime tentare deberet, dedit ei plenum animi conſilium,

lium, ut inopinantem Pontificem in ipsa urbe Roma aggrederetur. Quod hoc fieri sine dimicatione perniciosa non posse Sfortia animadvertit, multa praeclara tum in Piceno, tum in Aemilia gessit, vel quando in summas angustias adductus esse putabatur. Defenderunt & Florentini Pontremulum ab inimicis, & Venetorum ceterorumque foederatorum arma insignem victoriam in Cremonensi agro reportarunt (93). Tum omnia Venetorum consilia ad occupandam Mediolanensem provinciam spectare coeperunt, cujus periculo sic Philippus perturbatus est, ut vix judicari posset, utrum secundis nimiisque rebus insolentior, an adversis mediocribusque timidior esset. Nec solum ille perterritus, sed etiam Alphonsus Rex, qui se tutum non fore in suo regno intelligebat, quoties ad Venetorum imperium tam nobilis Provincia adjungeretur. Placare itaque odia Sfortiae studuerunt, qui & uxoris precibus & fletu excitatus fuisse dicitur, ut socero aetate decrepito & caeco subveniret (94). Cujus licet tanta esset inquitas, ut in ejus pernicie sita bonorum securitas & Italiae tranquillitas esse videretur, sibi tamen utile fore, & e Republica Florentina esse arbitratus est Sfortia non amplius persequi Philippum bello. Quanquam nunquam antea ipse in suspicionem infidelitatis Florentinis venerit, hi tamen ita consulendum praesentibus rebus judicarunt, ut non liceret ei sui commodi caussa nocere foederatis Rebuspublicis,

& ne ipsi suis viribus alere cogerentur cupiditatem Venetorum. Vigilandum etiam erat, ne qua Galli Italis adversa molirentur, cum ad Genuam occupandam aliaque hujusmodi tentanda invitarentur (95) a Philippo, qui iis jam concesserat Astam Coloniam, Novum & Gavum. In hoc Italicarum rerum discrimine optabat Cosmus aliquem esse, qui se in pacificationem interponeret, cujus spem attulit mors Eugenii Pontificis, quae accidit VII. Kal. Martii an. MCCCCXXXXVII. Ejus in locum paucos post dies suffectus fuit Nicolai V. nomine Thomas Calandrinius, de quo supra mentionem fecimus, qui licet Sergiani parentibus natus esset humilibus, amplissimo tamen honore dignus habitus est propter sanctitatem morum, animi magnitudinem & praestantiam doctrinae. Is biennium Florentiae fuerat apud Pallantem Stroctium, & Rainaldum Albitium, ut eorum filios litteris erudiret; inde vero regressus Bononiam, quo antea venerat studiorum caussa, tantam de se opinionem, seu potius admirationem movit Nicolao Albergato ejus civitatis Archiepiscopo, ut de illo in Cardinalium collegio cooptando cum Eugenio Pontifice egerit vehementissime (96). Amavit semper Florentinos, & quod suo sibi beneficio illos habere obstrictos volebat, postquam eorum Oratoribus, inter quos erat Petrus Cosmi Filius, quod ante id tempus acciderat nunquam (97), eosdem honores, quibus magnorum Regum Legati affici sole-

bant, tribuiſſet, large ipsis promisit de ſua voluntate in pace procuranda, et in proſpiciendo Reipublicae rationibus. Ipſi, qui Romam venerant, Oratores adierunt ad Alphonſum Neapolitanorum Regem, qui Tibure tum commorabatur, & cum eo ſic egere, ut ſe cupidos concordiae oſtenderint.

Dum haec res vehementer Ferrariae agitabatur per Cardinalem maxime Morinenſem Pontificis Legatum & Leonellum Ateſtinum ejus civitatis Marchionem, id. Sext. moritur ille turbo et tempeſtas pacis Philippus Vicecomes, & inde additus animus & ſpes Venetis convertendi in ditionem ſuam Mediolanenſem provinciam. Ceperant jam Laudem Pompejam & Placentiam, & armis & caſtris alias tentabant civitates. Metuens Alphonſus, ne dilationem res non pateretur, bellum Florentinis movere deliberavit, quod ſperabat poſſe Venetos abduci a Ciſalpina Gallia, ut foederatis opem ferrent. Itaque iter ad Etruriam direxit cum exercitu, qui conſtabat ex ſeptem millibus equitibus totidemque fere peditibus, & cum totius belli inſtrumentis atque apparatu. Hac re Florentiam nunciata, magnus repente terror omnium animos invaſit, delectus habentur, creantur Decemviri, qui belli curam gerant, quorum & in numero erat Coſmus, & Joannottus Pittius & Bernardus Mediceus legati ad Regem in Monte Politiano conſidentem mittuntur, qui petant atque orent, ut ab armis diſcedat, quod cauſſa

nulla erat, quare irafci Florentinis deberet, qui nihil fecerant, & ne cogitaverant quidem inimicum illi, vel dum in magna perturbatione rerum fortunae & hostibus ipfe fuccumbere debere videbatur. Ad ea refpondit Alphonfus: *fe multorum promiffa, & preces, & fpem pacis deferuiffe, quod videbat nomine pacis bellum involvi a Venetis, qui tantos fpiritus tantamque arrogantiam fibi fumpferant, ut ferendi amplius non viderentur: periculum effe, ne ipfi Italiae domini fierent, quod fine Florentinorum fubfidiis nunquam tentare aufi fuiffent; ipfos materiem praebuiffe eorum ambitioni, & tantae culpae poenas daturos Deo hominibufque; fe vero non fuam modo, fed & Italiae univerfae cauffam agere, quod hoftis ad eos advenerit, & infigne documentum Etruriae vaftationem fore, ne quis fidei Venetae aut focietati confidat*. Ferocia haec dicta moverunt maxime Florentinorum animos, & quamvis nonnulli effent, qui fuaderent foedus cum Venetis rumpendum, & pacem cum Rege faciendam, obftitit tamen eorum fententiae Cofmus (funt, qui tradunt (98) illum principio Regis iracundiam & vires formidantem fecus judicaffe) qui pluribus verbis docuit tum fe minime honeftum & tutum cenfere vetuftiffimam amicitiam, qua una ftetit res Italica adverfus Philippi Ducis nefarios conatus, diffociare. Profecto multa erant Florentinis adverfa, Regis potentia atque ira (ajebat enim fe aut interiturum, aut Florentiam cum

ſuo gubernatore Coſmo everſurum) tot bellis imminutae Reipublicae vires, abſentia Sfortiae, qui cogebatur ſui & Mediolanenſium rationibus conſulere, infidelitas Ducum, quorum nonnulli ad Regem ipſum cum ſuis copiis tranſierant, levitas Senenſium, & inſidiae, quae fiebant a Sigiſmundo Malateſta Arimini domino fortunis Friderici Urbini Comitis, cujus virtuti & viribus noſtri magnopere confidebant. Comparaverat & Rex modicam claſſem ad ſubvehendos commeatus, & ad adoriendum Plumbinum, cujus, qui dominus esset, eum univerſae Etruriae facile potiri posse ajebat. Tot tantiſque difficultatibus afflicti Florentini litteris legationibuſque ſollicitarunt Venetos ad auxilia ferenda (99), ſed ab iis niſi inania verba, & interdum etiam odioſa elicere minime potuerunt, ut nullo cum pudore ingrati animi ſuſpicionem illi ſuſtinere viderentur. Itaque coactis quaerere externa auxilia Coſmus auctor fuit, ut in Provinciam ad Renatum Regem Antonium Pactium legarent, qui eum invitaret ad renovandum bellum cum Alphonso, recuperandumque Neapolitanum Regnum, quod facile potuiſſet, conjunctis ejus & Reipublicae viribus, & ad faciendam rebellionem excitatis Apuliae ceterarumque provinciarum Regulis, quibus intolerandum erat tyrannicum Alphonſi imperium (100). Proponuntur a Renato conditiones quaedam, quarum caput erat, ut Florentini & Veneti magnam partem

militarium ſtipendiorum perſolverent. Fruſtra tempus conteritur in his rebus tractandis, & ſoli Florentini impetus atque incurſiones armorum Alphonſi Regis ſuſtinere coguntur.

Is principio Volaterranum agrum vexavit, captaque Ripomarancia, milites tantam crudelitatem in oppidanos exercuerunt, ut alia oppida metu perterrita deditionem fecerint. Fortiter tamen obſidionem ſuſtinuit Monscaſtellus, & Rex inde movere coactus, iter ad Campiliam direxit, ſperans, ea capta, ſe facile in poteſtatem ſuam Piſanam provinciam redacturum. Quanquam nonnulla parva oppida ceperit, Campilienses tamen ſe fortiſſime defenderunt, hoſteſque ab oppugnatione desiſtere coegerunt. Hanc rem graviter illi tulerunt, quod nimium viribus ſuis fidentes omnia oppida ad reſiſtendum imbecilla fore putabant. Erat hiems ſumma, tempeſtas perfrigida, quare exercitum in hiberna Rex duxit, poſitis caſtris in colle, qui imminet portui, quem veteres Populoniam dixere, quique aberat a Plumbino millia paſſuum circiter VI. Caſtra erant ad bellum ducendum aptiſſima natura, & loci munitione, et maris propinquitate, & caeli temperie. Sed antequam primo vere illud inſtauraretur, actum eſt de pace, impetrataque foret, ſi quod impenſae factum erat in bellum ipſum, praeſtare Florentini, & ab Venetorum amicitia ſe removere (haec enim poſtulabantur a Rege) in animum induxiſſent.

Hos vero ut omni ratione vexaret, pelli e ſuo Regno juſſit omnes eos, qui mercaturam faciebant, ex quo magnum damnum univerſa Reſpublica accipiebat. Saepe etiam Rex querimonias de rebus Mediolanenſium habebat, adjurabatque ſe nunquam passurum, ut ii aut in Venetorum, aut in Aurelianenſis Ducis, qui et jus ſe habere in illos ajebat (101), poteſtatem venirent.

Confecta hieme, auctoque exercitu, Rex ad Campiliam acceſſit, ſimulans ſe velle oppidum expugnare, ſed repente copias ad Plumbini periculum convertit. Dominabatur in eo Rainaldus Urſinius Catharinae Appianae uxoris nomine, ad quam Jacobi patris morte jure hereditario oppidum illud pervenerat, qui ſibi timens, petiit a Senenſibus, ne ſe, quem commendatum in ſuorum amicorum numero jamdiu habebant, maximo in diſcrimine desererent. Quod nihil ab iis obtinere potuit, convertit ſe ad Florentinos, & ſtudiis Coſmi factum eſt, ut nihil non ab iis ſperare juberetur. Pecunia, ſpe promiſſiſque abduxerant ii a Rege Sigiſmundum Malateſtam, & arte ſingulari effecerant, ut is & Fridericus Feltrius, qui contentionibus & ambitione diu inter ſe diſſidebant, mirifice de defendenda cauſſa Reipublicae conſentirent. Quorum adventus in Volaterranum agrum regii exercitus audaciam compreſſit, noſtroſque & Plumbinenſes firmavit, ut ſe ex maximo timore colligerent.

Ad haec Florentini quatuor magnas triremes & duas minores summa industria instruxerant, iisque praefecerant Bernardum Venturam, qui usum rerum navalium percallere putabatur. Nactae idoneum ventum ex portu Pisano exeunt, & ad S. Vincentium, qui locus non longe abest a Plumpino, perveniunt. Ubi eas regiae naves conspexere, se se ad confligendum parant, & qui iis praeerat Garzerarius Recchesensius Hispanus, plenus spei bonae atque animi, quod navium numero superior erat, adversus eas cursum direxit. Commisso praelio, principio Florentinis res nulla ad virtutem defuit, & memores praeceptorum, quae paullo ante a Cosmo acceperant, ita decertabant, ut nullum aliud tempus ad conandum habituri viderentur, perinde ac si ii, qui pugnantes in discrimen ac periculum vitae vocabantur, non ita multo se reliquorum civium fatum antecedere existimarent, quibus, urbe capta, eadem esset belli fortuna patienda. Neapolitani non cedebant virtute nostris, tantaque vi post quinque horarum acerrimam pugnam in binas triremes, quae antecedebant, se se incitarunt, ut hae vehementissime ex concursu laboraverint. Qua re animadversa, in eas impeditas impetum faciunt, celeriterque ambas capiunt. Nox praelium diremit, victique cum in fugam se se conjecissent, Pisas redeunt. Hanc cladem culpa Praefecti, cujus se nomen ignorare ait Ammiratus, accidisse putarunt Florentini. Et qui-

quidem si ille magis idoneam rei gerendae occasionem exspectasset, aut saltem hostes coegisset longius a litore dimicare, ne facile parvis navigiis novi & recentes milites fessis & sauciis submitterentur, & capta oneraria navi, praedae cupiditatem cohibuisset, non adeo adversam expertus esset fortunam. Hac victoria elatus Rex, cum mare tutum ab hostibus esset, acrius ad diruendos machinis muros Plumbini incumbebat. Verum quod interdiu ceciderat, noctu ab oppidanis reficiebatur, quibus non ad munimenta modo defendenda satis animorum erat, sed etiam ad lacessendum hostem (102). Cosmus per litteras Ursinio magnopere mandaverat, ne per vim oppidum expugnari, ne se Regis minis terreri, aut promissis allici (& sane nihil ipse intentatum reliquit) pateretur, quod priusquam autumnus appropinquaret, ille ab Etruria demigrare coactus fuisset. Ac sic accidit, ut cum toties expugnationem oppidi, ac postremo, quae ultima esse solent in bello, frustra tentasset, ac plurimum imminutus fuisset ejus exercitus laboribus, vulneribus, aestu & morbis, quos caeli aquarumque gravitas maxime attulerat, ne ob anni tempus (aequinoctium enim suberat) navigatione excluderetur, iter Neapolim versus arripuit. Via, quae est in ora maritima, ad Centum usque Cellas pervenit, ibique conscensa triremi, postquam magna jactatus fuisset tempestate, tandem Cajetam appulit. Magna pars militum,

effigies, immo umbrae hominum fame, illuvie, squallore enecti, claudi ac debiles equi terrestri itinere Neapolim rediere. Profecto si Florentini adeo quassatum exercitum ac prope fugientem insequi voluissent, magna sane ei detrimenta attulissent, sed parcendum Regi putarunt, a quo multa sperare et timere poterant propter ejus potentiam & singulares virtutes. Tum per Nicolaum Pontificem agi de pace coeptum est, explorataque Regis voluntate, cum ad illam ipsum inclinare intellexisset, Cosmo persuasit (103), ut homines idoneos Neapolim legandos curaret, qui conditiones ferrent atque acciperent. Fuerunt hi Jannottus Manettus & Franciscus Sacchettus, qui cum aliquandiu disceptassent de reddenda Florentinis Castilionis arce per injustum erepta bellum, & de solvenda Regi certa pecuniae summa, tandem consensere sic pacem accipiendam, ut quae hinc inde essent, aut oriri possent controversiae dijudicarentur a Cosmo & a Petro Bisaldimo; si vero de aliqua re ii diffiderent, arbiter illius esset Romanus Pontifex. Ejusdem pacis suaequae voluntatis erga Florentinos confirmandae caussa Rex ipse Legatos Florentiam misit, quibus dicentibus ita plausum est, ac si per eum salva Respublica fuisset (104). Praemiis etiam affecti fuerunt Duces, qui Rempublicam tempore belli adjuverant, & cum Florentiam advenisset Rainaldus Ursinius, nemo non ejus singularem virtutem hono-

ravit, decretumque eidem annuum ſtipendium fuit novem millium Florenorum, quo illata ab hoſtibus damna reſarciret, ſuiſque copiis agrum Florentinum a militibus defenderet, quos Alphonſus Rex in praeſidio Caſtilionis collocaverat (105). Sed quoniam ea erat conditio temporum, iſque Italiae ſtatus, ut bellum ex bello ſereretur, non diu Florentinis pace frui licuit, qui in amicorum periculis eumdem habebant animum, quem in ſuis difficultatibus. Mortuo, uti ſupra commemoravimus, Inſubrium Duce, Mediolanenſes de libertate recuperanda laborarunt, ſed cum tantae non eſſent illorum opes, ut ambitioni Venetorum obſiſtere poſſent, traxerunt in partes ſuas Franciſcum Sfortiam, qui armatus praeſtolabatur occaſionem ſub ſuum imperium ditionemque eoſdem redigendi. Sed tum decebat occultare ac diſſimulare hanc cupiditatem ſuam, quare hoc ſpectare videbatur, ut ſe duce non Mediolanenſes modo, ſed et aliae illius regionis civitates adverſus ambitioſos Venetorum conatus libertatem ſuam retinere poſſent. Is quidem multa ab iis capta loca recuperavit, & ut majus detrimentum Reſpublica acciperet, praelium commiſit cum illius copiis ad Caravaggium, ex quo glorioſiſſimam victoriam reportavit. Tum Veneti pro jure foederis a Florentinis auxilia petere, quae minime abnuenda Coſmus putavit, quamvis ejus in Sfortiam haud immutata eſſet voluntas. Huic quidem aut palam, aut ſe-

creto in difficultate nummaria fubvenit femper, & quae agebant, de communi fententia agere videbantur. Cum Mediolanenfes timere coepiffent, ne quidquid profpere eveniebat Sfortiae, ad patriae periculum converteretur, pene coegerunt ipfum pacem facere cum Venetis. Sed haec ad breve tempus duravit. Nam cum ipfe, capto jam Ticino aliifque urbibus, Mediolanum obfidione claufiffet, ut brevi illud fe in fua poteftate habiturum fperaret, tum fubito Veneti illi per Leonardum Venerium denunciarunt, foedus fe junxiffe cum Mediolanenfibus, & fe illi hoftes futuros, qui eofdem vexasset. Hic nuncius maxime commovit & perturbavit Sfortiam; at ejus fideliffimus confiliarius Cofmus suafit ei, ne animo deficeret, obfidionem continuaret, & nihil non a fui & Reipublicae opibus exfpectaret. Non diu urbs famem, ceterafque belli calamitates fuftinuit, quapropter fe dedere coacta, Sfortiae regalia infignia detulit, ipfeque VIII. Kal. Aprilis an. MCCCCL Mediolanenfis Ducis nomen affumpfit. Non eft credibile quanto id gaudio compleverit Florentinorum animos, qui gratulandi & amicitiae confirmandae cauffa ftatim ad Sfortiam miferunt cives primarios Petrum Cofmi filium, Nereum Capponium, Lucam Pittium & Dietifalvum Neronium. Retulerunt hi fingulari humanitate ac benignitate a Sfortia fe acceptos fuiffe, hunc in omni fermone praedicare eximiam fidem Cofmi & Florentinorum omnium,

atque affirmare se non solum regnum, sed & animam prius amissurum, quam ulla in re auctoribus fortunae suae deesset. Haec omnia aegerrime ferebant Veneti praevidentes quantum pondus habiturae essent in Italia eorum conjunctae vires, & non solum pigebat eos potentiae Sfortiae, sed etiam pudebat, quod ad nihilum recidissent tot studia, tot conatus, tot impensae, ut suae ditionis florentissimam Provinciam facerent. Sed non propterea omnino animos demiserunt, & periclitari deliberarunt, si quo modo potuissent Sfortiam, non bene adhuc firmato imperio, ab illo deturbare. Tentarunt itaque Alphonsum Aragonium, quo animo haec omnia ferret, cumque eum facile revocassent ad vetus odium in Sfortiam & Florentinos, coierunt cum ipso societatem, ea mente, ut in illorum possessiones irrumperent. Sed quod tum facere turpe & periculosum esse videbatur, occultandum & belli caussam quaerendam putarunt. Venerunt itaque a Rege & a Venetis Legati Florentiam, qui nunciarunt illos inter se foedus junxisse, non ut cuiquam damnum inferrent, sed ut tuti essent ab aliorum injuriis, & Italiae saluti tranquillitatique consulerent; quapropter se rogare Florentinos, ut se tertios ad amicitiam adscriberent. Venetus Legatus in ea, quam ad Senatum habuit, oratione reprehendit atque accusavit Florentinos, quod subsidia amicis debita in libidine audaciaque Sfortiae consumpsissent, debere eos facti poenite-

re, ac videri eorum prudentiae esse, vitare pericula, quae procreabantur ab eo, quem ipsi armassent & ad minime ferendam potentiam evexissent; si vero in ejus amicitia permanere voluissent, durissimo bello premi, & ruinas fortunarum suarum videre parati essent. Caussam patriae egit Cosmus propter summam ejus auctoritatem, & quia prudentiam cum eloquentia jungebat, ita locutus fertur.

Si quem animum Respublica vestra in communis fortunae defensione tot annos habuit, eumdem minime immutasset, nulla profecto illi de nobis querendi caussa esset. Fides & religio foederis tam sancte a nobis servata est, ut non dubitaverimus vel arma sumere contra eos, quos habere amicos Reipublicae maxime intererat. Nihil turpius quam cum eo bellum gerere, a quo magna accepta sunt beneficia, nihilo tamen minus, dum vos triennio ante armis contendebatis cum Sfortia, non ut vestras possessiones tueremini, sed ut alienas occuparetis, misimus ad vos Sigismundum Malatestam cum bis mille equitibus, & Gregorium Anglariensem cum mille peditibus, strenuos sane duces, qui utilem operam tribuerunt Reipublicae. Neque id erat praebere se gratos benemeritis. Nam cum vestrum caussa in magna venissemus pericula, quibus unicum remedium esse videbatur reditus in Italiam Renati Andegavensis, vos recusastis stipendia solvere ejus peditibus, totque difficultates nostrae voluntati ac diligentiae attulistis, ut quod caluerat negotium, bre-

vi refrixerit. Nibilo tamen minus studium vos defendendi ab hostibus semper vobiscum commune fuit, & quasi nos ipsi vicissemus, quod pie, quod grate, quod amice aut fecimus, aut tulimus, in utilitatem praesertim vestram cessisse gratulati sumus. Quod vero nostri sensus, quemadmodum in bello, sic in pace mirifice semper congruerunt, ut vobis placuit deponere inimicitias, quas cum Sfortia gerebatis, libuit & nobis cum ipso veterem renovare amicitiam, & laetitiam apertissime tulimus, quod fortuna & virtus elargitae sint ei regnum, quo usurum illum merito speramus ad sui gloriam & foederatorum utilitatem. Superioribus annis divinam illius fidem, divinam virtutem praedicabatis, quod per eas Piciniriorum audacias atque furores, & mobile & infidum Philippi Ducis ingenium, qui vestris fortunis maxime inhiabat, cohibere potuimus; nunc, quando debitum praeclarissimis suis gestis praemium obtinuit, nihil non ab eo timendum esse affirmatis, quasi insolentia dominatus non extulerit modo, sed etiam immutaverit ejus animum, & ad omne indignissimum facinus inflammaverit. Nos in illum aequiores in pristina mente erga auctores fortunae suae ipsum mansurum confidimus, & nunquam adhibiturum nervos suos & animi excelsi atque invicti magnitudinem ac robur, nisi adversus eos, qui malo consilio de sui & amicorum pernicie cogitabunt. Quae verecundia est vos, Veneti, de homine, quem semper fidelissimum habuimus huic nostro imperio, tot mala suspicari, nosque insimulare violati

foederis, quod ei tulerimus opem & auxlium, quando utilitas vestra ipsum vobis reconciliavit? Si igitur optima fide erga vos semper fuimus, nec ullam de nobis querendi caussam habuistis dum bella gerebatis, quod vestrum silentium satis indicavit, cur in pace nos immeritis incusatis querelis, & minas jactatis, ut nos adigatis ad novum foedus sanciendum (quasi vetus unquam ruperimus) cujus nomine crudelissimum bellum involvi arbitramur? Hostis, non amicus vim & arma intentat, quae si feretis adversus nos, consolabimur cum conscientia bonae mentis, tum etiam spe Deum patronum, custodem & defensorem fore justissimae caussae, nostraeque libertatis. Nemo impune adhuc hanc nobis eripere tentavit, & civitatem, in qua nunquam hostis armatus vestigia posuit, nobiliora etiam posteris fortitudinis & patrii animi exempla prodituram speramus. Nihil habuit quod ad haec responderet Venetus Legatus, ut ad lenitatem aequitatemque revocatus esse videretur. Dum vero exspectabatur quid consilii Venetus Senatus esset initurus, nuncius affertur ipsum tulisse edictum de pellendis Florentinis, qui frequentissimi Venetiis & in universa ejus ditione negotiabantur, quod exemplum, Reipublicae sane rationibus perniciosissimum, paullo post, eodem instigante, secutus est etiam Alphonsus Aragonius (106). Tantum odio atque irae Veneti indulserunt, ut egerint etiam cum Constantinopolitano Imperatore, ut idem vellet, quod a fide sua abhorrere respondit.

Haec quamvis hostilem Venetorum animum satis ostenderent, quia tamen bellum Florentinis minime aperte nunciaverant, hi miserunt ad eos Legatum, ut dehortaretur a discindenda amicitia diuturna voluntatum & studiorum consensione conjugata. Sed hic, jure gentium violato, in fines imperii non admittitur. Tum omnia velut adversus vicinos hostes cauta provisaque fuerunt. Ictum foedus cum Francisco Sfortia de sententia Cosmi (erant enim multi, qui deserendum illum censebant, ne ejus caussa detrimentum Respublica caperet) nec prudens ullus dubitabit hac re maxime utriusque salutem stetisse. Nam si Florentini Venetis adhaesissent, Dux profecto viribus hostium succubuisset, eamdemque postea fortunam iidem subiissent, conversis in se se victorum armis. Accesserant interim ad Venetorum Alphonsique societatem Sabaudiae, Montis Ferrati, Carpique Principes, conveneratque inter eos, ut Rex Florentinos, ceteri Ducem adorirentur. Hi in unum coactis copiis, quarum viginti & amplius millia numerabantur, rebusque omnibus ad bellum necessariis comparatis, Cremonensem agrum, maturis jam frugibus, depopulabantur. Non minus Francisco omnia ad bellum apta et parata erant, receptoque in societatem Ludovico Gonzaga Mantuae Regulo, manus conserere cum hostibus optabat, priusquam illi quaesitis auxiliis confirmarentur. Primo impetu Brimam castellum, mox alia Venetorum op-

pida cepit. Positis deinde ad Quintianum castris, ut ab hostibus conspici possent, praesentem facultatem cum iis praelium conferendi praestolabatur. Sed ipsi tum belli fortunam minime tentandam putarunt, & quo illud longius traherent, paludes, quae Brixiam Bergomumque interjacent, petiere. Ne segniores essent Florentini in exequendis iis, quae e Republica esse videbantur, Cosmi diligentia efficiebat. Ipsi in fide Reipublicae Bononienses confirmarunt, Genuenses sibi adjunxerunt, stipendia Simonettae, Sigismundo Malatestae, Astorri Manfredio aliisque decreverunt, & Legatos quaqua versus miserunt, ut allicerent Principum voluntates aut alienas aut dubias, partas retinerent. Nihil vero tam valuit ad augendas spes Reipublicae, quam foedus pactum inter ipsam, Mediolani Ducem et Gallorum Regem, qua in re mira fuit Angeli Acciajolii dexteritas (107). Inter haec Florentiam venit Fridericus Austriacus, qui Romam petebat a Romano Pontifice coronam ceteraque Caesarea insignia accepturus. Decernitur, ut ei obviam iretur ab Archiepiscopo (108) (is erat Antoninus vir doctrina & sanctitate clarus) & viginti duobus primariis civibus, ut deduceretur in Mucellanam Cosmi villam tanquam ad regale diversorium, utque in urbe magnificentissimo exciperetur hospitio ad S. Mariae Novellae. Comitabatur Caesarem ceteros inter Ladislaus Bohemiae & Hungariae Rex, qui posthumus ab

Elisabetha matre ei in tutelam traditus fuerat. Egit hic secreto cum Cosmo ceterisque, qui summum magistratum gerebant, ut sibi adjutores esse vellent, quo gubernacula suorum regnorum prehenderet, quod se facturos negarunt, ne ex eo aliquid offensionis Caesar haberet. Eodem tempore Liburnum appulit, quae huic desponsa erat, Eleonora Portugalliae Regis filia, & ipsa quoque liberaliter atque honorifice tractata est. Non diu hi in Italia fuere, ex qua ut discesserunt, exeunte vere an. MCCCCLII., bellum crudele, quod Alphonsus terra & mari comparaverat, Florentinis sustinendum fuit.

Venit in agrum Cortonensem Ferdinandus Aragonius Regis ipsius filius cum octo millibus equitum et quatuor millibus peditum, sed adolescenti tum primum eunti ad militiam datus est consiliarius & tanquam summus moderator omnium rerum Fridericus Urbini Comes, quem sane perpauci aequarunt scientia rei militaris, virtute & consilii felicitate. Unus tum Sfortia ejusdem socer, cui adolescens bellicam in disciplinam se se tradiderat, par illi esse poterat; sed cum hominem cum homine, & facta cum factis comparo, inclinat animus, ut nostratem Hannibalem (sic enim Fridericus appellabatur, non modo quia valebat calliditate, ceterisque militaribus virtutibus, sed & quia altero oculo caecus erat) ejus aemulo praeferam, quod non tam belli, quam pacis artibus plurimum praesta-

bat. Miror equidem hunc a fide data Florentinis, qui ei quadriennio ante suarum copiarum summum imperium commiserant, discessisse. Fortasse prae odio, quod habebat in Malatestam, in hanc mentem impulsus est. Illo duce, Ferdinandus depopulationem & vastitatem intulit Cortonae agro, sed quia de expugnanda urbe desperabat, iter ad sinistram dirigens, Fojanum Aretinae regionis oppidum obsedit. Mira in hac obsidione virtus fuit non modo virorum, verum etiam mulierum, qui intus erant, sed demum lassitudine & vulneribus confecti, cum nemo subsidio veniret, se se dedere coacti fuerunt. Post id Ferdinandus, collocatis militibus in praesidio oppidi, per agrum Senensium, a quibus ejus in Florentinos odium fovebatur, ad arcem, quam Rencinam vocant, pervenit, quae septimo die Praefecti ignavia dedita est. Cum essent nonnulli Florentiae, qui querebantur magnum Rempublicam accepisse detrimentum ex capto oppido, ab iis pacato laetoque vultu quaesiisse dicitur Cosmus, ut sibi indicarent qua in parte ditionis Florentinae illud esset. Inde hostes Castellinam quatuor millibus passuum arci propinquam accessere, ibique castra posuerunt. Frustra de expugnando oppido quadraginta & amplius dies laborarunt, in quo cum essent occupati, excursionibus & latrociniis vicinam regionem infestabant. Defendebat Simonetta propinqua urbi loca, & subitas incursiones sustinebat; Malatesta vero ad montem,

quem Imperialem nominant, Poggio Bonitio imminentem castra locaverat, tum ne caperetur ab hoste, tum ut hunc sive Pistorium, sive aliam quamcumque partem Florentiam versus peteret, insequeretur. Quae hinc inde tota aestate & autumno gesta sunt nullius aut parvi momenti fuerunt, & cum Novembri ineunte omnia rigerent jam nive & frigoribus, visum est Ferdinando exercitum in hiberna deducere, delectis ad id locis Senensium maritimis, ubi commeatus & pabuli copia abunde erat. Ex iis locis crebrae per hiemem in Florentinorum agros factae sunt incursiones ab hostibus, quibus sola praeda pro stipendio erat. Ab Alphonsi quoque classe agri Volaterrani arx munitissima Vada nomine, Rubei Attavantii civis Florentini aut ignavia, aut, quod credibilius est, perfidia capta est, de quo valde doluit Respublica, quod inde hostes facile aditum habere potuissent ad Pisanos adoriendos. Ea propter jussus est Simonetta prope Campiliam subsidere, ejusque virtute & diligentia factum est, ne illi longius progredi auderent.

Cum tempus ad gerendum bellum idoneum advenisset, Cosmus ad Sfortiam Ducem litteras mittit, ut quam celerrime posset, quoniam plurimum hostium suorum vires infirmaverat, foederatis succurreret. Ille Alexandrum fratrem in Etruriam cum bis mille equitibus, qui exercitatissimi erant in armis, contendere jussit, iique cum se conjunxissent cum nostris copiis,

magnam his fiduciam, ut timorem hostibus attulerunt. Beneficium reddidere Florentini, cum Sfortiae, qui pecunia egebat, octuaginta millia florenorum mutua dedissent. Neque is parvo pretio suas mercenarias copias vendebat. Pro quadringentis enim equitibus tria & amplius florenorum millia in singulos menses expensa fuisse a Florentinis scriptum invenio. Cum de summa rerum Florentiae deliberaretur, erant sententiae, quae conandum omnibus modis, castraque Aragonensium oppugnanda censerent. Alii praestare dicebant minime belli fortunam tentare, ne quid gravius Reipublicae accideret. Cosmus utrumque improbans consilium, quantum alteri sententiae superesset animi, tantum alteri deesse dicebat; quapropter, eodem auctore, vires Reipublicae ad recuperanda, quae amiserat, conversae fuerunt. Capitur Recina & Fojanum cum praesidiis, quae iis in locis posuerat Ferdinandus, Vada tanto ardore expugnatur, ut cum animus & vires deficerent hostibus ad eam defendendam, ipsi cum arce in potestatem nostrorum venturi essent, nisi conscensis navibus fugam arripuissent. Ne illud receptaculum amplius hostibus pateret, funditus eversum fuit. Atque hostium copiae non solum his adversis rebus, sed etiam quia multi ad nostros transfugerant, & quia gravis aestas in regionibus mari propinquis & insalubribus omnem fere exercitum valetudine tentaverat, plurimum imminutae erant. Ne-

quaquam etiam, quemadmodum speraverat, processit Ferdinando, ut obtineret a Gherardo Gambacurta Bagni oppidum ejusque agrum, ad quae sibi danda magnis promissis illum allexerat. Haud enim occultari infidi hominis dolus ac perfidia potuit, & privatus ille ditione fuit, quam ab ipsa Republica Florentina acceperat ejus Pater Joannes, ut illi praemium daretur pro deditis Pisis. His rebus confectis, perinde ac si ad laborum periculorumque finem esset perventum, multi Florentinorum de ulciscendis Senensibus, qui quidem plurimum faverant Aragonensibus, egere. His respondit Cosmus, etsi multis jam rebus perfidiam Senensium perspectam habebat, non se censere tamen iis aperte bellum inferendum; cupere hoc Ferdinandum, ut eos foedere & societate conjunctos haberet; non augendum inimicorum numerum; magis opportunum tempus exspectandum ad persequendas injurias; has in praesentia dissimulandas, reservandasque vires ad removendum hostem, qui adhuc in Reipublicae visceribus insidebat. Actum interea est de pace, Romano Pontifice non modo hortationibus, sed etiam minis ad eam Principes stimulante, qui totus inflammatus erat ad avertendos a Christiana Republica furentes Turcarum impetus. Sed ad illam obtinendam plus valuit propria bellatorum, quam publica utilitas. Desueverat spes Venetos deturbandi Sfortiam Ducatus Mediolanensis possessione non modo propter ejus virtutem &

robur, sed etiam propter auxilia, quae illi a Renato Rege mittebantur. Quod hic e Cisalpina Gallia redire coactus ad suos fuerat, misit statim in Italiam Joannem Filium cum mandatis, ut omnem vim adhiberet ad Florentinorum & Sfortiae hostes opprimendos. Fractus ille & debilitatus exercitus Aragonensis, qui nihil magnum in Etruria efficere potuerat, vel quando viribus valebat, ductoresque summos viros Fridericum Feltrium, et Aversum Napoleonemque Ursinios habebat, erat sine ulla exspectatione rerum meliorum, & pace turpem ab Etruria discessum obtendere vehementer cupiebat. Ipsi Florentini et Sfortia fessi erant belli fluctibus & impensis, quas illius caussa fecerant, et otium quaerebant, ut amissas vires redintegrare possent. Omnibus igitur consentientibus pax III. id. Aprilis an. MCCCCLIV. conciliata est, ea inter ceteras lege, ut Sfortia et Veneti amissa in bello recuperarent. Tum minime recuperarunt Florentini Castilionem Pescariae & Gavorranum, ac vehementissime quidem antea petierat Sfortia a Cosmo, ne parvorum oppidorum caussa, quae retinere volebat Alphonsus, ut non frustra Reipublicae hostis fuisse videretur, concordiam suis rationibus utilissimam turbaret. Huic vero ut auctoritas dignitasque adjungeretur, legati sunt ad Venetos Jannottus Pandulphinius & Petrus Cosmi Filius, qui Senatui exposuerunt: *non videri satis communi tranquillitati esse consultum, nisi pristina amicitia,* *cul-*

culpa temporum intermissa, inter duas Respublicas renovaretur: his enim societate junctis a nemine Italas res turbatum iri. His dictis valde omnes assensi sunt, novumque foedus inter Florentinam & Venetam Respublicas ac Mediolanensium Ducem sancitum est, invitatusque Alphonsus Rex, ut in eo locum habere vellet. Hac de caussa missi ad eum legati fuerunt a Venetis Hieronymus Barbadicus & Zacharias Trivisanius, a Sfortia Bartholomaeus Vicecomes Novariensis Episcopus, & Albericus Maletus, a Florentinis Bernardus Mediceus & Dietesalvius Neronius. Post aliquot concertationes tandem Regi persuasum est, ut leges foederis acciperet, et pacem apud Laudem Pompejam factam confirmaret, nonnullis, quae ad Regem ipsum pertinerent, additis conditionibus. Id inter cetera decretum, ut si qua in posterum controversia inter foederatos oriretur, Pontifex ejus judicandae jus potestatemque haberet, neque cuiquam arma adversus alium sumere jus esset, nisi postulato prius latoque Pontificis decreto. Universum hoc bellum ad memoriam Cosmi sane insigne est, quod ut aequabilitas quaedam esset potentiae in iis, qui maxime in Italia dominabantur, neque cuiquam facultas esset pro libidine omnia mutare atque miscere, utque viam sterneret Sfortiae ad Mediolanensium imperium obtinendum, in eoque ipsum confirmaret, consilio cum improvidis civibus, & armis cum potentibus hostibus

R

dimicare minime dubitavit. Quod vero in liberis maxime civitatibus secundae adversaeque res immutare solent animos, vel ii ipsi, qui in conviviis rodebant, atque in circulis vellicabant illius obstinatiorem voluntatem in alendis bellis, de eodem, confecta pace, sic praedicabant, unum esse, cujus consiliis atque providentia res Italica, ac dignitas Reipublicae Florentinae staret.

Tempore belli nihil praetermisit Cosmus, quantum facere potuit, ut multae nobiles & divites familiae a privatis contentionibus avocarentur, redderenturque patriae multi, qui ab ea exulaverant. Quos vero sui amantiores noverat, hos omnibus beneficiis afficiebat; mercabatur interdum etiam nonnullorum officia & voluntates, & cum potens ac florens per mediam urbem volitaret, in eum omnium civium oculi atque animi intenti esse videbantur. Pulcherrime etiam ejus res domesticae procedebant. Dederat in matrimonium Petro Lucretiam Tornaboniam, Joanni Corneliam Alexandriam, quae conjunctiones magnae ei voluptati erant, & quod amantissime & concordissime cum iis vivebat, & quod nepotibus, inter quos erat Laurentius ille noster, qui avi laudes aut superavit, aut certe aequavit, familiam auxerant. Erat et in ea Carolus (109), quem ex serva (& mos tum erat primariis viris servas, quas non parvo emebant (110) in familia habere) genuerat Cosmus, dum

voluptas ſicut labes quaedam ejus primam adoleſcentiam paullispcr foedavit. Ceterum eam grandior factus accuſavit, & juſta reprehenſione digniſſimos illos putavit, qui blanditiis obſcenarum voluptatum deliniti atque corrupti officia deſerunt, & mollitie obcaecati minime praevident quid mali familiae & patriae illae ſint allaturae. Nihilo tamen minus plurimum amavit Carolum, quod in eo egregiam quamdam indolem & praeclaram eſſe cognoverat, & ubi bonorum & optimorum ſtudiorum cupidum vidit, Romam miſit, quo iis operam daret. Habebat is ſaepe a Patre mandata de comparandis Graecis & Latinis codicibus, numiſmatibus, aliiſque antiquitatis monumentis, quibus ſic ſatisfaciebat, ut ad eum quoque hujus gloriae hereditas pertinere videatur. Conſuluit etiam Coſmus rebus fratris filii, quocum negotia communia habuit uſque ad an. MCCCCLI. quo anno, Carolo Marſuppinio & Bernardo Mediceo Antonii F. judicialibus laudatoribus, bipartita facta eſt ampliſſimi patrimonii diviſio (111). Multa vero Coſmus providit divinitus, ut familia, ſummis laboribus a ſe ad ampliſſimam dignitatem & potentiam evecta, ſtabilitate fortunae confidere, & civium injurias propulſare poſſet. Plures enim invidos illam inter optimates maxime habituram facile exiſtimatu erat, quod ii erant mores Florentinorum, ut libenter de iis detraherent, quos virtus & fortuna ſupra ceteros extollebat, & quem paullo ante

ob bene & praeclare geſtam Rempublicam ſummis laudibus preſecuti fuerant, invidioſe criminarentur. Ipſam gratiam, qua plurimum pollebat apud omnes fere Italiae Principes, & apud Gallorum Anglorumque Reges, domui adminiculo fore ſperabat, nullique parcebat induſtriae, quo illam retineret augeretque. Graviſſimus auctor Gallicae hiſtoriae Philippus Comineus ſatis coſtanter affirmat Eduardum IV. Anglorum Regem, Coſmo, cum regno ejectus pecuniam ab illius procuratoribus, qui Londini erant, magno gerendo bello neceſſariam mutuam ſumpſiſſet, partam de hoſte victoriam acceptam retuliſſe. Philippo etiam Burgundiae Duci (minores Principes nominare non lubet) pecunia ſubvenit, pro qua oppignerata eidem fuit pergrandis & magni pretii gemma, quam *Alisii florem* appellavere (112). Sic dum multis ſuccurrebat Coſmus, ſuam rem & gratiam mirum in modum augebat. Nec vero ii, qui illum accuſabant, nimium ſtudere pecuniae, habebant quid jure ſuccenſerent. Ad rationem enim Reipublicae glorioſum erat multos beneficiis & aere obſtrictos habere. Pertinebat quoque ad dignitatem Coſmi ejuſque familiae magnus concurſus, qui ad eum fiebat doctiſſimorum hominum. Eorum conſuetudinem ſancte retinendam putavit, quod ipſe amabat litteras (quamvis propter infinitas tum publicas, tum privatas occupationes eas ſatis excolere minime potuit) quod iis mandari optabat omnes ſuos de inimicis triumphos,

ornamenta omnia honoris, monumenta gloriae ac laudis inſignia, quod magni intereſſet ad decus civitatis ipſam florere omni genere honeſtiſſimorum ſtudiorum, quodque liberos ac nepotes ſuos nunquam claros fore arbitrabatur, niſi exemplo, hortatu praeceptisque ſummorum virorum eorum mores conformarentur. Optime quoque iis utebatur ad rem publicam. Nam tres viri ſummi ex urbe Aretio Leonardus Brunius (113), Carolus Marſuppinius (114), & Benedictus Accoltus (115), atque Poggius Bracciolinius (116), qui ſcribendi elegantia ceteros vincere putabantur, Reipublicae ab epiſtolis (Dominorum Cancellarios vocabant) fuerunt (117). Hoc ipſum munus poſtea etiam ſuſtinuit Bartholomaeus Scala, qui humillimo loco Colle natus atque egentiſſimus cum Florentiam veniſſet, & excellenti ingenio humanioribus litteris ſe ſe dedidiſſet, eum domum ſuam recipit Coſmus, munivitque ipſi viam ad ampliſſimas dignitates atque fortunas. Medicei dabant purpuram amicis (118), hi operas, quibus improborum & ſtultorum audaciae reſiſtebant. Omnino ut quique optime nati inſtitutique ſunt, non ita capeſſunt Rempublicam honoribus imperiiſque adipiſcendis, quin ſe etiam ad ſtudia doctrinae conferant, quibus curas, ſollicitudines ac vigilias facilius perferant, optimaque parte hominis, quae in nobis divina ducenda eſt, ingenii & mentis acie fruantur. Quapropter minime intermittunt aut admirationem earum

rerum, quae ſunt ab antiquis repertae, aut inveſtigationem novarum, qua occupatione cum nunquam ſatientur, nihil abjectum, nihil humile cogitant, tantaque eſt vis talibus in ſtudiis, ut etiamſi maxime ſibi propoſuerint rerum publicarum adminiſtrationem, aut adminiſtrandi, ſciendique prudentem, temperatam, fortem & juſtam rationem, in iis tamen prorſus conquieſcere videantur. Et hoc quidem apparuit in Coſmo, cujus illuſtria & glorioſa facta pro patria obſcurantur ab iis, quae contulit ad litterarum incrementum, quod horum utilitas ad omnem regionem, omnemque poſteritatem pervenerit. Ab his multi oratores, poetae, hiſtorici, medici, juriſconſulti, philoſophi extiterunt, quorum artes, licet principio parvae fuerint, ſuis tamen progreſſionibus uſae, poſtea magnae fuerunt. Nec ſine cauſſa. In primo enim ortu ineſt timiditas quaedam, ut homines nec res videre optimas, nec agere poſſint. Jam coeperat Juris prudentia veterem exuere barbariem exculta maxime per Antonium Minuccium, Franciſcum Accoltum & Marianum Sozzinium, qui ſe ſumma a Coſmo beneficia accepiſſe in omni ſermone praedicabant, jam in ſcholis paullo liberius de Peripateticorum opinionibus diſceptabatur, jam praecepta non ſolum ad privatae vitae rationem, ſed etiam ad rerum publicarum rectionem, jam leges, mores, inſtituta, diſciplinae cognoſcebantur, jam in pretio coeperat eſſe elegans Latinus ſermo, jam Grae-

cae passim excolebantur litterae, harumque rerum omnium instrumenta in domo Cosmi tanquam in optimarum artium officina reperiebantur. Utebatur ille praesertim opera Nicolai Niccoli, Christophori Bondelmontii praesbyteri Florentini ac Poggii Bracciolinii in comparandis antiquis codicibus, quorum copiam non modo iis faciebat, qui domum suam frequentabant, sed interdum etiam absentibus. Plures enim extant Nicolai v. litterae, quibus eumdem rogat de commodandis sibi ad exscribendum Graecis codicibus (119). Quanta vero illi viri essent industria & diligentia in exequendis Cosmi mandatis nihil attinet dicere. Nam tanquam canes venatici optime odorabantur & pervestigabant omnes veteres bibliothecas ac tabularia, & testis est locupletissimus Franciscus Barbarus Poggium ex Germania in Italiam transtulisse, atque e tenebris in lucem hominum protulisse Tertullianum, M. Fabium Quintilianum, Asconium Pedianum, Lucretium, Silium Italicum, Marcellinum, Manilium Astronomum, Lucium Septimium, Valerium Flaccum, Caprum, Eutychium, Probum Grammaticos, aliosque hujus generis scriptores bene multos. Vel ipsi, quos adhibebat Cosmus, librarii, erant apprime boni, celebrabaturque praesertim ex iis Vespasianus quidam Philippi Filius, doctus non Graecis solum & Latinis litteris, sed etiam Hebraicis, quem Lucam & Senas aliquando misit emendi codices caussa. Ipse vero ha-

bebat non modo familiares, ſed et contubernales Albertum Enochium Aſculanum (120), quem Nicolaus a Vulpe doctissimum appellat, Antonium Pacinium Tudertinnm (121), quibus filios ſuos inſtituendos dederat, Gentilem Becchium Urbinatem, quo uſus eſt Laurentius nepos & praeceptore optimo & amico fideliſſimo & conſiliario ſapientiſſimo, ac demum Marſilium Ficinium, qui ſe binos patres habuiſſe dicebat, Ficinium medicum, a quo natus eſt, & Coſmum Medicem, a quo in novam vitam revocatus fuit. Ficinii medici & chirurgi tum conſuetudo Coſmo jucunda erat, tum etiam ars, quam eſt expertus in ſui ſuorumque valetudine tuenda, in quo ſibi tum ipſa ſcientia, tum etiam fidelitate benevolentiaque ſatisfecit. Adeo vero filii illius gloriae laudique favit Coſmus, ut cum ex eo tempore, quo de myſteriis Platonis diſputantem audivit Graecum philoſophum nomine Gemistum, cognomine Plethonem (venerat ille ad Florentinum Concilium) cogitationem ſuſcepiſſet instituendae Academiae Platonicae, hujus principatum penes Marſilium eſſe voluerit. Nemo est in philoſophia vel leviter eruditus, qui ignoret quantam gloriam haec Academia Etruriae & Mediceis pepererit, quod illa omnium prima delendae Scholasticorum tyrannidis & hujuſmodi coetuum habendorum exemplum dederit. Coſmus in Careggianum propinquum urbi rus convocabat Academicos, & acu-

& acuebat omnium industriam ad interpretandum & explicandum illum animi & virtutis magistrum Platonem. Ne quid eis deesset, omnium Platonicorum libros studiosissime conquisivit, & auctor fuit Ficinio, ut illustriores & quosdam etiam ipsius Platonis libros in Latinum converteret. *Contuli me in agrum Careggium* (his ipsis verbis scribebat ad eumdem Ficinium) *non agri, sed animi colendi gratia. Veni ad nos, Marsili, quamprimum. Fer tecum Platonis nostri librum de summo bono, quem te isthic arbitror jam e Graeca lingua in Latinam, ut promiseras, transtulisse. Nihil enim ardentius cupio, quam viam, quae commodius ad felicitatem ducat, cognoscere. Vale, & veni non absque Orphica lyra.* Testatur ipse Ficinius tam acutum fuisse Cosmum in disputando, quam prudens & fortis erat in gubernando; & nescire se utrum magis Platoni, an Cosimo ipsi deberet, quod *virtutum ideam, quam semel ille sibi monstraverat, eam hic quotidie agebat*. Hunc etiam modo comparat Soloni, quod per omnem vitam vel in summis rerum publicarum occupationibus solitus esset philosophari, modo Dioni Syracusano, qui expolitus a Platone doctrinis omnibus tantum magistro tribuebat, ut ille sibi unus esset instar omnium. Cave vero putes inter Academicos Platonicos Marsilio Ficinio quemquam superiorem fuisse tum ingenii acumine, tum praestantia eruditionis atque doctrinae, ut veluti alter Speusippus ab ipso Platone philosophiae

quasi heres relictus fuisse videretur. De omnibus enim rebus, quae in illa continentur, poterat varie & copiose dicere. Illo igitur sic utebatur Cosmus, ut nec doctiorem, nec diligentiorem, nec officiosiorem, nec sui studiosiorem facile delegisset, quapropter necquicquam invidi quidam de hac dirimenda conjunctione adlaborarunt. Cupide etiam fruebatur Cosmus sermonibus Paulli Toscanellii, hominis omni virtute et doctrina physica ac praesertim astronomia ornatissimi, sed hic nullum cum Platonicis commercium habebat. Horum tamen divina studia se plurimi facere ajebat, & laudabat Cosmum, quod non tantummodo haec suae aetatis hominibus, sed etiam posteris prodere satagebat. Dum hic vero exequebatur omnia Academici officia & munera, dolere videbatur, quod propter maximas molestias & turbulentissimas tempestates non omnia, quae voluerat, perficere potuisset; sed fortuna, quae illum Reipublicae gubernacula tractantem potuit pervellere & pungere, non potuit certe magnum & fortem animum frangere, ne uno eodemque tempore & litteris & publicis rebus consuleret. Si nostra cum externis conferre voluerimus, nullam porro inveniemus nationem, quae tum cum Florentina potuerit aequari doctrina & ingeniis, & quod omnium patrocinium susceperit Cosmus, & suis quà voce, qua exemplo auctor fuerit, ut in imperio atque in publica dignitate quaererent maxime laudem & glo-

riam, quae ex liberalibus disciplinis atque artibus aut cultis, aut provectis capitur, nulla esse debet tam immemor posteritas, nullae tam ingratae litterae, quae illius memoriam non immortalitatis memoria prosequantur (122).

Vetus haec est opinio multorum, per Graecos, qui capto Byzantio, ut Turcarum tyrannidem vitarent, in Italiam aufugere, ad nos veluti postliminio rediisse Graecarum litterarum & omnis politioris elegantiae studium. Quanquam nonnulli eorum ad provehendas Graecas litteras praeclari adjutores fuere, hae tamen, vel ante hoc tempus, adeo in Italia & praesertim in Etruria florebant, ut nos majoribus nostris hac in re plurimum concedamus. Philelphus, Aurispa (123), Guarinius, Robertus Florentinus (124) Jacobus Angeli de Scarparia, aliique plures multos annos ante quam a Mahumete Byzantium caperetur, in Graeciam concesserant, exquisitas antiquorum artes mercaturi, nec sine magna utilitate contigit, ut divitias, quas multo labore multaque industria congessere, ad Italorum suorum bonum contulerint. Extat hac de re praeclarum Pii II. Summi Pontificis testimonium, qui in ea, quam de bello Turcis inferendo habuit, oratione ait: *Mansit apud Constantinopolim usque ad nostrum tempus vetustate sapientiae monumentum, ac veluti ibi domicilium litterarum esset, & arx summae philosophiae, nemo Latinorum satis doctus*

videri poterat, nisi Constantinopoli aliquandiu studuisset, quodque florente Roma doctrinarum nomen habuerunt Athenae, hac tempestate nostra Constantinopolis obtinebat, unde & multa veterum sapientum volumina susceperamus, & in futurum suscipere sperabamus. Vel ipsi Graeci, qui Florentiam Concilii caussa accessere, mirati sunt Ambrosium Traversarium, ejusque collegam Jacobum Tornaquincium, Leonardum Brunium, aliosque adeo nosse Graecam linguam, ut multa, quae iis erant incognita (perpauci enim eorum disputationum cupidiores coluerant humaniores litteras) explicare docte & erudite potuissent. Haec studia vel ab saeculo XIV. transtulerat in Etruriam Leontius Pilatus, sed cum brevi ea friguissent, extitere multos post annos Demetrius Cydonius & Emmanuel Chrysoloras, qui fecere ut illa iterum in honore essent & passim celebrarentur. Publice vero docentibus Florentiae tum e Graecis ipso Chrysolora & Joanne Argyropylo, qui non exspectavit patriae Byzantii excidium, ut in Etruriam & in sinum Cosmi confugeret, tum e nostris Philelpho & Christophoro Landinio, cujus doctrinae & ingenio plurimum semper favit Cosmus, nec non iis, quos paullo ante nominavimus, Leonardo & Carolo Aretinis, illa urbs tanquam sedes quaedam facta esse videbatur Graecarum atque Latinarum litterarum. Et mira sane erat Cosmi industria atque diligentia, ut intelligerent homines in ipsis rebus, quae

discebantur & cognoscebantur, invitamenta esse, quibus ad discendum cognoscendumque moverentur. Tum quoque multi numerabantur, qui, ut omnibus nota essent Graeca exemplaria, in iis aut Latine, aut Italice reddendis utilem operam ponebant, & ex iis, quae scripsit Jacobus de Castiglionchio, qui et Lapus Castelliunculus nominabatur, cum ad Cosmum mitteret Themistoclis vitam a se ex Graeco Plutarchi in Latinum conversam, intelligi potest, quantum hujusmodi exercitationes Cosmus ipse foveret. Licebat quoque Florentinis in hoc gloriari, ut cum saepe ad Principes mitterent legatos, qui cum instituti optime, tum etiam perfecte planeque eruditi ad Rempublicam accesserant, anteire ceteros illis artibus & studiis, quae sunt nobis Graeciae monumentis disciplinisque tradita, putarentur. Ii, qui studiose antiqua persequuntur claris & magnis viris commemorandis, jactare quidem poterunt Jannottum Manettum, Bartholomaeum Valorium, Petrum Pactium, Ugolinum Peruzzium, Mathaeum Palmierium, Pallantem Stroctium, Donatum Acciajolium aliosque, qui cum Graece luculenter scirent, & omni liberali & digna hominibus nobilibus doctrina essent eruditi, admirationem movebant ipsis, ad quos legabantur, Principibus. De Manetto quidem sic praedicabat Alphonsus Aragonius Rex, neminem se novisse, qui magis teneret artem dicendi, delectandi & permovendi audientium animos. Etsi autem

natura talem Cosmo mentem dedit, ut omnem virtutem omnemque doctrinam accipere posset, & traheretur ad cognitionis & scientiae cupiditatem, hac re tamen minime illorum, quos nominavimus, summorum virorum gloriam aequavit. Sed quia saepius ad laudem atque eloquentiam natura sine doctrina, quam sine natura valuit doctrina, habebatur & erat eloquentissimus, quanquam interdum dissimulabat hoc bonum, propterea quia prudentia hominibus semper grata est, lingua suspecta. Nisi modus adhibendus esset, possem multos alios & hujus, de qua scribimus, & superioris aetatis doctos viros commemorare, ex quo intellectu facile esset, viguisse Florentiae, ut et in aliis Italiae urbibus studia Graecarum litterarum omnisque humanitatis multos annos ante quam ex illa clade Constantinopolitana, & ad nos tanquam in tranquillitatis portum confugerint Demetrius Chalcondyles, Joannes Lascaris, Joannes Andronicus Callistus, aliique plures, qui apud Cosmum magno semper in honore fuerunt (125). Omnino quod ex animo excelso magnificoque quaeritur, promptum & paratum in illo erat, praesertim si id litteris incrementum esset allaturum. Praeter illam suam domesticam bibliothecam ad studiosorum commodum binas alias exaedificavit optimisque libris instruxit, alteram urbanam ad S. Marci, alteram suburbanam ad S. Bartholomaei. Quod vero illa pene tota corruit an. MCCCCLIII. quo tempo-

re magni Florentiae totaque in Etruria terrae motus facti sunt, ipsam non multo post instauravit renovavitque. Non est vero praetereundum, cum primum cogitationem suscepit hujus bibliothecae conficiendae, mandasse eumdem Thomae Calandrinio, quando Florentiae commorabatur, quemque ad Pontificatum Maximum evectum fuisse commemoravimus, ut scripto exponeret qua ratione ipsa esset instituenda atque ordinanda. Credibile est quidem Vaticanae bibliothecae institutorem, & callidum omnis generis librorum aestimatorem plane satisfecisse desiderio Cosmi. Hujus quoque studiis & munificentia factum est, ut multi codices, quos possederant Coluccius Salutatus, Ugolinus Peruzzius, & Nicolaus Niccolus, qui ad eos comparandos non Italiam modo, Germaniam, Angliam, Galliam, sed & Graeciam perlustraverat, in illa ipsa bibliotheca conderentur. Quod vero Niccolus horum itinerum caussa in aes alienum inciderat, hoc ejusdem heredes Cosmus liberavit. Porro nullus ferme erat, qui litterarum gratia in longinquis regionibus peregrinaretur, cui non subsidia pararet Cosmus, cujus rei ceteros inter optimus est testis ille antiquitatis pater (sic enim merito appellabatur) Kyriacus Anconitanus, qui quod ex Graecia, Asia, Aegypto atque Cilicia plurima in Italiam advexerit antiqua monumenta, ex iisque famam collegerit, hoc a se deberi in primis Cosmi liberalitati ac studiis palam

professus est. Quod beneficium Cosmus alio quoque cumulavit, cum eumdem de meliore nota Eugenio Pontifici commendasset. Quae si Regibus gloriosa sunt, quanto magis commemorabuntur in privato homine, qui pecuniam, auctoritatemque summam, quam ex sua industria atque virtute sibi pepererat, reddebat patriae & litteris!

Intelligebat Cosmus nihil tam conducere ad litterarum bonum quam tranquillitatem & otium, sed ea erat conditio temporum, ut quoties Reipublicae deerant externa bella, ipsa domesticis discordiis laceraretur. Cum iis conflictari, qui querebantur eorum rationem non haberi in mandandis magistratibus, omniaque paucorum libidine administrari, & pro salute patriae quotidie dimicare erat omnino Cosmo molestum. Ad eorum sedandas querimonias visum est illi revocari sortis beneficium: nam quando superiorum bellorum fluctibus Respublica jactabatur, non pro jure civitatis omnium sortes miscebantur ducebanturque, sed pauci deligebantur, ut judicio magis Cosmi, quam fortunae monitu creari magistratus viderentur. Nec defuerunt, qui turbulenta & temeraria consilia inirent de illius potentia labefactanda, ac palam dicerent, Rempublicam idcirco tot bellis afflictatam fuisse, quod illa aluit Cosmi ambitio & cupiditas omnia miscendi. Conjurarunt etiam de mutando civitatis statu Petrus Riccius, Alamannus Adimarius, et nothus quidam

ex

ex Nicolao Valorio genitus cognomine Botticellius, homines incredibili importunitate atque audacia, ſed hi dum alios quaerebant ſceleris ſocios detecti poenas legibus & judicio dederunt. Inter haec repentinus Jacobi Picininii in agrum Senenſem incurſus Florentinis timorem attulit. Augebat hunc ſuſpicio non ſine Alphonſi Regis voluntate & conſilio ab illo, quanquam esset ad omne facinus, ut fuerunt omnes Braccianae factionis duces, audaciſſimus, iterum turbatum iri Etruriam. Quod magnum collegerat exercitum, & plura Senenſium oppida ceperat, non ſolum Florentini cum iis copiis, quarum imperium dederant Simonettae, ſed & Veneti, Pontifex ac Inſubrium Dux cum illo conjunctis viribus dimicarunt, victumque coegerunt perfugium quaerere apud Neapolitanorum Regem. Neque hic, neque Veneti, neque ceteri Italiae Principes magnas moturi res videbantur, quod omnium mentes occupaverat Turcarum timor. Illud enim belli fulmen Mahometes, poſtquam an. MCCCCLIII., Byzantio terra marique expugnato, caeſoque Conſtantino poſtremo Graecorum Imperatore, antiquiſſimum eorum imperium funditus everterat, ad eripiendas Venetis, quas in Graecia, Illyrico & Dalmatia habebant poſſeſſiones, ad infirmandam Regis Neapolitanorum potentiam, & ad univerſae Italiae ſtatum convellendum aſpirare videbatur. Ejus vero cupiditas dilatandi imperii eo formidanda magis erat, quod multas naves

in omnem fere oram maritimam dimiſerat, quod abundabat pecunia & milite, quodque non deerant vel inter Chriſtianos Principes, qui ejus ſuperbiae & libidini facultatem & materiam dare videbantur. Reſpexit Catholicae Reipublicae periculum Nicolaus v. cujus tamen vitam Deus ad Apoſtolicae Sedis decus & gloriam non diu reſervavit. Mortuus enim eſt IX. Kal. Apriles an. MCCCCLV. & dolore animi confectus traditur ob captum a Turcis Byzantium. Qui ejus in locum ſuffectus eſt Calliſtus III. non ſegnior fuit ad hortandos Chriſtianos Principes, ut foedus jungerent adverſus communem hoſtem. Egit quoque cum Coſmo, ad quem Jacobum Raguſinum Archiepiſcopum miſit, quem magnae auctoritatis, magnique conſilii virum appellavit, ne Florentina Reſpublica, quae omnes ſuperabat divitiis, ſe a ceteris vinci liberalitate & ſtudio in rem Catholicam pateretur; & homo religioſiſſimus, a quo nemo unquam rem laude dignam deſideravit, ea reſpondit Summo Pontifici, quae declarabant inſignem ſui, ſuorumque omnium voluntatem.

Porro magnorum periculorum metus non modo ab apparatu bellorum, ſed etiam ab oſtentis inferebatur, quae iis temporibus, quibus ſumma erat phyſicarum rerum ignoratio, graviſſima ad ſignificationem futurorum malorum putabantur. Magnus in caelo apparuit Cometes, qui quadraginta quatuor diebus ita luxit, ut omnium in illum conjecti oculi eſſent; ſaevi

extitere turbines, a quibus multis locis labes facta est; Neapolitanum regnum terrae motibus conquassatum; imbres continui campis omnibus inundantes, animalium etiam repentina multitudo vastitatem effecerant. Pudet alia referre, quae proximam Christianae Reipublicae eversionem portendere putabantur, quod nimiam hominum credulitatem arguant. Ad tantum terrorem minuendum plurimum valuit victoria, quam Pannonii, Joanne Corvino duce, ad Albam Graecam de Turcis reportarunt, & licet per se magna erant, quae ii gesserant, praesertim si eorum non magnus numerus cum tanta multitudine hostium (hi enim centum quinquaginta millium numerum explere putabantur) conferretur, majora tamen memorabantur, ut de suis homines laudibus libenter praedicant. Ea propter omnia supplicationes ubique decernebantur, eminuitque semper Florentinorum pietas ac religio, Cosmo cunctis exemplo praeeunte. His temporibus cum fides tota Italia esset angustior, neque creditae Reipublicae pecuniae solverentur, Cosmus ad Patres detulit, ut iterum fierent aestimationes possessionum & rerum, & ex censu tributa, sicuti antea decretum fuisse commemoravimus, conferrentur. Hoc ad levandum populum & ad tuendam existimationem Reipublicae ipsius esse aptissimum existimavit; sed ejus rei caussa potentiorum querimonias sustinere debuit. Item ejus consilio coercita fuit Hebraeorum avaritia, & gravissimis

usuris liberati cives fuerunt. Quod vacua ab hoste & a bello otiosa erat Respublica, multa sane providere potuit, quae ad levandas publici aerarii angustias & ad mercatorum industriam juvandam mirifice conducebant. Nec auxilium suum frustra implorari patiebatur Cosmus, quotiescunque spes erat posse ab aliquo percipi uberes industriae fructus. Erat ei res rustica, ut temporibus illis, sane bene culta & fructuosa, sed modica, si illam conferes cum opibus, quas ex mensis, & ex permutandis pecuniis, & versuris faciendis habebat. Erunt fortasse, qui tam utili labori Cosmi nomen avaritiae imponant. Qui si reputaverint & quibus ille temporibus vixit, & quos in usus pecunias impendit, profecto existimabunt majus commodum ex negotiis illius, quam ex otio multorum Rempublicam cepisse. Qui dediti pravis cupidinibus aut ignaviam suam tenebrarum ac parietum custodiis tegunt, aut conviviis & omni privato luxu gloriam & gratiam quaerunt, non satis admirabuntur hominem, qui quae coloni sui arabant, quae procuratores exigebant, solvebant, navigabant, permutabant, omnia virtuti, modico victu cultuque contentus, parabat. Neque eos audiendos putamus, qui improbant aedificiorum magnificentiam. Illa enim civitatem ornant, familiarum dignitatem augent, & fovent artes, quae oblectant animos, religioni inserviunt & ad vitae usus sunt necessariae. Quapropter nihil videmur debere praetermit-

tere, quod pertineat ad declarandum quantum pecuniae, quantumque ſtudii in his rebus conſumpſerit Coſmus, quae & gratae & laude dignae fuerunt, ut facile intelligi poſſet tantam pecuniarum vim virum magnum & excelſum congeſſiſſe non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis.

Ille magni intereſſe ad laudem & decus civitatis exiſtimavit, ut quae Pater ejus Joannes inſtituerat ad amplificandam atque ornandam Laurentianam Baſilicam perficerentur. Illo vivo, a Mathaeo Dolphinio, qui praeerat Canonicorum collegio, aedificatum aliquid fuerat, ſed male adeo, ut magis poeniteret coepiſſe, quam liceret deſiſtere. Itaque Philippus Brunelleſchius architectorum ſuae aetatis facile princeps eidem Joanni auctor fuit, ut pecuniam ad aedem magnificentius extruendam decerneret, quod ſe velle omnino reſpondit. Jacta igitur illius fundamenta fuerunt anno MCCCCXXV. quadriennio ante quam ille e vita decederet. Sed lente ac paullatim, illo vivo, procedebatur, & intermiſſum etiam poſtea ad tredecim annos opus fuit. Demum hanc tarditatem & moram, quam multae res attulerunt, viſus eſt Coſmus quaſi reprehendere & ſubaccuſare, attributiſque ab eo XL uſque florenorum millibus, non templum modo, ſed & aedes, in quibus Canonici habitant, incredibili celeritate exaedificatae ſunt. Tale quidem templum evaſit, ut opinioni, quam omnes habebant de munificentia Coſmi

& de ingenio Brunellefchii, quos nil nifi magnificum delectabat, plane refponderit. Plura alia contulit Cofmus ad illius templi & collegii ornamentum & decus, quae fingula hoc loco commemorare minime neceffarium arbitramur (126). Poft id religiofus homo multa alia opera Deo dicata maxima pecunia facienda curavit. Eodem Brunellefchio architecto, ad radices Fefulani collis templum & coenobium, quod Regulares, ut appellantur, Canonici ad noftram ufque aetatem incoluere, a fundamentis erexit; & quod multi inter eos erant, qui mirifice colebant litteras, viro doctiffimo Matthaeo Bossio omnibus praeeunte, bibliothecam multorum fane nummorum iifdem donavit. Erant in ea ceteros inter codices fcripta hiftorica Sozomeni civis & canonici Piftorienfis, qui humaniores litteras Florentiae docuit, cujus eruditiffimi viri eo libentius mentionem fecimus, quod fuorum ftudiorum unum Cofmum fibi patronum adfcivifse videbatur. Tota haec librorum copia non multis ab hinc annis in Laurentianam bibliothecam translata eft. Nec mediocria fuerunt, quae Cofmus tribuit Dominicanae familiae hominibus, qui Florentiae funt ad S. Marci. Etenim coenobium ac bibliothecam eo in loco extruxit, picturis ornavit, ufus praefertim opera Angelici Fefulani non tam pingendi arte, quam vitae fanctitate illuftris, abfide templum auxit, & haec hortatore feciffe traditur Antonino Pieroctio,

antequam is Archiepiſcopus Florentinus crearetur, cui ſane plurimum Coſmus ipſe ac Florentini omnes tribuebant propter doctrinam & morum innocentiam. Aedificavit & monaſterium Florentinum ad S. Verdianae, coenobium & templum Feſulanum, quod S. Hieronymi dicitur, & prope Caſaggiolanum ſuum, quod eſt in Mucellano agro, media in ſilva excitavit templum & coenobium, quod Franciſcanis cum bibliotheca attribuit. Sacellis atque aris, omnique ſacrae ſupellectilis genere exornavit aedes B. Virginis ab Angelo Salutatae, S. Crucis, S. Miniatis atque Angelorum. Hieroſolymis, quo noſtri homines exciperentur, qui eo religionis caussa accederent, xenodocheum ſuis ſumptibus aedificavit, certo aſſignato agro, ex cujus vectigalibus, quae ad illos alendos neceſſaria eſſent, ſuppeditarentur. Saluberrimam aquam Aſſiſium deduxit, ut incolarum & religioſorum peregrinatorum commodo inſerviret; acceſſionem adjunxit Franciſcanorum coenobio, & viam ſtravit, quae ducit ab aede S. Mariae Angelorum ad ipſam urbem. Supra commemoravimus quae, Venetiis dum erat, Benedictinis monachis conceſſit, et ex litteris Franciſci Barbari conjici poteſt (127) quaedam etiam Carthuſianis coenobitis ipſum largitum fuiſſe. Teſtatur Ambroſius Camaldulenſis ſingularia fuiſſe beneficia, quae Coſmus omni tempore contulit ſuis monachis, ſolitus nihil denegare quod dono dignum erat. Atque

haec religionis ergo, in quibus, quo minus gloriam quaerebat, eo magis consequebatur. Quanquam caverit semper Cosmus, ne extra modum sumptu & magnificentia prodiret, quo in genere multum mali est etiam in exemplo, quod studiose plerique facta Principum imitentur, cum tamen domum in via, quae dicitur Lata, vellet aedificare, curam dignitatis adhibendam putavit. Non ex domo, ut ait Cicero, dignitas tota quaerenda est, sed etiam dignitas domo ornanda; & sane multis summis viris honori fuisse accepimus, vel quando ii erant mores Romanorum, ut non divitiis & sumptibus, sed probitate & industria inter se contenderent, quod praeclaram aedificassent. Binos hac in re consuluit Cosmus magni nominis architectos Brunelleschium & Michelottium. Hic dignitatis commoditatisque rationem habuit, ille laxitatis, quod in domum clarissimi civis hospites multi recipiendi essent, & admittenda hominum cujusque generis multitudo. Tum autem ab amicis exquirere coepit Cosmus quam descriptionem ipsi praetulissent, & quod multi inter eos fuerunt, qui censuere regiam magis quam privatam domum descripsisse Brunelleschium, & illam in libera civitate maximam invidiam habituram, deliberavit adhibere modum in ipsa magnificentia, ut hanc ad communem usum cultumque vitae referre videretur. Talis tamen domus fuit, quae an. MCCCCXL. absoluta est, qualem hominis honorati & prin-

principis decuit esse tum ad speciem & dignitatem, tum ad commodum; & ex ea Michelottius, quamvis quaedam peccavit, magnam laudem consecutus est. Minime patienter tulit Brunelleschius quod hic sibi praelatus fuerit, & iracunde rabioseque, quam fecerat, descriptionem aedificii discidisse dicitur. Haec domus, quam nunc Riccardii possident, a praetereuntibus sic inspicitur tanquam sacrarium aliquod, in quo musae omnes, omnesque liberales artes a Cosmo ejusque liberis & nepotibus munificentissime cultae habitarunt. Ornabant has ipsas aedes librorum copia (128), vasa magnifice & pretiose caelata, gemmae, lapides affabre incisi (129), antiquitatis monumenta, quorum studiosissimus erat Cosmus, quaeque undique conquisierat, statuae, opera anaglyptica, tabulae & multa, quae artifices peritissimi pingendi, fingendi scalpendique, quorum tum plurimi Florentiae erant, elaboraverant. In villis etiam magnificus & elegans videri voluit Cosmus, sic ut qui virtutem civis mediocritate quadam metirentur, ei, ut olim Lucullo Romani, objicerent horum aedificiorum amplitudinem. Casaggiolanum, Careggianum, Trebbianum & Fesulanum a fundamentis excitavit, & quod ea erant tempora turbulenta atque periculosa, ut tute ac tranquille in iis habitare posset, ipsa turribus munivit. Commodabat haec interdum amicis, praesertim si ex iis essent, qui otium quaerebant, ut liberius litteris va-

carent, quod de se ipso Marsilius Ficinius testatus est.

Atque in his extruendis aedificiis Cosmus praesertim usus est opera Michelottii. Amabat hominem carumque habebat non modo propter ejus ingenium (omnium enim judicio in architectandi arte neminem, nisi Brunelleschium, superiorem habebat) sed etiam propter optimam & spectatam fidem. Quando in exilium ille pulsus est, habuit calamitatis socium Michelottium, qui ajebat sibi illam caussam doloris & timoris & periculi communem esse. Curavit Cosmus, ut ejus ingenium noscerent Veneti & probarent, & is celeriter ad multa aedificia adhiberi est coeptus. Quae quod ei famam confecere, idem sibi evenisse, subridens ajebat, quod Cosmo, qui licet princeps pace belloque prius quam exulatum iret, clarior tamen in exilio fuit, vel honoribus, quos accepit, vel desiderio patriae, vel felicitate, qua in illam restitutus est. Auctor est Philaretes Cosmum usum etiam fuisse Michelottii opera in augendis ornandisque aedibus, quae erant Mediolani, quasque dono acceperat a Francisco Sfortia, cum honorificentissimo decreto ipse ejusque liberi in Mediolanensem civitatem adsciti fuissent (130). Ut sibi gratissimum fuisse donum declararet, magnos sumptus in eas fecit, & Vincentius Zoppa in iisdem satis belle pinxisse dicitur multas tabulas, quae exhibebant facta Trajani aliorumque Caesarum, & in quibus erant imagines multorum virorum belli & pacis

artibus illustrium. Illorum in numero primam posuit Michelottius imaginem Cosmi, & ipsam per se pinxit, quamvis hac arte non admodum valeret. Distinguebant vero ornamenta ex marmore & ligno facta aut Falco, aut Adamas, qui ipsum Cosmum signabant. Quanquam hic viveret conjunctissime cum Michelottio, eique multum tribueret, magis tamen suspiciebat Brunelleschium (131), & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum ad magnificis operibus exornandam urbem copula. Omnino fatebatur Cosmus hunc a se majorem architectum cognitum, quam quemquam eorum quos vidisset, aut legisset, tantaque in constituendis ornandisque aedificiis prudentia fuisse, ut qui ejus vestigia minime persequerentur, necesse esset eos recidere in easdem tenebras, in quibus ad illa usque tempora Architecti omnes misere jacuisse videbantur. Fortasse illum poenituit, quod & a Georgio Vasario traditum est, se minime illius consilium secutum esse in sua aedificanda urbana domo, praesertim cum sibi adeo satisfecisset in Laurentiana Basilica, & in S. Bartholomaei aede & coenobio, ut nihil melius quaereret. Is, qui vivo semper tribuerat officia vel in mediocritate fortunae, vel in obtrectatione invidiae, mortuum monumento honorandum curavit, quod est in principe Florentina Ecclesia, quae ab illo majus suum

ornamentum (quid enim nobilius atque elegantius ejusdem tholo non dicam fieri, sed ne cogitari quidem unquam potuit?) acceperat. Multi sunt alii architecti, quorum memoriam non modo illa aetas, sed etiam consequentes exceperunt, qui a Cosmo honorati atque adhibiti fuere; quodque eos hortabatur, ut antiquorum bene inventis obtemperarent, & ex optimis naturae principiis & veritatis exemplis praecepta peterent, de nobilissima utilissimaque arte optime illum meritum fuisse judicabimus. Nec minus illi debuit Pictura, quae per Florentinos artifices illius cohortationibus atque beneficiis maxime excitatos ad novam, ut ita dicam, vitam revocata fuit. Illorum princeps Masaccius, quem non imitari puduit vel ipsum Raphaelem Urbinatem, et Michaelem Angelum Bonarrotium, ut Cosmum ab exilio revocatum audivit, Roma Florentiam rediit, hancque nobilissimis picturis ornavit. Non satis tamen illae celebratae fuerunt, nisi quando mors extinxit invidiam, de quo cum quereretur Cosmus cum Brunellesschio, videbatur misereri magnorum virorum fortunam, quod eos, velut umbra corpus, semper comitetur invidia. Ad Masaccium proximus accedebat Philippus Lippius, sed longo intervallo, tamen proximus. Qui sine illius comparatione hujus opera spectat, satis magna dicit: non parum elegans in figuris, satis uber in reperiendis & solutus in explicandis historiis, ut temporibus illis, peritus pulchre effin-

gendi omnes corporis humani partes, bene etiam colorabat; tam bonus denique pictor erat, ut illius aetatis homines nescirent quid ei addi posset. Hunc amicissime semper amplexus est Cosmus, plurimi fecit, atque saepissime exercuit. Quod erat levitatibus amatoriis deditissimus, quibus ut indulgeret, interdum quod promiserat, minime praestabat, Cosmus eum aliquando in celsissimam domus suae cellam conclusit; sed cum vidisset minus eum affabre pingere, quoties praecidebatur ipsi ista licentia libertasque vivendi, eamque ut recuperaret, magnum adiisse vitae periculum (ex linteo enim scalis factis, e superiore aedium parte noctu descendit) non amplius vi, sed blanditiis & donis dissolutum hominem ad pingendum invitavit. Quod ipse praesertim excellebat in parvis figuris exprimendis, ex multis elegantissimis hujus generis tabulis quasdam Cosmus delegit, quas Eugenio IV. dono daret. Accepit ille libentissime munus, & artifici multa signa amoris dedit. Factum est etiam auctoritate & testimonio Cosmi, ut ipse Spoletum vocaretur ad pingendum sacellum B. V. dicatum in principe Aede, qua in urbe vitam finivit, fuitque suspicio ei venenum dedisse propinquos mulieris cujusdam, quam perdite amabat. Cum hoc percrebuisset fovere Cosmum omnes praeclaros artifices, qui horum operam expetebant, absentes Principes cum illo sic agebant, ut omnes intelligerent ab illius judicio & consilio pendere multorum

famam atque fortunam; ob eamque caussam omnes fere se ipsos illi penitus dediderunt, quos non solum liberaliter adhibebat, sed optimum quemque hospitio atque amicitia sibi copulabat.

Perpauci tum egregie sculpebant. Haec ars ad pristinae elegantiae spem revixisse visa est opera Donatelli, qui sive statuas, sive anaglypta faceret, ea erat conformatio partium omnium, is motus, ea elegantia, ea compositio, ut nihil iis deesse tum judicaretur. Idque eo mirabilius erat, quod sero allata fuerunt Florentiam antiqua quaedam monumenta, quae ipse ceterique artifices imitarentur. Testatur Vasarius hoc curasse Cosmum, ipso Donatello auctore, qui quae tempus & barbaries ab iis abstulerant, restituit. Tum intelligere homines coeperunt egere se hac norma & regula; non satis esse naturam imitari; majus aliquid esse in arte, quod tantam habet pulcritudinem, ut nihil simile in natura ipsa inveniatur; fuisse Graecos sculptores hujus perfectionis & auctores & magistros; & ita anaglypta elaboranda, ut quemadmodum sonorum varia compositio harmonias efficit plures, sic multiplex figurarum dispositio serviat varietati atque suavitati. Quod lente & per gradus quosdam ad id pervenire homines solent, quod absolutum sit omnibus suis numeris & partibus, quamvis aetatem Cosmi multi praestantissimi architecti, pictores & sculptores illustrem fecerint, defuit iis tamen ille lepor, illa venu-

ſtas, illa charis', illud ultimum ac perfectum, quod tantopere in conſequentis faeculi artificibus admirati ſumus. Hic gradus fuiſſe ſecundus videtur eorum, qui ſtudium liberalium artium, quae ad graphicen pertinent, longo intervallo intermiſſum revocarunt. Sed ad Donatellum revertor, in quo cum Coſmus ſibi videretur videre inſignem ſpeciem quaſi reviviſcentis ſculpturae, multum ipſum adhibuit tum ad Laurentianum templum, tum ad domum ſuam exornandam. Diligentes ſunt deſcriptores illius operum Vaſarius, Migliorius, Borghinius aliique plures, qui Coſmo etiam laudatore et teſte uſi ſunt, ut tanti ſculptoris excellentiam magis magiſque comprobarent. Cum ad ſummam ſenectutem perveniſſet, & paralyſi impediretur ab arte, quam profitebatur, exercenda, & pecuniae eſſet egentiſſimus (hanc enim ſemper contempſerat, omnia cum amicis & diſcipulis habens communia) ſuſtentabatur liberalitate Coſmi, qui et moriens cariſſimum virum Petro Filio commendavit. Donatus ille praedio, unde panem & vinum haberet (his enim verbis uſus Petrus fuiſſe dicitur) illud anno poſt reddidit patrono ſuo, quod ajebat talibus rebus carere minus ſibi moleſtum eſſe. Sed non propterea Petrus illum egere ſivit, cujus liberalitatis tanta erat commendatio, ut Patrem aequare putaretur. Par, aut fortaſſe ſuperior erat Donatello ille Laurentius Ghibertus, qui affabre adeo tantoque artificio aeneas templi

S. Joannis portas fecit, ut superorum sede illas dignas esse judicaverit Bonarrotius, & hic quoque a Cosmo liberaliter atque honorifice tractatus, multisque in rebus adhibitus fuit. Cum is e Casentino in Florentinam aedem Angelorum intulisset corpora diu neglecta Sanctorum Martyrum Proti, Hyacinthi & Nemesii aereos loculos per Ghibertum faciendos curavit; atque hoc unum exempli caussa e multis selegimus, quod non judicium modo & liberalitatem, sed etiam religionem Cosmi declarat. Cum ille multorum artificum opera contemplabatur, satis intelligebat quae dura essent, quae molliora, quae ad veritatem adducta essent, quae ab illa declinarent; & cum in sculptorem incidisset, qui gaudere se dicebat, quod imitatus esset antiquum Marsiae signum, dum Christum fingebat; *utinam*, respondit, *non ossa solum, sed etiam sanguinem*. His artibus Cosmus non modo opinionem vicit omnium, quae de ejus ingenio liberalitateque erat, sed etiam gloriam superiorum; idque eo fuit mirabilius, quod cum ejus vita perpetuis fluctibus jactata fuisset, nunquam tamen neglexit studium liberalium artium, quae tantummodo otiosorum hominum pabulum esse solent. Quapropter haec vere scripta a Paullo Jovio fuisse putamus: *Nunquam eum institutae liberalitatis poenituit; nullus unquam aedificandi sumptus eum deterruit, nullus unquam vel adversus fortunis ejus casus popularis beneficentiae cursum interrupit. Constat*

ex

ex adverſariis rationum codicibus, quos ipſi vidimus, Coſmum ſupra quadraginta myriades aureorum nummum in privata & publica aedificia contuliſſe: piae vero aut occultae largitionis ſumptum myriadum decem ſummam exceſſiſſe. Sic cum Coſmus non deſiſteret quibuſcumque rebus poſſet patriam juvare & ornare, interdum etiam ejus nomine munera ſummo artificio elaborata mittebat Regibus & Dynaſtis, quae indicabant ſtudium elegantiae non eſſe commune Italiae, ſed proprium Florentinorum. Itaque praedicabat mirari ſe, non pernicioſorum civium numero eos haberi, qui nullam aliam laudem ac gloriam niſi in armis quaerebant, quique artes, quas ignorabant, inertes illiberaleſque vocabant. Et ſi quondam Romanis glorioſum fuit ab aratro vocare homines, qui ſummos magiſtratus gererent, non inglorium fuiſſe Florentinis arbitrabimur, hos ipſos interdum mandaſſe iis, qui vitam in officinis contriverant.

Quod nonnulli erant, qui aegre ferebant ſe ingenio, divitiis, auctoritate atque amore populi a Coſmo ſuperari, in Republica reſidere ſemper aliqua videbatur conjuratorum manus. Huic facile reſiſtere ille poterat, ſed cum longiſſime reſpiceret ſpatium futuri temporis, neque in animo Petri Filii magnum aliquid & robuſtum eſſe videret, unde ille familiae potentiam confirmare, aut ubi lapſa fuiſſet, ad priſtinum ſtatum revocare poſſet, non levi cruciatu timoris angebatur.

Magnam ſpem collocaverat in Joannis virtute, quae non modo ſibi honori, ſed etiam uſui Reipublicae eſſe potuiſſet, ſed cum illius immatura mors, ineunte Novembri an. MCCCCLXIII. accidiſſet (132), neque ullos ex ſe liberos reliquiſſet (unicus enim, quem ſuſceperat Coſmi nomine, ſeptennis an. MCCCCLII. XV. Kal. Decembris obierat (133)), exclamaſſe dicitur: *o falſas ſpes! o nimis lata domus tam modicae familiae!* Tum enim minime divinare poterat qualis futurus eſſet Laurentius nepos, etſi magna indoles virtutis & ingenii in illo appareret. Sed quia ab hominibus doctis acceperat, nullum eſſe tam grave malum, quod patientia & exercitationes animi levare non poſſint, propterea & otio fruebatur, non illo quidem, quo debebat is, qui pepeiſſet otium patriae, & illa perſequebatur ſtudia, quae familiae & civitatis decus conſervarent. Et ſi a coetu hominum frequentiaque interdum, tanquam in portum, ſe in ſolitudinem recipiebat, minime tamen ceſſabat de Republica cogitare, ut omnia, quae illi conducebant, curare, non modo ſapientiae, ſed etiam felicitatis diceret ſibi videri.

Aegre ferebant Florentini retineri ab Alphonſo Aragonio Caſtilionem Peſcariae tanquam pignus praeteritarum injuriarum, & aegrius etiam ferebant oppidani ſe crudeliter tractari a regiis militibus ibi in praeſidio collocatis, quare, impetu in eos facto, fugere coegerunt, ſeque Reipublicae dediderunt. Coſmus in

id omni cura intentus, ne ulla daretur Regi caussa novi movendi belli, censuit ad ipsum mittendas litteras, quibus certior fieret placere Reipublicae oppidum illius nomine retineri. Id gratum acceptumque habuit Alphonsus, confirmavitque se propensissima voluntate esse ad bene de Florentinis merendum, pacemque cum iis servandam. Hos enim in tali tempore offensos habere nolebat, cum in spem venisset expugnandae Genuae, expellendique ex ea Fregosios, specie Adornios in pristinam auctoritatem restituendi. Petrus Fregosius, qui in ea dominabatur, cum se parem tanto hosti minime fore intelligeret, legatum misit ad Carolum vii. Gallorum Regem, orans ut se in fidem, & urbem in potestatem suam reciperet: ni propere venisset, hanc sub hostium imperium casuram. Carolus rem Genuensem sibi curae fore pollicitus, misit eo Joannem Andegavensem, qui, occupata urbis possessione, id etiam sperare ac moliri videbatur, ut paterna jura in Neapolitanum regnum tueretur. Tum Alphonsum vehementer poenituit, se Genuensium rerum caussa formidandum hostem in Italiam advocasse, & in hac poenitentia diem obiit supremum. In hoc viro magna vis animi ingeniique fuit; fortis erat ad pericula, rei militaris peritissimus, idem, quod difficillimum est, cautus & prudens (nam providentia timorem, audacia temeritatem adferre plerumque solet) ad simulanda negotia callidus, amicitia facilis,

multarum rerum ac maxime pecuniae largitor, atque illi feliciſſimo omnium in acquirendo ampliſſimo regno nunquam ſuper induſtriam fortuna fuit, multique dubitavere fortior, an felicior eſſet. Simultates nimio plures & exercuerunt eum, & ipſe exercuit eas, nec facile dixeris, utrum eum magis preſſerint interni externique hoſtes, an ille agitaverit eos. Nec ſenectus quidem, quae frangit omnia, robur ejus corporis animique imminuit. Idem non minor in pace, quam in bello fuit. Amabat litteras & praeclara ingenia, delectabatur publica magnificentia, ut Romanos ipſos apparatu ſpectaculorum aequare putaretur; ſingulari quamvis caritate eſſet in ſuos, nunquam tamen in eorum obitu, ut nec in ceteris rebus aſperis, perturbatus eſt; omnino talis erat, ut nulla ars neque publicae, neque privatae rei bene gerendae illi deeſſe videretur. Illius filius & heres Ferdinandus cum praevideret fore, ut in maximis turbinibus ac fluctibus regni navem gubernaret, declaravit Florentinis nunquam ſe paterni foederis religionem violaturum. Multum is timebat a Calliſto Summo Pontifice, qui cum inimiciſſimo ſemper animo fuiſſet in Alphonſum Regem, filium ex juſtis nuptiis minime natum deturbare regni poſſeſſione volebat, ſpecie jus Sedis Apoſtolicae perſequendi. Sed mors illius a Republica conatus avertit, atque cupiditatem extinxit aliena ruina fortunam fratris filii amplificandi. Successit in illius locum Pii II. nomine

Aeneas Sylvius Piccolomineus Senensis, quem natura & litterae ad pacem humanitatemque formaverant. Hic & aequum & utile judicavit si Ferdinandum in regni possessione confirmasset, quod non ipse modo submisse, sed & Franciscus Sfortia, atque Cosmus vehementissime postularunt. Sciebant enim hi quantum interesset non mutari statum Italiae, neque plus aequo augeri potentiam eorum, qui in illa dominabantur; & qui de hujus, ut ita dicam, politicae aequilibritatis utilitate scripsere, ejus non solum praecipuos, sed & primos auctores & magistros Cosmum & Laurentium Mediceos facile agnoscunt. Ut universus hic mundus omnibus partibus inter se congruentibus, aequaliterque distributis cohaeret ac nititur, sic in Imperiis aequabilis tributio esse deberet virium ac voluntatum, quarum conspiratione summi rectores se se mutuo adversus eos, qui dum nimia concupiscunt, aequitatis fines transire non dubitant, defendere possent.

Pontifex, rebus Italicis compositis, omnia sua studia contulit ad inflammandos Christianos Principes, ut conjunctis animis ac viribus obsisterent atque occurrerent audacissimis Turcarum consiliis. Ea propter Mantuam cogitavit, quo conventuros multos eorum, aut saltem legatos suos missuros sperabat, ut deliberarent de ratione belli administrandi. Ubi nunciatum est illum per Etruriam iter facturum, venerunt Florentiam Arimini, Fori Livii & Carpi Domini, Urbi-

ni Comitis Frater, & Joannes Galeatius Sfortia, qui major natu erat liberorum Francifci Ducis. Hic in domo habitavit Cofmi, qui nullum reliquit officium, nullique pepercit fumptui, ut tantum hofpitem honoraret, & cum eo iifdem vinculis, quibus cum Patre erat colligatus, adftringeretur. Quod nihil apud Cofmum viderit nifi lautum, elegans, fplendidum & exquifitum, admiratione obftupefactus ab illo difceffiffe narratur. Fecit & Refpublica ludos apparatiffimos, ut nunquam fumptuofiores antea feciffe conftaret. Atque non minus liberale hofpitium fuit, quod Pontifici ceterisque Principibus paravit. Quae quidem valebant non modo ad ftudia eorum, quos honorabat, acquirenda, fed etiam ad gloriam adipifcendam, fic ut Florentini confuetudine beneficentiae paratiores, & tanquam exercitatiores ad bene de multis promerendum effe viderentur. Qui effufiones pecuniarum non admirantur in apparandis fpectaculis, quibus ii deliniri poffe putarunt Galeatium florentem aetate, fortuna & opibus, & nil probant, nifi quod ad ufum Reipublicae pertinet, laudabunt profecto noftrorum prudentiam, qui fructum divitiarum putarunt non modo talium fumptuum facultatem, quando dignitas Reipublicae id exigere videbatur, fed etiam illorum meliorum, quibus civium commodis, & horum utilitati falutique confulebant. Ex his commemorare lubet quos decreverunt, ut navigabilis effet Arnus ad

comportanda ex mari, quae usui essent civitati, quae res magna sane & ardua, frustra aliis temporibus tentata, non modo suadente, sed etiam gubernante Cosmo cum aliis primariis civibus, ad exitum adducta fuit. Extant in tabulario Mediceo litterae cujusdam Gabrielis de Poetis Bononiensis datae an. MCCCCLVIII. ad Joannem ejusdem Filium, ex quibus apparet eum consiliarium gloriosissimi operis fuisse, rationemque consilii sui scripto exposuisse. Haec sane erant permagna ad laetitiam Cosmi, qui in eam benignitatis consuetudinem jam venerat, ut illum diem se amisisse putaret, quo non serviret patriae commodis.

Haec praesertim visa est implorare atque efflagitare auxilium Cosmi tum cum a Joanne Andegavensi, atque a Ferdinando Aragonio, inter quos magnum & crudele bellum fore judicabatur, legati Florentiam missi sunt subsidia pecuniae petentes. Fit Senatus consultum, ut respiciatur gratia Gallorum, & Joanni quotannis ad belli sumptus sustinendos octuaginta florenorum millia solvantur. Cosmus errorem illorum, qui ita putarunt, libere coarguit, & multis argumentis probavit nil nisi de Francisci Sfortiae sententia agendum, consulendos etiam Venetos, & quae dixit & fecit tanti fuerunt, ut abrogaretur decretum, quod Reipublicae profecto periculosum futurum fuisset. Responsum itaque Legatis fuit, ut eam pacem, qua fruebatur Respublica, conservare ipsam paterentur; huic

ſemper fuiſſe propoſitum, ne ſe immiſceret Neapolitanis bellis, atque tribuerent publici aerarii anguſtiis recuſationem pecuniae. In hoc Joannes redarguit inconſtantiam Florentinorum, Ferdinandus vero infidelitatem, quas accuſationes ut ab ſe removerent, multis ſcriptis probarunt, ſe id facere, quod erat aequum, & Reipublicae ac totius Italiae rationibus accommodatiſſimum. Satis hac re Senatus declaravit plus apud ſe valere unius Coſmi, quam ceterorum vocem & voluntatem. Quo tamen non frangebantur animi inimicorum ejus, ſed admonebantur, ut majores pararent neceſſitudines, quibus cogi poſſent magiſtratus id probare, quod ipſis placuiſſet. Hi tanquam artifices improbi opus quaerebant, qui & ſemper aegri aliquid eſſe in Republica affirmabant, ut ad ejus curationem adhiberentur. Ex his mulctati exilio fuerunt Hieronymns Machiavellius, Antonius Barbadorius, & Carolus Benitius, qui nimis multa movere tentaverant, aliique, quibus minime audacia defuerat calumniandi Coſmum, pecunia poenas luerunt. Atque harum animadverſionum ſuaſor & auctor fuit Lucas Pittius, quando is ſummum magiſtratum gerebat. Homo ſane erat callidus & audax, ſimulavitque tum ſe ſtudioſum eſſe Coſmi ad captandam populi benevolentiam. Novum illum induiſſe ingenium dixiſſes; nam antea extiterat Cosmi laudum invidus adeo, ut hac de cauſſa ſubierit interdum iracundiam populi; & quaſi ab illo ſe ulla in re ſuperari

rari

rari nollet, domum ejusmodi aedificaverat, quae magnificentia regiam aequabat. His aliisque artibus effecit, ut nullus ei honos deesset, neque ulla hoc tempore res gereretur publica, de qua prius decerneretur, quam Pittii sententia cognita. Ad id plurimi illum patronum unum sibi adoptabant, donis etiam ejusdem studia emebant, & quae in liberis praesertim civitatibus honorificentissima putantur, salutari, appeti, decedi, assurgi, deduci, reduci, consuli, sic ei tribuebantur, ut in republica rex esse videretur. Quo artes spectarent Pittii haud poterat ignorare Cosmus, & cum recordabatur ex truci saevoque insectatore plebis repente omnis aurae popularis mirificum captatorem illum evasisse, praesentiebat quae idem in posterum esset tentaturus. Quem gereret animum indicabat etiam emblema, quo ipse utebatur. Tormentum erat bellicum igneam a se pilam projciens, quae quod pertinebat ad stemma Mediceorum, quam hi vim & fortunam aliquando experiri debuissent haud dubie emblemate illo Pittius declarabat. Nihilo tamen minus quod periculosum erat nimis aperte obviam ire Cosmi potentiae, cum illo sic agebat, ut ficti solent amici. Exspectandum enim tempus arbitrabatur dum homo, qui senex jam factus erat, & qui stomachi & urinae morbis coeperat tentari, & qui saepe podagrae doloribus ardebat, ex vita migraret. Quem postea exitum foeda & perniciosa ejus consilia habuerunt, in Lau-

rentii vita, ad quam spectant, persecuti sumus, ex qua cognosci poterit fortunam ac prudentiam non parem in Pittio fuisse ambitioni animoque.

His rebus permotus Cosmus vigilanter se tuebatur, idemque praestabat, ut esset bonorum conspiratio atque consensus ad defendendam libertatem. Id vero non poterat non vehementer dolere, quod quando non habebant Florentini externos hostes, quibuscum dimicarent, novarum rerum caussas quaerentes facile intestinas atque domesticas concitarent discordias. Itaque qui ei dant culpae, quod interdum visus sit alere bella, propterea quia id conducebat ad potentiam suam, iidem fateantur necesse est, hac re maxime ipsum consuluisse patriae incolumitati & gloriae. Sed nihil in liberis civitatibus tam est commune quam invidiae, odia, dissensiones, atque ob eas non modo malorum, sed & benemerentium civium expulsiones, calamitates, fugae, rursusque secundae res, honores, imperia ac victoriae de inimicis. Quapropter is prudens dicendus est, qui sine publicae rei detrimento hominum studia ad utilitates suas allicere atque excitare potuit, atque cum multum diuque vixerit, nunquam neque hominibus, neque perturbationi animi, neque fortunae succumbens, mirificos attulit fructus auctoritate, gratia, consilio, gloriaque semper claruit bene gestae Reipublicae. Quanta constantia restitit iis, quorum sententia inclinabat ad subsidia ferenda Ferdinando Aragonio,

qui ea saepe vehementissime petiit, cum multa adversa ei accidissent in bello, quod per quadriennium cum Joanne Andegavensi sustinere coactus fuit? Quanquam inde magnam Regis in se suosque omnes concitari offensionem intelligeret Cosmus, quia e Republica magis esse putabat non irritari Gallos, non dubitavit dicere illa, quae quondam Appius Claudius senex Ennianis versibus dixisse fertur:

Quo vobis mentes, rectae quae stare solebant
Antehac, dementi se se flexere ruina?

Horum, aliorumque hujusmodi benefactorum recordatio, & conscientia bene actae vitae sane jucundissimae Cosmo erant; & cum ex eo quaereretur quamdiu vellet esse in vita: *tamdiu*, inquit, *dum ea, quae animo & mente concepi ad augendam Rempublicam & hoc imperium, ad exitum adducere possim.* Quo sane dicto innuebat maxime desiderium, quod semper aluerat, subigendi Lucenses, cujus obtinendi quod spem fefellerat Franciscus Sfortia (promiserat enim, compositis Insubrium rebus, se primo quoque tempore in illam expeditionem exercitum ducturum) saepe ille queri auditus est, beneficia se maxima in ingrato homine collocasse (134) quae minime continere nimium cupidi animi angustiae possent. Sed erant per se magna cetera, quae gesserat Cosmus, nec facile invenies privatum

hominem, qui aut fortunae indulgentia, aut ſtudiis ſuorum, aut propria virtute tantum ſibi gloriae ac nominis pepererit.

Nec vero ille in luce modo atque in oculis civium magnus, ſed intus domique praeſtantior. Qui ſermones! quae praecepta! quanta rerum publicarum notitia! Omnia memoria tenebat, non domeſtica ſolum, ſed etiam externa bella, & de inſtantibus rebus veriſſime judicabat, & de futuris callidissime conjiciebat. Cujus ſermone ita tum cupide multi boni cives fruebantur, quaſi divinarent, illo extincto, fore neminem, unde diſcerent. Nihil ſane admirabilius quam quommodo ille extremam aetatem egit. Multos beneficiis ſingularibus placavit, in quibus aliquas in ſe reſidere ſimultatis reliquias ſentiebat. Effecit ut temeritatis ſuae poenituerit vel illum ferocem hominem Franciſcum Philelphum, cujus filius Jo. Marius Latina poeſi clariſſimus carmen de Coſmi laudibus compoſuit, quod *Coſmias* inſcripſit & in duos libros diſtribuit. Ex hoc apparet Franciſcum ſtimulaſſe filium, ut ſummae ſuae aſperitatis ac licentiae (multis enim millibus verſuum in Coſmum alioſque Mediceos debacchatus fuerat) odium deprecaretur, ſibique illum reconciliaret. Ait enim in initio operis (135).

. . . . . . Solus ſtimulante tot unus
Inter eos vates, quos gentis fama Latinae

Evehit in coelum, priscorum nomine dignus
Franciscus Graiique decus, Latiique . . . . .
Nominis, hic vates inter rapiente tot unus
Tisiphone in Cosmon laesus furialibus hydris
Scripsit, & in Divum labem commisit Averni,
Sive fuit ratio pungentis corda doloris,
Sive & amicitia, ductis & honore Camoenis,
Quorum magna fuit quondam res gesta Senatus.
Quem quum saepe mihi laeter statuisse parentem
Fata virum, cui secla parem non ulla dederunt,
Tam doleo Cosmi luctatum laudibus olim.
Nunc meliore animo, graviore & singula sensu
Corrigit, inque suum recipit sua prima tumultum.
Quae si abolere queam nihil est, quo laetior esse
Mens valeat, ne forte viro, cui quisque Deorum
Tradidit insignis manifesto numine laudes,
Atque duae fovere Deae, nocuisse Philelphus
Ore queat, calamoque truci, cui nulla sub orbe
Est labes tribuenda viro, si Cosman honore
Adficeret &c.

Fuerunt alii asperi procul dubio animi, & linguae acerbae & immodice liberae, qui quod a laedendo Cosmo praemia speraverant, minimeque obtinuerant, repente commutati sunt, ut mansuetudo animi ac verecundia asperitatem consecutae fuisse viderentur. Quae vero faciebat Cosmus vel ad placandos

inimicos, vel ad comparandos retinendosque amicos non solum humanitati, sed etiam religioni tribuebat. Hanc enim semper, sed praesertim ingravescente aetate, sancte ac pie coluit. Ea propter saepe erat cum hominibus, quos vitae innocentia ac sanctitas commendabat, ut eorum sermonibus & exemplo fieret melior. Cum Timotheo Maffeio Veronensi, qui erat e Canonicis Regularibus, ut loquuntur, unus, idemque sacra eloquentia celebratissimus, quotannis complures dies in Fesulano S. Matthaei coenobio ita versabatur, ut nulla nisi divinarum rerum cura tangi videretur. Secedebat etiam interdum in S. Marci coenobium, quod tum multi & morati & docti homines decorabant. Nihil non his concedebat Cosmus; negligebat vero desidiosos, clamosos, leves, superciliosos, qui sordida veste obtegunt dissolutos mores, aut fictam vendunt sanctimoniam.

Liberalium artium & disciplinarum studia, quae vel ab adolescentia coluerat Cosmus, quaeque animo ipsum retinuisse diximus iis etiam turbulentis temporibus, quibus sui atque patriae incolumitati prospicere coactus fuerat, pacatioribus sic fovit, ut levationem aegritudinum, & curarum requiem ab iis peteret. Recipiebat ad epulas illustriores artifices & sapientiae doctores, & saepe versabatur in Careggiano cum Platonicis suis, beatum cum Platone illum appellans, cui etiam in senectute contigerit, ut sapien-

tiam, veraſque opiniones aſſequi poſſet. Ex iis, qui tum & poſtea fuerunt, laudantur maxime a Marſilio Ficinio Michael Mercatus, Antonius Caniſianius, Joannes Cavalcantius, Matthaeus Corſinius, Antonius Seraphicus, Ločterius Neronius, Peregrinus & Antonius Allii, Bartholomaeus & Franciſcus Vallorii, Bernardus Nutius, Baccius Ugolinius, Bernardus & Nicolaus Michelottii, Laurentius Lippius & Cherubinus Quarqualius. Feſtiva acroamata, joci & facetiae, in quibus multum excellere putabatur Coſmus (136), exhilarabant convivia moderata et honeſta. Nam quamvis tanta facta eſſet pecuniae acceſſio, ut veluti alter Craſſus, cognomine dives appellaretur (137), nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitae conſuetudine; intelligebat enim magnum eſſe vectigal parſimoniam, & vitae modeſtiam non parum valere contra falſos rumores. Porro non facile invenies, qui aeque ac Coſmus, ſolitus metiri uſum pecuniae non magnitudine, ſed ratione, ampliſſimis divitiis tam bene, tamque glorioſe uſus ſit (138). Et quoniam hoc ſubſidium nonnunquam neceſſarium eſt ad retinendas aut recuperandas hominum voluntates, non omnem largitionem corruptelam esse dicemus, cum Coſmus, quo plures ad bene conſulendum Reipublicae adjutores haberet, aut aes alienum ſuſceperit amicorum, aut in filiarum collocatione eos adjuverit, aut opitulatus iiſdem ſit in re quaerenda vel augenda. Profecto minime eſt du-

bium, quin illa benignitas, quae conſtat ex opera & induſtria, & honeſtior ſit, & latius pateat: nonnunquam tamen eſt largiendum, & ſi hoc benignitatis genus in illa temporum confuſione repudiaſſet Coſmus, non tanta ſtudia eorum, qui ab eo dona acceperunt, aſſecutus eſſet. Venia igitur interdum neceſſitati eſt danda, niſi dicere velimus gravi homini, & ea, quae faciebat, judicio certo ponderanti ſummo honori fuiſſe, quod largitione temporibus neceſſaria & ad facultates ſuas accommodata multos in fide & caritate ſui atque patriae retinuerit. Omnino tria illa, ex quibus ſumma & perfecta gloria adminiſtrantium Rempublicam conſtat, ſi diligit multitudo, ſi fidem habet, ſi cum admiratione quadam honore illos dignos putet, nunquam non ſpectavit Coſmus; & quia amor multitudinis commovetur non tam opinione liberalitatis, beneficentiae, juſtitiae ac prudentiae, ſed etiam iis virtutibus, quae pertinent ad manſuetudinem morum ac facilitatem, non tam domi, quam foris ſpeciem prae ſe boni & humaniſſimi viri ferebat. Quod vero ejus comitas non ſine ſeveritate erat, neque gravitas ſine facilitate, efficiebat, ut eum ſui & amici non magis vererentur, quam amarent. Omnino nemini nolebat eſſe incommodam gravitatem ſuam, quapropter ſiſcitanti aliquando uxori, quare nimium tacitus eſſet, & ſaepe oculos clauſos haberet, reſpondit: *quia tu mihi in oculis es, & in tui cogitatione libentiſſime acquieſco.* In

Intentum animum, tanquam arcum, habebat, ne languefcens fuccumberet fenectuti; & cum deerant graviores occupationes, fe & Nepotes oblectabat narratione dictorum & factorum, in quibus non magis ingenium eminebat, quam prudentia. Vigebat in illa domo antiquus mos & difciplina, atque Cofmi extrema aetas in hoc beatior, quam media, quod quo laboris minus habebat, ut Reipublicae, quae nullo externo bello flagrabat, confuleret, plus tribuebat temporis exercitationibus virtutum, atque gubernationi familiae. *Habemus liberos parvos* (fcribebat aliquando ad Petrum); *incertum eft, quam longa noftrorum vita futura fit: confulere vivi ac profpicere debemus, ut illorum folitudo ac pueritia firmiffimis praefidiis munita fit*. Neque minus ftudebat, ut Nepotes magno amore inflammarentur in patriam & litteras, qua in re non ipfe modo iis poterat effe exemplo, fed etiam Petrus, cujus optimi femper fuerunt de Republica fenfus, & eximia opera in provehendis optimis difciplinis (139). Erat & in Petro fumma comitas, & indulgentia in liberos, & quamvis in fragili corpore odiofa omnis offenfio fit, quae tamen adverfa Cofmo accidebant, leviora fiebant & bonis moribus, & artibus. Nec illum folum ratio impellebat, ut patientia fua molliret adverfariorum animos, fed etiam utilitas: minime enim obfcurum effe poterat, extincto Patre, fore ut obftinatiores vel ad evertendam,

vel saltem ad infirmandam familiae potentiam conspirarent. Id ipsum respiciens Cosmus, cum sibi vitae finem instare intelligeret, haec dixisse fertur. *Nolite arbitrari, o mihi carissimi filii, cum a vobis discessero, vos laetos fructus ex iis rebus, quas gessi, posse percipere. Eosdem creditote esse mores civium, qui fuerunt, cum, multis incumbentibus ad meam perniciem, in exilium pulsus fui. Nam etsi multis malefaciendi libertas gravissimis poenis erepta est, quorum calamitates aequo animo ego tuli, ne misericordia in ruinam patriae libertatis caderet, quod nunquam tamen defuerunt, qui dominari vellent, cum his perpetuum bellum mihi gerendum fuit, & vobis aeterna sollicitudo remanebit, cum intelligetis aut serviendum esse, aut per summam industriam, maximaque pericula patriae libertatem & familiae dignitatem conservandam. Potest ne in tam diversis mutabilibusque mentibus pax aut amicitia esse? Quare moneo hortorque vos, ut incumbatis ad salutem Reipublicae, ut circumspiciatis omnes procellas, ut nemini credatis, nisi illi, quem diu fidelem experti estis, & quem prudentem & bene animatum in patriam inveneritis, hunc consulatis, omniumque vestrarum actionum moderatorem habeatis. Si gloriae & famae vos cupiditas tangit, eximiam illam & praeclaram esse putate, quae a bene & praeclare gesta Republica proficiscitur, in qua nisi recte factis atque honestis vitae rationibus excellere impium excerabileque est. In privata vita or-*

do, moderatio atque aequabilitas conspiciatur: in honestos homines & prudentes liberalitas, quae ab ostentatione potentiae & largitionis absit, semperque habeat beneficentiae commendationem. Tanta vis est virtutis, ut cum aliquid humaniter, mansuete, juste, moderate factum auditur, vel improbi admirentur, retineanturque ab laedendo eo, qui benefaciendo se supra ceteros extollit. Severitas, Reipublicae tantummodo debita, ita exercenda est, ut medicinam imitetur, quae membris non parcit, quae sanari posse desperat. Neque tamen vos hortor, quod saepe majores nostri fecere, uti contra injurias armati eatis. Haec sunt & turbulenta, & temeraria & periculosa, quae multos praecipites egerunt, & incrementa attulerunt potentiae eorum, in quam invadebatur. Exterorum Principum amicitias & vestrorum, & Reipublicae maxime caussa colendas censeo, atque utinam ille Franciscus Sfortia, qui per nos ad tantam fortunae amplitudinem pervenit, eumdem servet animum, quem aliquando gessit. Illo enim socio & amico, haec Respublica obsistere poterit multorum odiis, & coercere ambitionem eorum, qui se dominos esse universae Italiae concupiscunt. Hoc a Deo immortali semper precatus sum, ut per se potens haec civitas esset, nec alieno semper indigeret auxilio. Sed quia multa adversa fuere, & ad aequandas potentiorum vires foederibus opus est, in his feriendis optime is patriae consulet, qui universae Italiae rationem habebit. Gaudeo me hac in re, ut &

in aliis multis, boni civis munus executum fuisse, & maximos labores, & summa, quae adii, pericula in patriae utilitatem cessisse. Quoniam igitur ita vixi, ut me non vixisse poeniteat, & habet natura, ut aliarum rerum omnium, sic vivendi modum, non dolebo, quasi decurso spatio, me ad calcem pervenisse, praesertim cum mors meliorem, quam qui est in hac miserrima vita, sit allatura statum. Ita Deum mihi velim propitium, sicuti confido fore, ut in coetu eorum, qui justitiam & pietatem coluere, & patriam conservarunt, adjuverunt, auxerunt, aevo sempiterno fruar. Haec oratio magno viro & sapiente digna declarat Cosmum nunquam de negotiis cogitare desiisse, & senectutem & vicinam mortem, quae languorem afferunt ceteris, illum acuisse, ut sibi magis magisque, patriae & liberis prospiceret. Providebat enim animo hos, veluti qui proximis littori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quidquid progrederentur, in vastiorem altitudinem ac velut profundum invehi.

Quod hoc tempore requiescens a Reipublicae muneribus se in Careggianum receperat, ut a coetu hominum frequentiaque remotus secum liberius loqueretur, ibi eum mors, quam praesertim podagra attulit, oppressit. Ut audivit eum vehementer aegrotare Franciscus Sfortia, misit clarum medicum, qui ipsi medicinam adhiberet. Sed ipse ab nullo alio solatio levari potuit, nisi ab iis, quae divinitus instituta sunt ad

expiandos animos. Ex illis, quae scripsit Petrus, ut Liberos certiores faceret quo in statu vita esset Patris, intelligi poterit quam hic integra mente, quantoque cum studio rerum, quae ad religionem pertinent, de statione vitae discesserit (140), quod accidit Kalend. Sextilis sub solis occasum an. MCCCCLXIV. Nullum testamentum fecit, & funeris pompam vetuit. Nihilo tamen minus Florentini mortem tanti civis non solum luctu publico, sed etiam exequiis, quarum nullae frequentiores fuerunt (141) laudatione & monumento contra defuncti votum honorandam esse putarunt. Orationem habuit de ejus laudibus vir civitatis amplissimus Donatus Acciajolius (142). Illa vero laus fuit universi populi, qui, quod ab ipso urbs servata & illustrata fuerat, solemni decreto PATREM PATRIAE appellavit, & nomen omnium gloriosissimum, quod sane perpauci in omni memoria meruere, in ejusdem tumulo inscribi jussit. Sic enim titulus habet. COSMUS MEDICES HIC SITUS EST DECRETO PUBLICO PATER PATRIAE. VIXIT ANNOS LXXV. MENSES III. DIES XX. Haec leguntur in Laurentiana Basilica ante aram principem. In subterraneo vero loculo ad ejusdem latus haec inscripta sunt. PETRUS MEDICES PATRI FACIENDUM CURAVIT. Talis fuit exitus vitae viri, omnium, quos habuit Florentina Respublica & Mediceorum familia, amplissimi. Ob ejus mortem Petrus consolatorias epistolas ab omnibus fere Italiae Principibus accepit, qui

ſingularibus verbis declarabant quanti illum feciſſent, perinde ac si unus ex omnium memoria ſapientiſſimus eſſet judicandus (143). Et re quidem vera quid majus & admirabilius eſt, quam privatum hominem ſolis armis prudentiae triginta & amplius annos ferme imperium exercuiſſe in ſuos, pauca ad ſuam, pleraque ad utilitatem publicam retuliſſe, de ſtatu rerum Italicarum, de pace, de bello conſuluiſſe, reges magnificentia ſuperaſſe, mirifice faviſſe ingeniis, doctrinis & artibus liberalibus, eamdem animi magnitudinem in omni fortuna prae ſe tuliſſe, & poſteris ſuis reliquiſſe ampliſſimum patrimonium bonorum, atque nominis, ac gloriae immortalis?

F I N I S.

INDEX

A

By-

A a Eleo-

Mas-

Pi-

Va-

FINIS.